

173-XIX 1932.

A GYERMEK

DAS KIND — L'ENFANT — THE CHILD

NAGY LÁSZLÓ EMLÉKÉRE...

KENÉZ BÉLA dr.,
RANSCHBURG PÁL dr.,
DOMOKOS LÁSZLÓNÉ, KEMÉNY GÁBOR dr.,
MÁDAY ISTVÁN dr., CSER JÁNOS
és HAMVAI VILMOS
KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL SZERKESZTETTÉK
BALLAI KÁROLY és NÓGRÁDY LÁSZLÓ dr.

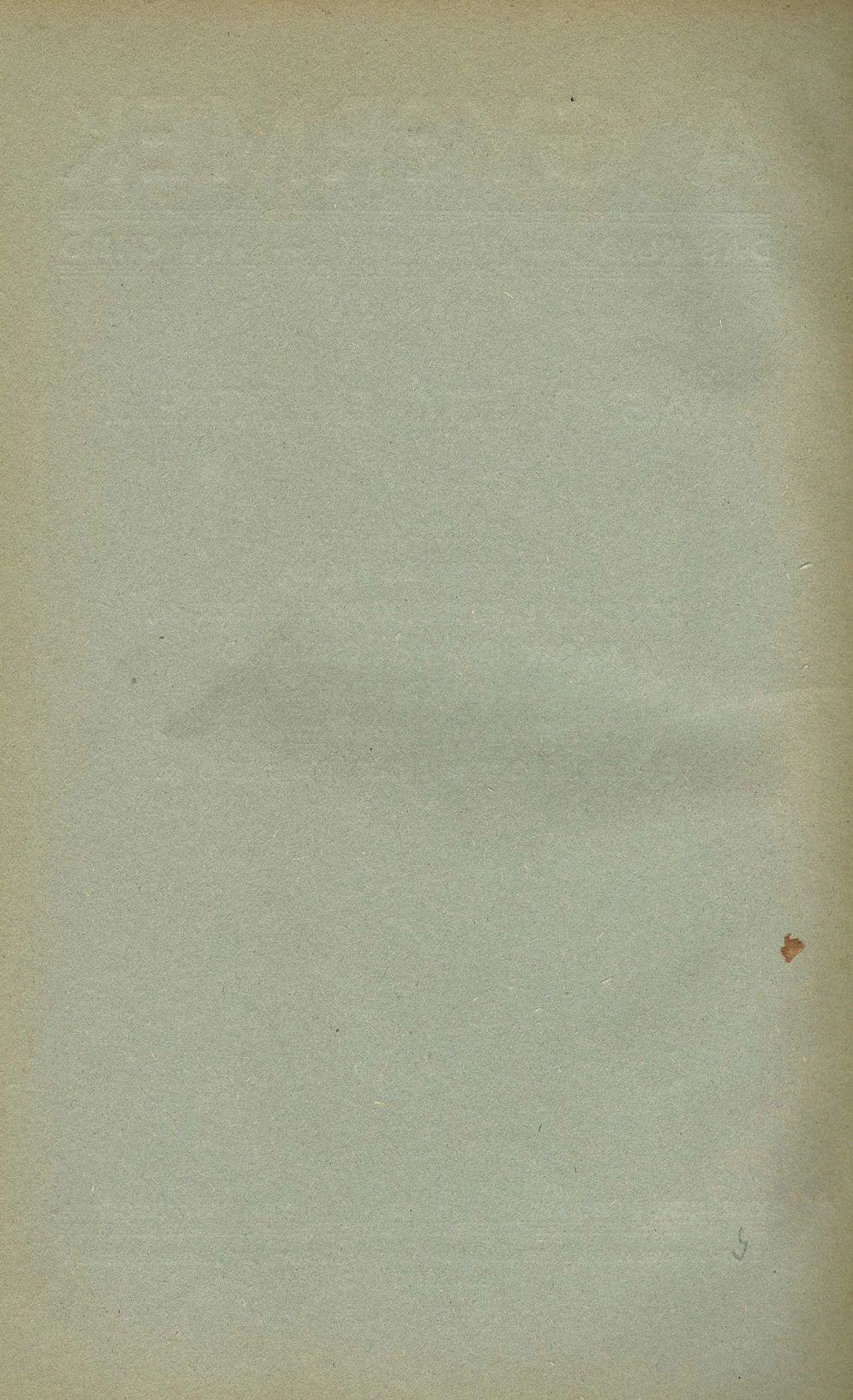

XXIII—XXIV. ÉVFOLYAM.

1931/32.

XXIII—XXIV. ÉVFOLYAM

KIADJA A MAGYAR GYERMEKTANULMÁNYI TÁRSASÁG NAGY LÁSZLÓ EMLÉKBIZOTTSÁGA
BUDAPEST 1932.

NAGY LÁSZLÓ EMLÉKÉRE...

KENÉZ BÉLA dr.,
RANSCHBURG PÁL dr.,
DOMOKOS LÁSZLÓNE, KEMÉNY GÁBOR dr.,
MADAY ISTVÁN dr., CSER JÁNOS
és HAMVAI VILMOS
KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL SZERKESZTETTÉK
BALLAI KÁROLY és NOGRÁDY LÁSZLÓ dr.

BUDAPEST 1932.

KIADTA A MAGYAR GYERMEKTANULMÁNYI TÁRSASÁG NAGY LÁSZLÓ EMLÉKBIZOTTSÁGA

NYOMTA MÉR ANIL NYOMDA (HAYNA ODON) BUDAPEST, VIII. KÖNYVIAI UJLA 43.

NAGY LÁSZLÓ EMLÉKÉRE...

KENÉZ BÉLA dr.,
RANSCHBURG PÁL dr.,
DOMOKOS LÁSZLÓNÉ, KEMÉNY GÁBOR dr.,
MÁDAY ISTVÁN dr., CSER JÁNOS
és HAMVAI VILMOS

KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL SZERKESZTETTÉK :

BALLAI KÁROLY és NÓGRÁDY LÁSZLÓ dr.

531/932

BUDAPEST 1932.

KIADJA A MAGYAR GYERMEKTANULMÁNYI TÁRSASÁG NAGY LÁSZLÓ EMLÉKBIZOTTSÁGA.

NYOMTA MERKANTIL-NYOMDA (HAVAS ÖDÖN) BUDAPEST, VIII., HUNYADI UCCA 43.

Emlékezés Nagy Lászlóról.

Irta: KENÉZ BÉLA dr.

A kedvesemlékű, nagyrabecsült barátom: *Nagy László* emlékének szentelt koszorúba fájó érzéssel fonom belé a hála és kegyelet néhány szerény virágát. Nemcsak a jóbarát szívét fájtotta meg az ő halála, hanem a magyar emberét is. Mert bár szép kort ért és sokat alkotott, nagy darabja a magyar ugarnak várta még ekéjének barázdahasító munkáját és az ő termékeny magvetését. Mint fiatalember úttörő munkába kezdett, egy, az ő fellépéséig majdnem parlagon heverő, pedig jelentőségben egyre növekvő területén a tudománynak. Mert bizony azzal a fölfogással, amely a XX. századot a gyermek századának szereti emlegetni, ellentétben áll az a valóság, hogy egészen a legújabb időkig aránylag kevésbé ismertük a gyermek lelkét. Pedig a gyermek erkölcsi, érzelmi és értelmi világának nemismerése sok veszedelemmel jár a szellemi, sőt a testi nevelés terén is és a pedagógus munkáját nem egyszer kétesértékű tapogatózássá süllyeszti, mindezekon túl pedig vétségre vihet a nemzeti célok parancsai ellen is. Hiszen ma már — hála *Nagy László* és jeles munkatársai kutatásainak — empirikus úton meg van állapítva, hogy a magyar gyermek lelkének és ugyanez a tapasztalás más nemzetek gyermekeinél is — különleges irányítást követelő faji sajátosságai vannak. E gyermeki lélek föl nem tárt kincses bányájának páratlanul lelkes és nagy hivatottságú művelője volt *Nagy László*. Világszerte ismert és elismert munkásságát nálam avatottabb tollú szakemberek méltatták már és méltatják e kötetben is. Én csak emberi jellemvonásait próbálom meg összerakni, amaz évek megfigyelései alapján, amelyek idején, mint a Magyar Gyermektanulmányi és Gyakorlati Lélektani Társaság elnöke, sűrűbben és közvetlenebbül érintkeztem vele. Jellemének talán legkiemelkedőbb vonása volt a szárnyaló idealizmus, amely nélkül — mint *Jean Paul* mondja — „kialszik az élet szent tüze és az Isten a föltámadás reménye nélkül hal meg.“ Ez az idealizmus fanatikus buzgóságú, apostoli lelkességű munkássává avatta hivatásának, aki mindig törhetetlen hittel bízott a sikerben és becsületes lelkével szinte a naivsáig bízott az emberekből. (Szíve annyira tele volt szeretettel, hogy — pedig ez a mai korban ritkaság — soha sem hallottam tőle rosszat mondani egy embertársáról se.) Ennek a lelkesedés-

nek, amely idősebb korában se lankadt el, az eredménye, hogy joggal mondhatjuk: nem volt senki Magyarországon, aki többet tett volna ama szakadék áthidalására, amely útjában állott annak, hogy a felnőttek a gyermek lelkivilágát megérthessék. Behatolt a fejlődő lélek mélységeibe, megismerte és a felszínre hozta annak kincseit, azokat salakjuktól megtisztította, nemesebbekké, hajlékonyabbakká, az emberi és a nemzeti ideálokkal harmóniásabban összecsendülőkké tette. Hűséges munkása volt annak az elgondolásnak, hogy a magyar gyermekek Trianon-okozta számszerű fogyatkozását minőségbeli tökéletesítésükkel kell kipótolnunk, hiszen a magyar kultúrális és gazdasági életnek kiművelt agyvelőre és tanult munkássarjadéokra, a magyar hadseregnek értelmes és izmos ifjú nemzedékre, az egész magyar társadalomnak nemesebb, tisztultabb erkölcsi fölfogásra van szüksége. Utolsó lehelletéig azon fáradozott, hogy ezt a célt, amelynek elérésén fordul meg az ország jövője, új, gyümölcsözőbb családi és iskolai nevelési rend kialakítása, meg a tehetségek kiszemelése és érvényesüléshez juttatása révén megvalósíthassa. Neki köszönhetjük, hogy a magyar tehetségek egész sorát meg tudtuk menteni ez országban, amely a tehetségek földje, de sokszor temetője is; hisz annyian jutottak felkarolás híjján, az elzűlés vagy elparlagiasodás zsákutcájába. Sokat tett ama törekvés érdekében, hogy jól fölnevelt, az életben rájuk váró küzdelemre tökéletesen fölszerelt ifjainkat megfelelő életpályákra irányítsuk, mert a hibás pályaválasztás energiapazarlás: valóságos bűn, amely a nemzet fejlődésére, nemzetközi súlyára, közgazdasági és szellemi életére káros s az egyénre is végzetes következtésekkel járhat.

Ime: mily gazdag bokkrétája a gondolatoknak és terveknek! Fontolgtatásuk és a diadalukért vívott harc elég munkát adna hivatott emberek egész sorának. És Nagy László szerény, hivalkodás nélkül való egyénisége fáradhatatlan és önzetlen hordozója és bajnoka volt mindezeknek a nemzet jövőjére döntő eszméknek. Megérdemli, hogy emlékéét hálással őrizze meg és célkitűzéseinek kihűlt kezéből kihullt zászlóját fölemelje és diadalra vinni segítsen szülő, pedagógus és politikus egyaránt.

Nagy László élettörténete.

Írta: BALLAI KÁROLY.

I.

Élete.

A borsovai Nagy-család őszi fészke a Tiszahát, ahol a dédapa még jómódú gazdálkodó volt. A nagyapa, *Nagy András*, már Kúnhegyesen a lányokat tanítja, míg édesatyja, *id. Nagy László*, kitünő pedagógus és tanügyi író, mint Pest és Jászmezyék tanfelügyelője halt meg 1875-ben. Édesanyja, *Veres Mária*, egy kisújszállási tősgyökeres magyar család sarjadéka, kinek atyja ott főbíró és birtokos volt.

Nagy László Kisújszálláson, 1857. június hó 27-én született.

Elemi iskoláit Nagykőrösön, ahol atyja *Arany János* tanártársa volt, középiskolai tanulmányait a budapesti ref. főgimnáziumban végezte, ahol 1875-ben jeles érettségét tett. 1874—5. tanévben itt, az ifjúsági önképzőkör elnöke volt. Egyetemi tanulmányait ugyancsak Budapesten, 1878-ban fejezte be. Ezután rövid ideig a borsodi *Bottlik* családnál nevelősködött. 1879—80-ban a budapesti áll. gyakorló főgimnáziumban, mint gyakorló tanító működött; tanári diplomáját 1880-ban szerezte meg. 1881-ben a budapesti II. ker. áll. tanítónőképző-intézethez nevezték ki, ahol természettudományi tárgyakat, utóbb *Gönczi Pál* volt közoktatásügyi államtitkár, ki Nagy László keresztatyja volt, kivánságára pedagógiát tanított. 1882-ben az Országos Nőképző Egyesület intézetében is tanított. 1886-ban családot alapít, feleségül véve *Lumniczer Saroltát*, kivel egész élete során a legharmónikusabb és boldog házaseletet élte. 1908-ban a VI. ker. áll. tanítónőképző intézethez helyezték át, ahol már tisztán a pedagógiai tárgyak előadója lett. 1909-ben itt szervezte meg az első pedagógiai lélektani laboratóriumot, amelyben nagyszabású munkásságot fejt ki. 1911-ben *Nagy László* vezetésével vesznek részt a magyar gyermektanulmányozók a *brüsszeli* első nemzetközi gyermektanulmányi kongresszuson, ahol majd 20 magyar előadással nagy sikert értek el és nagy megbecsülést szereztek a magyar gyermektanulmánynak. 1913-ban hazai kongresszussal ültük meg a magyar gyermektanulmányi

mozgalom tíz éves múltját, amelynek keretében ünnepelték hívei *Nagy Lászlót*, akinek tiszteletére munkatársai „Nagy László Emlékkönyv“-et jelentettek meg. A háború sem törte meg *Nagy László* energiáját és nemcsak ébren tartotta száz akadály és nehézség dacára a Társaság munkáját, sőt kiterjesztette és nagysikerű adatgyűjtést szervezett, amelynek az volt a célja, megállapítani, milyen hatással van a háború a gyermek lelkére. Ezen adatok alapján írta meg nevezetes könyvét, amely a gyermek értelmi, erkölcsi és érzelmi fejlődéséről szól. 1916-ban az Apponyi-kollégium kísérleti lélektani előadója lett. 1918-ban tanítóképzőintézeti szakfelügyelővé nevezték ki, míg 1919-ben, a kömmün ideje alatt is fönt tudta tartani a Magyar Gyermektanulmányi Társaságot s olyan érdeklődést keltett föl a Társaság munkája és a gyermektanulmány iránt, hogy ez évben tíz fiók-köre volt (a tizedik még 1915-ben alakult) és a tagok száma négyezeren felülre gyarapodott. Sajnos, ez a nagy munka az ország összeomlásával úgyszólván megsemmisült, a pozsonyi, a kassai, a nagyváradi, a szepesmegyei, a belényesi, a nagybecskereki fiókköreinket is elvesztettük s a gazdasági helyzet állandó romlása következtében a megindulás terjedelmére csökkent a világviszonylatban a tokiói gyermektanulmányi társaság után következő magyar társaság. De a pusztulás ezen nagy mértéke dacára két tehetséges gyermekkiállítás (1922, 1926.) és egy kongresszust szervezett meg *Nagy László*. 1922-ben nyugdíjazták. Nyugdíjazása után a székesfővárosi Pedagógiai Szeminárium lélektani laboratóriumát szervezte meg s annak vezetője volt 1931. évi február hó 25-én bekövetkezett haláláig.

Ezek *Nagy László*nak életrajzi adatai. E száraz adatokból is ritka munkás, nagytehetségű, kiváló kezdeményező szellem, nemes lélek, tiszta ember gazdag élete bontakozik ki.

II.

Tudományos munkásságának kezdetei.

Egyetemi hallgató korában geológiai kutatásokat végzett Budapesten és környékén, továbbá Dobsinán és Tibold-Darócon, főleg a vulkanikus petrográfiával foglalkozott. Ebben az időben az egyetemi „Olvasó Kör“-ben a földrengésekről és okaikról tartott előadást, ami *Berecz Ede*: „Természet“-ében jelent meg. A dobsinai dioritról szóló tanulmányában (*Földtani Közlöny*, 1879.) *Nagy László* a bécsi geológusok ezt illető tévedéseit fődte föl. Természetudományi cikkei

a „Természettudományi Közlöny“-ben, a „Néptanítók Lapja“-ban, a „Gazdasági Mérnök“-ben és egyéb szaklapokban jelentek meg.

III.

A tanítóképzőintézeti tanárok ügyeinek bajvívója.

A Magyar Tanítóképzőintézeti Tanárok Országos Egyesülete megalakulásakor, 1889-ben főtitkárává választotta, majd a következő évben az 5 éves „Magyar Tanítóképző“-nek szerkesztője lett. Előbbi tisztét 1896-ig viselte; a szerkesztéstől pedig 1907-ben vált meg, mikor a Magyar Gyermektanulmányi Társaság folyóiratát, *A Gyermek*-et megindítja.

Az alig 31 éves főtitkár, amint a Családi Kapcsoskönyvében*) maga jegyezte föl, nagy ambícióval fogott a nem könnyű munkához, úgy érezte, hogy élete eszményi célt kapott, amire régen vágyott. . . . Majd így folytatta: „Ez időtől kezdve főtörekvésem volt közpályámat s hivatásomat tökéletesen tölteni be, vagyoni és erkölcsi függetlenségemet fenntartani s családomban békésen élni, mert éreztem, hogy ezek mind együtt járnak.“

Nagy László az egyesület érdekében valóban éjt-nappalt összetévőn buzgó tevékenységet fejtett ki a kedvezőtlen, nehéz időben, rossz viszonyok között megalakult egyesület szervezésében, fejlesztésében. Ez időben a tanítóképző tanárok egyesülete, amint ismeretes, hazánk egyik legtevékenyebb pedagógiai társulása volt. Nagy érdemeket szerzett a tanítóképzés egységesítésében. Ennek a reformmozgalomnak megindítása és vezetése s az elért eredmények jórészt *Nagy László* buzgalmának volt köszönhető. Nagy László szerkesztette az Egyesület nagyjelentőségű emlékiratait, amelyeknek tárgyai (I) a tanítóképzés belső, pedagógiai reformja; (II.) a tanítóképzőintézeti tanterv reformja; (III.) a tanítóképzőintézeti tanárok anyagi és társadalmi helyzetének egységes rendezése és javítása volt.

E munkálatokban foglalt javaslatok, kívánságok közül sok meg is valósult. Előadásával, „a tanítóképzés egységes törvényének alaptervezetése“-vel, a „tanítóképzőintézeti rendtartás alapelveivel“ irányt és tartalmat adott az egyesület működésének. 1894 óta állandóan résztvett az Országos Köz-

*) A Nagy családnak van egy úgynevezett „Kapcsoskönyve“, amelynek írását még id. Nagy László kezdte s gyermekei folytatták, följegyezvén abban a család történetére vonatkozó eseményeket. A kapcsoskönyv jelenleg dr. *Nagy Dezső Bálint* tulajdonában van s az ő szíveségéből ismerem abból Nagy László följegyzéseit.

oktatási Tanács tanítóképzőintézeti tantervi munkálataiban. 1906 óta a Tanács rendes tagja.

Mint a „Magyar Tanítóképző“ szerkesztője, a folyóiratot óriási munka, sőt anyagi áldozatok árán egyik legtartalmasabb pedagógiai szaklapjává fejlesztette. Ő maga volt a legszorgalmasabb cikkírója. A tanárok bátortalan közszellemét bátor és lelkes szavakkal élesztette, erősítette, kitartásra buzdította s a köztevékenységet témákkal és munkálatokkal élénké és tartalmassá tette.

Mindezekért a nagy munkákért az ország tanítóképző tanárai *Nagy Lászlót* 1900-ban aranytollal tüntették ki s 1906-ban az Egyesület tiszteleti tagjává választották. Élete során nem is szakadt el tevékenysége régi területétől, még akkor is, mikor már a gyermektanulmányok szentelte minden idejét, szakított időt magának, hogy ott előadással, felszólalással kifejtse nézetét a napirenden lévő kérdésekről. Így az 1904. évi közgyűlésen „a gyermektanulmányozásról“; 1908-ban „a tanítóképzés törvénytervezetéről“; 1910-ben „a kísérleti pszichológiáról“ tartott előadást. Ezen előadását megelőző évben, 1909-ben szervezte meg *Nagy László* az első magyar tanítóképzőintézeti kísérleti pedagógiai-lélektani laboratóriumot, amely voltaképpen gyermektanulmányi munkásságának első nagyjelentőségű gyakorlati eredménye volt. Később, *Nagy László* javaslatára, miután a kiszemelt tanárokat külön tanfolyamon *Ranschburg Pál* dr.-ral kiképezte, az ország tanítóképzőintézeteit a gyakorlati célnak megfelelően felszerelt hasonló laboratóriumokkal látták el.

Nagyjelentőségű kezdeményezés volt ez, ha számbavesszük, hogy az időben egyetlen kultúrállamban hasonló rendeltetésű állami intézmény sehol sem volt.*)

Ezt a hatalmas szervezőmunkát ismerte el gróf *Zichy János*, vallás- és közoktatásügyi miniszter, amikor az 1912. évi állami költségvetésbe *Nagy László* részére rendkívüli pótlékot állított be a következő kitüntető indokolással:

„Egyik tanítóképzőintézeti c. igazgató részére, ki hazánkban az első iskolai pszichofizikai laboratóriumnak vezetője és aki ezen a téren elismerésreméltó érdemeket szerzett magának nemcsak a hazai tudományosság terén, hanem ezen bűvárlatoknak eredményei és ezeknek irodalmi feldolgozása és közzététele által a magyar tudományosságnak a külföldön is becsületet és elismerést szerzett, érdemeinek nem jutalmazására, hanem csak némi elismerésül, működési pótlékot állítottam be az állami költségvetésbe.“

*) *Répay Dániel*: *Nagy László, a magyar kísérleti pedagógiai-lélektani laboratóriumok szervezője. Nagy László Emlékkönyv* (Budapest, 1913.)

IV.

Nagy László a tanítótársadalomban.

Az országos egyesületi intenzív tevékenysége mellett *Nagy László* tevékeny részt vett a tanítóegyesületek életében is.

Az 1890. évi IV. egyetemes gyűlés alelnöke; 1896-ban az V. s 1904-ben a VI. egyetemes tanítógyűlést, mint az országos rendezőbizottság elnöke, ugyancsak ő rendezte. Tíz esztendőn át alelnöke volt a Tanítók Országos Bizottságának s elnök hiányában egy ideig, éppen a legsúlyosabb időkben, (1905–6-ban) ő vezette a Tanítók Országos Szövetségének ügyeit. Két évig a Budai Tanító Egyesület alelnöke volt. Három ízben a Magyar Tanítók Otthonának elnökségi tagja s pedagógiai osztályának vezetője. Ez időben alakult a Magyar Tanítók Takaré- és Hitelegyesülete, amelynek alapításában szintén résztvett.

A tanítóegyesületekben, mint szakelőadó is számottevő munkásságot fejtett ki.

A Tanítók Országos Bizottságának 1901. és 1903. évi közgyűlésén a tanítói közvéleményt akkor leginkább foglalkoztató ügyről, „a tanítóegyesületek országos szabad szervezésének“ kérdéséről beszélt: bátran szölt a tanítóegyesületek függetlenítése, „a szabad és önálló tanítói társadalom“ eszméje mellett és sürgette „a tanítói egyesületeknek nagy, egységes szervezetbe való tömörítését.“

Ez a gondolat 1909-ben meg is valósult. *Nagy László* pendítette meg a Budapesti Tanítóegyesület 1898. évi közgyűlésén a *tanítóházak* eszméjét, indítványozván, hogy az ország különböző vidékein tanítói otthonok (házak) állíttassanak föl, amely eszme azóta számos helyen valóra is vált.

Mindezekon kívül a különböző fővárosi és vidéki tanítóegyesületekben, úgyszólván minden évben szakelőadásokat tartott, amelyeknek tárgyai utóbb már csak a gyermektanulmányi problémák voltak.

V.

A II. Országos és Egyetemes Tanügyi Kongresszus.

Nagy László másik nevezetes munkája a millenium évében tartott „II. Országos és Egyetemes Tanügyi Kongresszus“ szervezése volt.

1893. évben a Magyar Tanítók Országos Bizottságában tette meg *Nagy László* először azt az indítványt, hogy az 1848-ban tartott „első egyetemes és közös magyar tanító-

gyűlés“ mintájára Magyarország tanítói és tanárai oly nemzeti gyűlést tartsanak, amelyen a kisednevelőtől az egyetemig az ország összes tanügyi munkásai vegyenek részt.

Nagy László céltudatos, óvatos, lankadatlan energiával legyőzte az ilyen egyesüléssel járó óriási nehézségeket s 1896. évben létrejött a II. Országos és Egyetemes Tanügyi Kongresszus, amely Magyarország oktató és nevelő intézeteiben működő nevelők, tanítók és tanárok, *Wlassics Gyula*, akkori közoktatásügyi miniszterrel az élen, egyetemes együttérzésének nagyszerű megnyilatkozása. E kongresszusnak 4700 tagja és 19 szakosztálya volt. A kongresszus 1600 oldalas Naplóját *Kovács Jánossal*, *Beke Manóval* és *Hajós Mihállyal* Nagy László szerkesztette.

E kongresszus után érte Nagy Lászlót az első kitüntetés: *I. Ferenc József* király tanügyi téren „szerzett érdemei elismeréséül“ tanítóképzőintézeti igazgató címmel tüntette ki.

VI.

A gyermektanulmányi mozgalom megindítása és Nagy László pályájának beteljesedése.

Nagy László első gyermektanulmányi tárgyú cikke, *Lombroso Paola* egy cikkének fordítása, a „Magyar Tanítóképző“-ben, 1895-ben jelent meg. „Ez a cikk támasztotta fel tudományos érdeklődésemet — írja a kapcsolókönyvben — a gyermektanulmány iránt. Ez időtől fogva a kérdés folyton izgatott. Kezdem tanulmányozni, cikkeket írni s másokat is hasonló tanulmányokra rábírní. Új élethivatás alakult ki bennem.“ A következő évben, 1896-ban megtartott II. Országos és Egyetemes Tanügyi Kongresszus tárgysorozatába ugyancsak Nagy László indítványozta a „gyermekpszichológia“ című tétel fölvetését. Ezekkel jegyezte el magát a gyermektanulmánnyal, amelynek élete utolsó lehelletéig minden energiáját, lelkesülését és tudását szentelte. Az eddigi, jobbára harci területet felcserélte a békés munkával, a magvetéssel, az alkotó munkával — amellyel a tudományban, az irodalomban örök értékeket termelt.

Nemsokára, 1900. évben több tanártársával Németországban tanulmányúton jártak s onnan hozta magával azt a gondolatot, hogy az akkor gyermeklélektannak nevezett gyermektanulmánynak Magyarországon egyesületet alapít. Az 1901. évben erre irányuló javaslatát kevés megértéssel fogadták, nem is lett a dologból semmi, csupán egy kis bizottságot küldtek ki azzal a feladattal, hogy foglalkozzék az eszmével. „De kimondhatatlan sok nehézség volt — írja tovább a kap-

csos könyvben — folytonos küzdelem a meg nem értő emberekkel, minden lépésnél temérdek akadály . . .“ *Nagy Lászlót*, mint tudjuk, a nehézségek, a küzdelmek fanatikussá tették s minden energiájával az ügyre feküdt és 1903. évben újra megkísérelte eszméje megvalósítását. Ekkor, bár már nagyobb érdeklődéssel fogadták az eszmét, mintegy 300-an vettek részt pedagógusok, szülők a megbeszélésen, mindamellett a társaság helyett egy úgynevezett bizottság, a *Gyermektanulmányi Bizottság* küldetett ki gróf *Teleki Sándor* elnökkel. *)

A Gyermektanulmányi Bizottság három évi buzgó, lelkes munkássága, különösen a havonta tartott nyilvános gyermektanulmányi értekezletek nemcsak a társadalom különböző rétegeit, főképpen az érdekelt szülőket, hanem a pedagógusok egy részét is megnyerte az eszmének s végre 1906. évi február hó 21-én megalakulhatott a Magyar Gyermektanulmányi Társaság, amelynek elnöke: gróf *Teleki Sándor*; társelnökei: *Náray-Szabó Sándor dr.*, közoktatásügyi min. tanácsos, *Bárczy István*, Budapest tanügyi tanácsnoka, *Babarczy Schwartzer Ottó*, egyetemi tanár; ügyvivő alelnöke: *Nagy László* lett.

Ezután *Nagy László* élete és munkássága teljesen összeforrt a megalakult Társasággal. Mind többen és többen csatlakoznak hozzá és irányításával nagy irodalmi föllendülést ért el. Ennek hű tükre *A Gyermek*, amelyet, mint már jeleztük, 1907-ben alapított. E szerény orgánum csakhamar világhírűvé, ismertté vált, mert a harmadik évfolyamtól kezdve *Nagy László* a magyar gyermektanulmányi irodalmat egyetemessé tette azáltal, hogy eredményeit, sőt magát a hazai gyermektanulmányi mozgalmat, eseményeket is *német, francia, majd angol* kivonatban rendszeresen közölte. (Bár nem tartozik ide, de ki kívánczik belőlünk ez a szemrehányás: ha a többi tudományos lapok szerkesztői nyelvi elszigeteltségünk orvoslásának ezen módját átveszik *Nagy Lászlótól*, amelyet ő 1909-ben kezdett, sokkal többet tudtak volna rólunk, becsületes törekvéseinket, kultúránkat ismerve akkor, amikor ártatlanul a győztes nemzetek ítélőszéke elé vonszoltak bennünket, ellenségeink ferdítéseinek, rágalmainak bizonyára nem lett volna olyan hitele, mint lett!)

Nagy László 22 évig szerkesztette *A Gyermek*et; a huszonkettedik évfolyamot már nem fejezhette be, kihullt áldott kezéből a toll! Az első tíz évfolyama telve kezdeményezésekkel, a gyermeki élet újabb és újabb megnyilatkozás-

*) Ezen évek eseményeit maga *Nagy László* írta meg gróf *Teleki Sándor* személyével kapcsolatosan *A Gyermek* Teleki Sándor ünnepi számában (1917 : 419.)

sai kerülnek vizsgálat és közlés alá. A második tíz esztendő inkább az eszmék elmélyítését és a gyakorlati életbe való átültetésének folyamatát szemlélteti. Mind a 22 kötet a leggondosabb, a legodaadóbb szerkesztői tevékenységet érezteti és igen gazdag, sokoldalú tartalmat reprezentál.

Nagy László a folyóirattal került szorosabb és a legszívélyesebb összeköttetésbe külfölddel, ahol őt a legnagyobb elismeréssel és méltánnyal értékelték. Kevés magyar szerkesztő és tudós van, akivel az összeköttetést nagyobbbrészt a külföldiek kezdeményezték, mint Nagy László. A külföldi összeköttetés, hogy földrajzilag jelezzem Tokiótól Ázsián át Európán keresztül a Buenos-Aires-i egyetemig terjedt. Bár ezek a fonalak megszakadtak a háború során, de az európai szálatat Nagy László — hál'istennek újból kiépítette.

Nagy László utolsó harmincévi munkássága a magyar kultúrfejlődésnek a legfényesebb lapjai, amely utat jelen szerény összefoglalásunkban meg sem kíséreljük vázolni. Ez külön, nagy és igen hálás feladata lesz annak, aki a magyar gyermektanulmányozás történetét majdan megírja!*)

Nagy László gyermektanulmányi munkásságát, annak jelentőségét és emberi tulajdonságait munkatársai és tanítványai, ha tollukat a szeretet és megbecsülés vezeti is, a következő cikkekben mindvégig objektíven foglalják össze és méltatják.

VII.

Nagyasszonyunk.

Nem tudjuk befejezni Nagy László élettörténetét anélkül, hogy arról az áldott szívről, amely utolsó dobbanásáig Nagy Lászlóért vert, arról a nagy szeretetről, amely Nagy Lászlót néhai feleségéhez, *Lumniczer Saroltához* fűzte, meg ne emlékezzünk.

Két mélyérzésű szív, két, a szépért, a jóért és nemesért rajongó lélek egyesült e házasságban és maradtak egész életükben boldogok, amely boldogságból jutott a magyarság gyermekeinek, jutott Nagy László munkatársainak is.

Bár Nagy László felesége nem vett részt az ura munkáiban, de annál nagyobb hatása volt a harcokban sebet kapott

*) A Társaság történetéről, munkásságáról és tudományos eredményeiről részletesebben tájékoztat

Ballai Károly: Vázlatok a Magyar Gyermektanulmányi Társaság történetéből. *Nagy László Emlékkönyv* (Budapest, 1913);

Ballai Károly: Tíz év a magyar gyermektanulmányi irodalomból 1907—1916. (Budapest, 1924); és

Ballai Károly: A magyar gyermek. (Budapest, 1929.).

férfi vigasztalására, a munkában elfáradt felfrissítésére, az értelmetlen mellőzés elfelejtésében.

A felesége volt Nagy Lászlónak az az erkölcsi tartalékja, amely soha, semmilyen körülmények között nem gyengült üdvösen hatni.

Ha nem lett volna Nagy László mögött az a feleség, aki életét mindvégig gondtalanná tette; ha nem lett volna mögötte az a szívbeli odaadás, amivel felesége sok-sok esetben kényelméről, nyugalmáról, családi, meghitt együttlétről lemondott, hogy a férfia hivatását minél teljesebben betölthesse: azt hisszük, Nagy László pályája is másként alakult volna.

Mi sem mutatja jobban, hogy Nagy László a magyarságnak elhivatott szelleme volt, mint az, hogy a Gondviselés feleségével a lehetőségeket megadta neki, hogy feladatát maradéktalanul betölthesse.

Méltóbban nem is fejezhetjük be sorainkat, minthogy arra a gödöllői sírhantra, amely alatt Nagy László felesége, támogató Nagyasszonyunk alussza örök álmát, a Nagy Lászlót megillető pálmakoszorúból néhány ágat hálánk és köszönetünk jeléül lerakjunk!

Nagy László betegsége és halála.

Irta: NÓGRÁDY LÁSZLÓ dr.

Két évvel azelőtt, hogy e sorokat írom, *Nagy László* még egészséges volt. Mi annak láttuk, de maga sem érezte, nem mondta s nem is tudta, hogy halálos kór csíráit hordja. Vidám s jókedvű volt, mikor 1930 júniusában elbúcsúztunk és mikor szeptember közepén találkoztunk, az erős öreg még fiatalabbnak, még egészségesebbnek látszott. Gleichenbergben volt s ez a levegő láthatóan jót tett, lemosta arcáról a megfeszített laboratóriumi munka sápadtságát, arca üde, friss lett ismét. Nagy tervek foglalkoztatták, nemcsak az új laboratóriumi vizsgálati módszerek, meg akarta írni a biológiai pedagógia című művet, melyre németországi kiadójától megbízást kapott.

A hetvennégy év terhét könnyen hordta, azt hittük örök testi s szellemi frissességet kapott jutalmul példásan tiszta s nemes munkában eltöltött életéért. Hiú remény!

Még elment közel kétheti tanulmányútra Kölnbe s Bécsbe, de innen már fáradtan tért haza. Azt mondta meghült. A laboratóriumba mégis eljárt, végezte munkáját s mivel az ilyen kis megfázást máskor sem vette komolyan, mi sem tulajdonítottunk nagyobb fontosságot neki, még akkor sem, mikor hangja rekedtté vált. De már ekkor otthon maradt. A laboratóriumi munka úgyis nagyon lefoglalta s ép e miatt nem akartuk ezen kívül eső munkával terhelni, pedig szűkebb baráti körének mindig volt valami kívánsága. Különösen szerettük volna, ha megírja a gyermek erkölcsi fejlődését. S most nagyon is aktuálissá vált ez, szerettem volna közölni a szerkesztésben megjelenő könyvben, „Az anyai szeretet anyakönyvé”-ben.

Könyvem tervét ismerte, nagy szeretettel állt mellém, örvendett, hogy akadt kiadó s egyenes kívánsága volt, hogy az, mint a M. Gyermektanulmányi Társaság kiadványa jelenjék meg. Ez volt a föltétele annak, hogy a kívánt tanulmányt megírja. Én persze a legnagyobb örömmel kaptam a „föltételen” s nap-nap mellett sürgettem megírását, mert attól féltem, hogy ha ismét megkezdí a laboratóriumi munkát, nem fog ráérni.

Meg is írta ezen a címen: *A gyermek életrajza*. El is küldte hozzám, de azzal a sebtében papírra vetett sorokkal,

hogy egyes részeit fejlődéstani vonatkozásokkal már nem egészítheti ki, mert kórházba kell mennie, pótoljam én.

Ez a kis tanulmány a nagy tudós utolsó munkája. Ugy jelent meg, amint megírta. Így is klasszikus, nagyértékű tanulmány: világos, nemes magyar stílusa, a mély tudás, logikus gondolatmenete, szellemi ereje teljében lévő nagy tudós egyik legszebb alkotásává teszi. Nem hittem, mikor szerető szemmel végigsimogattam jellegzetes kezeirásával írt sorait, hogy ez az utolsó. Az utolsó levél, az utolsó írás Tőle! Kincs-ként őrzöm fényes szellemének utolsó lángját. Itt van előttem s elboruló lélekkel forgatom a lapokat, melyeken áldott és soha sem fáradt keze munkájában utóljára pihent.

Az Üllői úton lévő bőrgyógyászati Nékám-klinikára 1930 november 10-én került. Itt elmondta, hogy betegsége első jeleit 1930 februárjában érezte, mikor apró kiütések támadtak a nyálkahártyákon, kezeltette is. Ezek elmultak, majd újból visszatértek, de klinikára már csak akkor ment, mikor a tünetek jobban elhatalmasodtak.

Nehéz volt megőrizni nyugalمامat, mikor először meglátogattam, mert már tudtam, hogy betegsége (pemphigus) a legveszedelmesebb és legalattomosabb betegségek közé tartozik s végzetessé is válhat, mert sem kórokozóját, sem biztos gyógyítását még eddig az orvosi tudomány nem ismeri és belőle szinte reménytelen a szabadulás.

De ki ne reménykednék és hogyan reménykedtünk volna mi, hiszen olyan szerető s gondos ápolásban részesítette huga, Lumniczer Magda, s annyi baráti szív s annyi munka hívta, kívánta, hogy legyőzze a kórt! És hátha sikerül a csodás hetvennégy éves öregnek az, ami nagyon ritkán sikerült még sok fiatal életerőnek is. Ő nem is sejtette betegségének súlyos voltát s inkább az bántotta, hogy nem végezheti sürgős laboratóriumi munkáit s hogy, amint mondotta, legalább is egy hetet dologtalanul kell töltenie.

Eleinte le sem kellett feküdni, majdnem azt monhatom, vidáman ült székében olvasgatva, de pár nap mulva már nagy fájdalomról szólt: nem tudott enni, nyelni, csak folyékony táplálékot, ezt is nagy kinnal, vehetett magához. Minden mozdulata fáj, mert sebek lepték el kívül s belül.

Láttam őt férfikora delén, láttam az öregség terhével vállán: atléta volt, ritka egészséges és szép típusa magyar fajának és láttam most. Panasz nélkül tűrte a rá mért csapást. Lelkes, okos szeme nyugodt, erős lelket tükrözött még akkor is, mikor elmúlt egyik hét, el a másik s a betegség egyre terjedt, súlyosabbá s fájdalmasabbá vált. Mondtam: Ő a bibliai Jób.

Több, mert nemcsak megnyugodott, de kínos testi gyötrelmei közt is rendületlenül hitte, hogy hamarosan dolgozhat.

Hitt, hivatásában, hitt abban, hogy munkaprogramját még elvégezheti: könyvén kívül a pszichológiai laboratórium újjászervezésének gondolatával foglalkozott s a M. Gyermektanulmányi Társaság új munkaprogramját akarta elkészíteni.

Tervezett, egyre tervezett s nagy reményeket fűzött a Társaság újonnan megindult taggyűjtéséhez; egyre mondotta: visszatér még a régi idő, mikor négyezer tagunk volt s az ország majd minden nagyobb városában fiók-körüink. Milyen nehéz volt Vele tervezgetni, e nagy reménytelenségben fájt minden szó.

Most fájt. Így látva vége közeledtét a nagynak, az erősnek, arra gondolva, mi más volt. Hiszen legtöbbször együtt jártunk vidékre, Ő a zászlóbontó vezér, én a hűséges közkatona, az eszme készséges harcosa, ki ha kellett, ha nem, könnyen „kardot” rántott. A Mester ijedségére, mert Ő nem indult fel soha. Főlényes nyugalmából nem lehetett kimozdítani s inkább szerette eszméit megvédeni, mint ellenfeleit támadni.

És kórágány is ilyen erős, ilyen főlényes maradt. A baj pedig aggasztóan terjedt. Szeme elbágyadt, nagyon lesoványodott, de lelke mintha külön életet élne, mindig teljes élességgel s biztonsággal mondott véleményt a hozzáintézett kérdésekben, melyek a Társaság ügyeire vonatkoztak.

És a nagy reménytelenségben, december közepén hirtelen örvendetes fordulat következett: gyógyult s mikor meglátogattam, ágyon kívül találtam. Fel-le járkált szobájában. Láttam betegségé gyógyult nyomait. Megmutatta s boldogan mondta: Látod, milyen voltam, de már túl vagyok s hiszem, még sokat fogunk együtt dolgozni.

Kezelő klinikai orvosa, ki a nagy beteget szakértelemmel s odaadó buzgósággal kezelte, *Cholnoky László* dr. is reménykedett. Csodával határosnak mondták, hogy a hetvennégy éves test le tudta győzni a makacs kórt.

Kedvező állapota két hétig tartott, majd hanyatlani kezdett, most már rohamosan. Ijesztően kezdtek mutatkozni a vég jelei. Betegsége a pemphigus vulgaris átment a pemphigus vegetansba. Ez válfaja a p. vulgarisnak s egész testét ellepte. Szíve nem bírta a ránehezülő munkát. Egyre reménytelenebbé vált állapota. Már nem ragyogott szeme, lassan s keveset szólt, mert minden mozdulat kínos fájdalmat okozott. Nem panaszkodott most sem, de látszott, hogy elfáradt, s betegsége kedvezőtlen fordulatán elkedvetlenedett. Halkan mondotta, mikor vigasztalni igyekeztem: Le kell mondanotok arról, hogy én közéték menjek. Dolgozzatok ti és ne hagyjátok el az eszmét. Fejlesszéték tovább . . .

Régi, hűséges hívének, *Ballai Károlynak*, kire betegsége

idejére a Társaság ügyeinek vezetését bízta s nekem a Társaságra vonatkozólag rendelkezéseket is tett.

Halála előtti héten *Ballait* magához hívta s utolsó akaratát közölte vele. A családi vonatkozású rendelkezései után Társaságunkra hagyta könyvtárát, a Gyermektanulmányi Múzeumra *Kisfaludi-Stróbl Zsigmond* által készített mellszobrát testálta, amelyet a nagynevű kiváló Művész, a gyermektanulmányozás tíz éves jubileumára, 1913-ban készített és ajánlott föl *Nagy Lászlónak*. Mindezeket már birtokunkba is vettük.*) Ugyanekkor a Társaság jövődjére felől érdeklődött. Mit szándékoznak tenni; néhány személynek a munkába való bevonását ajánlotta. *Ballai*, hogy gyengítse a hangulat leverő hatását, oly programot terjesztett elő, amely *Nagy Lászlót* láthatóan megörvendeztette. Különösképp megörült annak a tervünknek, hogy a régi, nyilvános gyermektanulmányi értekezleteket törekszünk a rádióban fölújítani. Ezzel az egész magyarságban akarjuk felébreszteni a háború előtti gyermektanulmányi hagyományokat és az újabb generáció érdeklődését fölkelteni. Fáradt arcvonásai megenyhültek, ismét kigyúlt jóságos, lelkes tekintete s csendesen felelte: ezt meg kell csinálni . . . Majd azt mondta: *szeretettel és egyetértésben munkálkodjatok, mint szoktunk . . .* Arra a válaszra, hogy csak Vete, mert mindnyájan bízunk folygyulásában és várjuk vissza . . . lemondóan legyintett. — Búcsúzáskor azt mondta *Ballainak*: *szeretettel és szép egyetértésben . . .*

Asztalán már nincsenek könyvek, folyóiratok, csak orvosszerek. Nem tud enni, a folyékony táplálékot sem bírja, mozdulatlanul fekszik egész nap.

Halála előtt három nappal még beszéltem Vele. Sejtettem, hogy ez utolsó találkozásunk az életben. Az erős, kemény férfi megtörtén, szinte élettelenül fekiüd halálos ágyán. Ha olykor feltekintett, szemében már alig világló élet. Mi lett a súlyos kór alatt testéből! Három hónap, hogy összerombolta ezt a hatalmas épületet! Hogy elszürkültek azok a lelkes, tűzben ragyogó nemes szemek! Ott álltam előtte, a tegnap még kemény Vezér előtt és felzokogott lelkemben a fájdalom, mert éreztem, hogy mindig meleg baráti szívéből most a halál fagyossága árad felém. Nem tudtam zokogni s nem bírtam szólni és nem voltam képes tovább nézni. Hozzáhajoltam, búcsúztam.

*) A könyvtár, amely 1150 kötetből áll és a mellszobor a Pedagógiai Szeminárium lélektani laboratóriumában, az ő szobájában van letétként elhelyezve. Ott van íróasztala és karosszéke is, amelyeket *Lumniczer Magdus* ajándékozott a Társaságnak.

Akkor felnézett. Még egyszer rám sugárzott kialvó testéből nagy és nemes lelke s mintha el nem mondott gondolatát folytatná, halkán mondta: *Reméljük.*

Reméljük! Ez szombaton este volt s szerdán, február 25-én délben, oly hosszú s fájdalmas haláltusa után meghalt. Ez volt Nagy László vége! Mártírként halt meg.

Február 28. temettük el a főváros által adományozott dízsírhelyen a Kerepesi temetőben.

Emlékoszlop még nem jelöli sírját. Emlékoszlopot emelt Ő magának műveiben. Nagy lelke, szelleme innen sugárzik s minél messzebb tűnik a porait fedő sirdomb, érdemének emléke annál sugárzóbb, ragyogóbb és melegítőbb lesz.

Szeplőtelen jellemének nagyságát, szívének páratlan jóságát, nemességét mi, barátai, zártuk lelkünkbe. Életünk legszébb s legdrágább értékei közé tartozik az, hogy oly hosszú időn át Vele lehettünk. Emléke oltárunk, melyen szeretetünk tüze életünk fogytáig fog égni és soha sem szünő melegséggel lobogni!

Nagy László mint gyermekpszichológus kutató.*

Irta: *RANSCHBURG PÁL dr.*

I. Nagy László munkaeszménye.

Igen helyesen hozzák analógiába a gyermek ösztönös kutatógátását, határtalan kíváncsiságát a tudósnak, a vérbeli kutatónak örökös kíváncsiságával.¹ Valóban ilyen örökké kíváncsi nagy gyermek volt és maradt élete utolsó percéig a gyermekléleknek gyermektelen nagy kutatója, *Nagy László* is.

Midőn a sors 1900-ban, a tanítóképző intézeti tanárok részére rendezett áll. továbbképző tanfolyamon, melyen „*Psychofizikai demonstrációk*” címen tartottam gyakorlatokkal kapcsolatos előadási sorozatot, *Nagy Lászlóval* először összehozott, nem ismertem tudományos előképzettségét. Azonfelül, hogy megismerkedésünkkor tanítóképzői igazgató volt s a képzők számára „*Lélektan*” c. tankönyve volt forgalomban, soha nem is kutattam pszichológiai múltját. Hogy eredetileg a természettudományok tanárának indult, hogy az ásvány- és földtani intézetben asszistenskedett is, azt csak később halottam. Hogy semmiféle tudománynak nem okleveles doktora, azt persze tudnom kellett. Hogy éppen ezért a tudományokba, pedagógiába, gyermekpszichológiába, didaktikába s főként a kísérleti lélektanba aktív kutatóként való beleavatkozását számosan aggályosan nézik, azt idővel sokszorosan tapasztaltam. Hogy tudományos gondolkodásunk, búvárkodásunk jórészt eltérő úton keresi az igazat s hogy végcéljaink sem azonosak, hamar észrevettem. Hogy azonban Nagy László a bár nem hivatalos veretezettségű, de vérbeli tudományos kutatónak egyik legeredetibb példánya s hogy ő a pedológiának, a gyermekpszichológiának is egyik legfanatikusabb, de egyúttal leghivatottabb úttörője, azt tapasztalnom első találkozásunk időpontja óta egyre fokozottabban volt módomban.

* Ezen emlékezés a Magyar Psychologiai Társaságban *Nagy László*-ról, mint psychológusról, 1931 június 6-án s a Magyar Gyermektanulmányi és Gyakorlati Lélektani Társaság Nagy László-emlékünnepevényén róla mint gyermektanulmányozóról 1932 február 28-án tartott előadásom egyesítése.

¹ *L. Révész Margit dr.*: „A kutató lélektana” c. fejezetét a „Tehetségproblemák” c. gyűjteményes munkában, Budapest, 1931.

Magasabb lélektani előképzettség hiánya ellenére Nagy László célját tudatosan ismerő, módszereit s eszközeit világosan megválogató s felhasználó, kitűzött céljaitól eltántoríthatatlan kutató volt. Ő maga bizonyos volt benne, hogy a célok oly fokozatos és egymásba kapcsolódó kitűzése mellett s a megválasztott, rendszerint nem túlságosan szigorú módszereknek olyatén óvatos felhasználásával, ahogy ő azt tette, valamint a következtetéseknek oly elővigyázatos levonásával, ahogy ő ebben eljárta, komolyabb tévedések az eredményekben aligha történhetnek, a tiszta, valamint az alkalmazott tudományban kár nem eshetik, a gyakorlat pedig csak hasznot láthat az általa leszűrt s a pedagógiai, ill. didaktika biológiai és pszichológiai aláépítése szolgálatában a gyermeki pszichológiából leszűrt tételekből.

Nagy László a gyermekpszichológiát búvárlatával semmiképpen nem kizárólag a pszichológia, sem a pedológia szemzőgéből nézve szolgálta. Bár élete javát a gyermektanulmányozásnak szentelte, az ő sajátképpen *világító végcélja a jobb, tökéletesebb, értelmileg és erkölcsileg magasabbrendű és harmónikusabb emberré nevelés eszménye volt.* Az a hiányossága, hogy *fiziológiailag* kevésbé volt képzett, nála, mint-hogy végeredményben erős és jó természettudományos érzeke volt, nem vált kárára, sőt bizonyos mértékben predesztinálta őt arra, hogy már 3 évtized előtt és mindvégig, inkább a komplexebb életműködések lencséjén át nézze a gyermek elméjét, inkább életismebeli, *biológiai szempontok* ragadják meg figyelmét. Pedig abban az időben általában inkább az érthetetlen egészet elsősorban a kitanulmányozott részletekből felépítő, szigorúan kísérleti élettani irány volt uralkodó a modern pszichológiában, melyet abban az időben hazánkban aktíve önmagam képviseltem. Nagy Lászlót ellenben — s ebben a ma szinte uralkodó jelentőségűvé vált totalitás-biológiai és totalitás-pszichológiai tanok egyik előfutára volt — sokkal inkább érdekelte az összerendezetnek testi-lelki fokozatos hozzáérése a maga bonyolult feladataihoz. Izgatta tudásvágyát, hogyan-mint alakul ki az iskolás gyermekkor előtti játékos gyermekből a pedagógia megszabott módszereinek közrehatásával az érett emberi egyén. Érdekelte őt a kultúrember ontogenetikai fejlődési menete, a 6—14—18 éves korig s sokszor ezentúl a felnőtt korig elnyúló tanuló-kor, benne a testi-szellemi erjedésekkel, átalakulásokkal járó serdülés, ifjúság, hajadonná érés kora. Lekötötte érdeklődését a folyamat, mely az öröklött konstitúció adottságai mellett a reáhatás, oktatás és nevelés eszközeivel az érett férfi és nő szellemét és jellemét determinálja, hogy későbbi magatartását változó körülmények között is ez utóbbiak értelmében megszabja. Ezek nyugtázták le az ő pszichológus figyelmét, hogy megismerésükkel,

főbb törvényszerűségeik fölfedésével a valóban okszerű nevelés és oktatás leghelyesebb, mert legcélravezetőbb módszereit, mint a magasabb eszmények szolgálatában a létért küzdőni, dolgozni és örülni helyesen képes ember kialakításának útjait megállapítani segítse.

Nem lehet e helyütt céлом, hogy Nagy László tudományos életpályáját a maga egészében vázoljam. Amiről emlékbeszédem szól, az *Nagy László, az önálló gyermeklélek kutató.*

II. Nagy László, mint hivatott kutató.

S itten már a kezdetek kezdetén fel kell vetnem a kérdést, melynek tisztázása emlékbeszédemnek sajátképpen tárgya:

Mi volt Nagy László szerepe a magyar gyermeklélektani tudományban, mi a tudományban egyáltalán?

Tudós volt-e Nagy László, vagy csak lelkes tudománykedvelő, művész vagy műkedvelő, alkotó vagy csak szorgalmas munkás? Szerintem Nagy László semmiképpen nem azok közé a tudományos munkások közé tartozott, kiknek fejére a babérkoszorú mintegy mágikus erővel odahullik. Sem azok közé, kik az elismerést maguknak, mint magától értetődően kijáró valamit símán megszerzik, avagy makacs harcban nagy ellenállások leküzdésével előbb-utóbb kiverekszik, kieroszakolják. Azok közé a szellemi munkások közé sem tartozott, kik végső eredményben szerelmeseivé, szinte rabszolgáivá válván tudományuknak, elsősorban önmaguknak dolgoznak, szomjazván az után, hogy a sötétben lássanak s látva, egyre még többet lássanak. Ezekhez a kevesekhez ugyan legközelebb állott. De különbözött tőlük annyiban, hogy őt a sötét-ségben való fáklyagyújtás és világosságterjesztés szenvedélyén kívül hevítette a vágy, hogy a pedagógiát pszichológiás, helyesebben psychobiológiás, végső eredményben természettudományos megismerésekkel alátámassza, a gyermeket minél harmónikusabb s természetesebb emberré fejlessze, hajtotta az emberiség szeretetén belül magyar fájának, nemzetének imádata s az örökös, csillapíthatatlan vágy, ezeknek az ő tudományával szolgálatot tenni. A belső hivatottság ezen magasztos érzése volt a kárpótlás a nyilvános, hivatalos tudomány babérkoszorúja helyében. Midőn Nagy László a gyermekpszichológia sötét világrészében kutatóként megjelent, ez a világrész olyan volt, mint Afrika belsejének térképe a 60-as évek elején, Livingston, Stanley, stb. fellepte előtt. Preyer, Baldwin s néhány más kiváló bűvár ugyan bevilágított már a maga reflektorával a sötétségbe, de bizony a térkép

túlnyomó része kitöltetlen foltként meredt a tájékozódni óhajtóra.

Míg azonban a földrajzi kutatót, az ismeretlen földrészek felfedezőjét az egész világ érdeklődése kísérte, s a romantika dicsfénye övezte, mert végeredményben új föld, új természeti kincsek, új gyarmatok, új vagyonok, új szántóföld, új fogyasztóterület, új kenyér, kőszén, arany, gyémánt ígérkezett a felfedezésekből, — addig a gyermekpsychológust kétellyel, aggályoskodással fogadta a régibb pedagógia, a régibb psychológia. De maga az akkoriban fejlődésnek induló, természettudományos módszereket alkalmazó kísérleti psychológia is feltette pápaszemét, — megvallhatjuk, éppen nem teljesen ok nélkül, hiszen a lelki élet körül mindenkinek vannak tapasztalatai, — s feltette a maga exakt fizikai és fiziológiai módszerek legszigorúbb alkalmazásán alapuló új épületét a nem szakképzett építészek mérnökösködésétől s műkedvelő magántudósok beleavatkozásától. Nagy László ezt kezdettől fogva érezte, tudta, soha nem is próbált védekezni ellene, elindult a maga lábán, a gyermeki lélek paradicsomi tájként leírt sötét, már t. i. teljesen ismeretlen világrészébe, eleinte egyedül, később egy-két toborzott társal, majd a hívők kis, de önkéntes csapatával s útjairól kimerültség helyett felüdülve, felbátorodva, a maga biztos igazának tudatában tért vissza, hogy ú. i. a helyes úton jár, hol járni érdemes, hol az okszerű emberfejlesztés rejtelseibe belelát, hol szabályszerűség, rend, törvény honol, miként mindenütt a testi és lelki természet világában, mely rend titkait ellesni egyelőre csak kerülő úton lehet, nem szabatos taktikával, de merész stratégiával, intuícióval, észleléssel s a tárgy sajátosságához, komplikáltságához hozzáidomított eljárásokkal.

*

Hogy Nagy László valóban hivatott kutató volt, azt bizonyítja: 1. probléma-meglátóképessége; 2. módszer-megtaláló képessége és 3. problémamegoldási képessége, vagyis a mód, mellyel mindig a lehető legegyszerűbb eszközökkel a fontosnak talált kérdéseket tisztázni igyekezett s 4. az elért eredmények értékessége.

1. Hogy *probléma-meglátó képessége* mily kiváló volt, azt bizonyítja, hogy mint az elsők egyike látta az *érzelmek psychológiai, pedológiai, pedagógiai, didaktikai, de egyúttal biológiai jelentőségét az elmére s az összerendezet magatartására*. Munkáinak túlnyomó részét ezen probléma tisztázásának szentelte.

2. A *módszertaláló képesség* terén kedvenc eljárása a *kérdőíves módszer* alkalmazása volt, emellett azonban ezt a csak reávaló egyének kezében s igen nagytömegű vizsgáltak

esetén célravezető, igen kényes eljárást egybekapcsolta azzal az inkább behavioristikus, objektív-psychológiás eljárással, hogy a vizsgált gyermekeknek, vagy pl. primitív műveltségű felnőtteknek válaszait, érzelmi állásfoglalását és magatartását egyszerű rajzolás feladatokkal is egybekapcsolta.

a. Hogy az ösztönös hajlamok és az érzelmek kutatására Nagy László az érdeklődést választotta, az egészen kivételes élességű lényegmevlátó és módszer megtaláló képességre mutat s ahogyan a gyermekek rajzát e célra felhasználja, azzal már a módszertani művészet területére lépett. Példa erre főképp Nagy László első nagyobb önálló munkája a „*Fejezetek a gyermekrajzok lélektanából*” (1905). Ebben a rajzot választja módszerül a gyermek lelki, de egyúttal össz-szervezeti fejlődésének, tehát egy eminensen psycho-biológiai problémának megoldására. N. L. szerint a rajz — itt kétségtelenül elsősorban a spontán, önszántú rajzot kell értenünk — a gyermekkorban elsősorban nyelvi és nem művészet. A gyermek, amit látott, hallott, gondolt, elmondja s elbeszéli a rajzában, még pedig a saját elméjének egyéni tükrözésében, „amint azt látta, hallotta, gondolta”. „A rajzból tehát, mint a taglejtésből, a beszédből és írásból joggal következtethetünk a gyermek lelki jelenségeinek természetére, tartalmára, fejlettségére.”

Minthogy azonban a rajzban, mint kifejező eszközben a kéz szemben a beszéd szervével mindig nehezkesebb marad, a gyermek csak azt rajzolja le, amit értékesebbnek, világosabbnak lát, igaz, hogy ezt azután számtalanszor. A rajzból leginkább ismerjük meg a gyermek én-jének lényegét.

A rajz vizsgálatában Nagy László eljárása háromféle: a) Különböző korú, nemű, esetleg vidékű, társadalmi osztályú stb. gyermekek által adott tárgyakról, témákról, elbeszélésekről készített tömeges rajzok közös és eltérő vonásainak meghatározásából állapítja meg a kor, nem, faj stb. hatását a gyermek rajzára. b) Az egyes egyéni rajzok külön-külön való elemzéséből egészíti ki az előbbi módon nyert eredményeket. c) További módszere adott tárgyaknak, élő lényeknek előbb emlékezetből, majd valóságban vagy képben való előmutatása után szemléletből való rajzoltatása végül 4. az ösztönyszerű rajzokkal a gyermeknek valóban önszántúan, ötlet-szerűen keletkezett rajzait vizsgálta, melyek legtermészetesebb megnyilvánulásai a gyermekek értelmi és kedélyi mozgalmainak.

b. Az érdeklődés vizsgálatában N. L. egyrészt a kérdőíves módszert használta, másrészt a gyermek magatartását állapította meg tisztára passzív, objektív észlelés útján. Tette ezt olyképpen, hogy a gyermeket alkalmasszerűen adódó, de ugyanúgy általa választott természetszerű szituációkkal állí-

totta szembe s ezt esetleg több éven át megismételve észlelte s jegyezte fel a fejlődő gyermeknek ugyanazon helyzettel szemben tanusított viselkedését.

c. *A gyermek erkölcsi éréseinek s fejlődésének* menetét tanulmányozandó, N. L. különböző utakat választott. Ezek egyike ismét a kérdőíves módszer volt, mellyel egyrészt a 8—14 éves, másrészt a 15—18 éves serdülőket, elsősorban fiúkat vizsgálta mindkét csoportra nézve külön-külön megállapított 8 kérdésre adott írásbeli, kisebb gyermekeknél egyéni vizsgálatban nyert szóbeli válaszaikra nézve. Itten N. L. inkább a *pozitív, értékes erkölcsi érzelmek típusainak s fejlődési fázisainak* megállapítását célozta. *A gyermekek társulási — csoportalkotó — hajlamaihoz, ill. ösztönéhez* N. L. oly úton igyekezett hozzáférni, hogy kezdetben kétségtelenül a véletlen kedvező játéka által kezébe játszott alkalmakkal módszeresen kereste s feldolgozta a *szexuális ösztön fejlődésének hatását a gyermekek és fiatalkorúak társadalmi életére*. E célt 9—18 éves, mindkét nemű iskolásgyermek és fiatalkorúak által különböző vidékeken alakított 35 titkos társaság alapszabályainak megszerzése és elemzése útján igyekezett elérni.

d. *A gyermekek esztétikai érdeklődésének fejlődéstanát* szintén a 8—14 éves, ill. 15—18 éves gyermekek kivizsgálandó kérdőíves módszerrel igyekezett *Farkas Irénnel* egyetemben a *Gyermektan. Társ. Adatgyűjtő Szakosztálya* útján megközelíteni. A kérdések bizonyos általános tájékoztatókon kívül főleg a képzőművészeti, a zenei, az előadóművészeti s a természet szépségei iránt mutatkozó hajlamok tisztázására vonatkoztak.

e. *A szellemi kifáradás pedagógiai pszichológiai problémáját* N. L. kizárólag egyetlen korfokon, a 15 éves iskolás gyermekek vizsgálatára vizsgálta. Ez egyike azon kevés számú vizsgálatának, melyekben nem egyúttal biológiai, ill. pszichológiai, hanem kizárólag pedagógiai, ill. didaktikai szempontok vezették. Módszere itten is jórészt egyéni volt, nevezetesen abban, hogy a kifáradás objektív reakcióknak, vagyis a munka tartamával változó hibaszámoknak megállapításán kívül a gyermekeknek a minden tanóra végén beékelt 5—5 percnyi összeadás alatt az elfáradásra vonatkozóan észlelt *szubjektív élményeit* is tekintetbe vette.

Nagyon kérdésesnek látszhatik, lehet-e, szabad-e 5—5 perces szellemi munka, pl. összeadás menetéből következtést vonnunk a szervezet munkateljesítő szervének állapotára s teljesítőképességére nézve? Saját tapasztalásaink normálisokon, fogyatékosokon, agyi s elmebetegéken egyaránt azt mutatták, hogy számos szellemi szolgáltatás, pl. olvasás, írás, számolás, szín- és alakfelfogás, emlékezés, ítézés, következte-

tés terén rövid 5—10, max. 15 perces, sőt nem egyszer 3 perces teljesítménnyel sokkal inkább nyeriünk betekintést a felvett kérdésbe, mint a kísérlet hosszabb idejű tartama esetén. Igaz, 5 perces összeadással nem lehet belelátni a szellemi munkagörbe menetébe. De itt nem is erről volt szó, hanem a tanulók napi 5 órán át rövid szünetekkel munkát teljesítő iskolai figyelo-képességéről s arról, hogy ezen 10—15 perces szünetekkel megszakított iskolai munka részére óráról-órára a tanuló figyelmének minő teljesítőképességét képes szembeállítani. Tudjuk, hogy e kérdést a legkülönfélébb módszerekkel mily sokan igyekeztek megoldani, semmiképpen nem végleges eredménnyel. Nagy László módszerében teljesen eredeti az, hogy: 1. minden tanóra végén nagyobb zavar és nehézség nélkül a szünetből 5—5 perc e vizsgálat munkájára bekapcsolható; 2. az 5—5 percnyi egyforma számolási munka mindig kb. 50—50 percnyi, az iskola által végzett, hamisítatlan pedagógiai munka végére esik, tehát valóban a gyermeknek az egyes, egymást követő tanórák végén egy aránylag igen könnyű s rövid tartamú feladatokkal szemben való igénybevételét s magatartását vizsgálja; 3. a gyermek saját szubjektív élményeit is felhasználja a teljesítőképesség viselkedésének elbírálásánál.

f. Tanulságos kísérleteket végzett Nagy László a különböző korú és nemű tanulók értelmi emlékezete körül is, de ezeken kívül az utolsó években kedvelte és művelte a pályaválasztási és tehetségvizsgálatok különféle, főleg egyszerűbb kísérletes eljárásait is. Hogy e téren inkább a gyermekek gyakorlati célból való egyéni megismerésének, semmint az önálló kutatásnak, új igazságoknak a pszichológiás kísérletek útján való kinyomozása és ellenőrzése vezette s hogy a pszichológiás kísérlet nem volt az ő sajátképpen kutató egyéniségének igazi területe, amellet szól azon körülmény, hogy ezen vizsgálódásairól részletes közléseket irodalmilag nem is tett.

III. Hogy oldotta meg Nagy László tudományos problémáit ?

Nagy László problémamegoldási képességére legélesebb világitást a rajzolás körül folytatott kutatásai vetik. Ezek főleg két irányban indultak:

1. A rajz fejlődési menete a gyermekkorban.

A rajz fejlődési menete a gyermeknél három időszakot mutat. Az 1—3 évig tart az alaktalan rajzolásnak szaka, melyben nem a gondolat szüli a rajzot, hanem megfordítva, a fir-

kálási mozdulatok, melyekben ábrázolási szándék aligha rejlik, ébresztenek alakulásuk közben képzeteket, miket azután a gyermek nekibuzduló fantáziája az ő rajzolgatásába belemagyaráz. A második időszak a 3—10 évig már igenis gondolatok ábrázolására törekszik és a *korlátozatlan képzelet után való rajzolás* kora, melyben a látási képzetek s emléképek ellenőrző kritikája nem érvényesül, a kinaesthesiás (mozgásérzéses) képzetek a fontosak. Emellett a fantáziabeli képzet rajzbeli megvalósításában az általános, a séma az, ami lényeges, míg az egyénit, a részletet mellőzi, leegyszerűsíti, stereotipizálja. Ábrázolása ilyenkor rendszerint csak két dimenziójú. A harmadik időszak a 10—15 évig terjed s ekkor már a gyermek kritikája gátolja a fantáziájának való féktelen behódolását: a rajz részletező, elemző és távlatias lesz. Ezt az *objektivitásra való törekvés szakának* nevezhetnők. *A festéssel kombinálódó rajzolás* rendszerint csak később kezd a gyermeknek örömet okozni.

E munkájában Nagy László részben külföldi kutatók már megjelent vizsgálódásaira támaszkodva, részben azonban teljesen önálló irányokban dolgozott s eredményei azon időben valamennyi között legvilágosabban mutatták a *gyermek rajzolásának*, mint egyik gondolatábrázolási és indulatmegnyilvánítási eszköznek az *életkorral kapcsolatos fejlődési menetét*.

2. A rajztalentumok fejlődési menete fiúknál és lányoknál.

E kutatásaitól különválnak Nagy László azon vizsgálatait, melyeket 1922-ben közölt „*A tehetséges gyermek*” című gyűjtőmunkában. Míg előzőleg magának a rajznak, addig utóbb a *rajzolóképességnek*, mint átlagos hypo- vagy hypernormális talentumosságnak *fejlődési menetét kutatta nemtől, kortól való függőségében*. E célra már kizárólag a képzelet szerint való szabad rajzolást használta. A 6 éves kortól 16 éves korig 495 fiúnak és 444 leánynak kellett kisebb, jól ellenőrizhető csoportokban, mindig az ő saját felügyelete alatt ötféle, szóbelileg részletesen megadott feladatot — a család; mezei jelenet; katonák a templom előtt; a csata; hazaérkezés — teljesen saját felfogásuk szerint s a rendelkezésükre adott s tetszésük szerint használható színes krétákkal rajzban megjeleníteni. A rajzoló talentum fejlődését Nagy László négyféle szempontból ítéli meg:

a) *A rajzolás*. A 6—7 éves fiúk gondolatvilágukat a külvilág valóságait elhanyagolva tisztán szubjektív rajzolás formájában fejezik ki sémás ábrázolásban. A 8 éves kor-

ban felerészük már igyekeznek számbavenni a külső világot is s így a szubjektív-objektív fokon áll, mely a 9—10 éves korra jellemző. A 11 éves kor átmenet a 12—15 évet jellemző tisztán objektív rajzoláshoz, mely viszont a természethűségre való törekvést jelenti s melyhez a primitív ember felnőtt korban sem jut el, míg a gyermekek többsége e fokon túl el nem jut. Közel felerészüknél mutatkozik ugyan 15 éves korban az átmenet a tudatos, önállóan komponáló, konstruktív rajzolás felé. Aki ezen az átmeneten túlemelkedik, az már *talentum*, vagyis a „tehetségesség kiváltságával“ rendelkezik. — A leányoknál a fejlődés menete ugyanez, csak minden fok egy évvel később jelentkezik.

b) *A színezés fejlődése* lényegileg ugyanazokon a fokokon megy keresztül, mint az alakrajzolásé; egyiknek a fejlettsége együttjár a másiknak fejlettségével, vagyis az alak- és színintelligencia, a rajzoló és a színező vagy festő-talentum fejlődésileg egymástól elválaszthatatlan, ami természetszerűleg nem jelenti a kettő azonosságát. A színezésben is a fejlődés kezdetén a döntő a *színfantázia* és a közvetlen *színtetszés*. Ez a primitív színezés a szubjektív-objektív, majd a tisztán objektív színezés fázisain át, negyedik fokon ismét visszatér a benső tetszés által vezetett színhasználathoz, a *hangulati színezés* stádiumához, amikor a színharmóniákból származó érzelmi hatás lesz ismét uralkodó. A *leányok* inkább ragaszkodnak a szabadon csapongó képzelet által vezetett színezéshez, mint a *fiúk*. Mindkét nemnél azonban a szín szubjektívebb, az alak objektívebb eleme az ábrázolásnak.

c) *A mozgás* a gyermekek rajzában az első években egyáltalán nem igen jut kifejezésre. Egészen a 14 éves kor befejezéséig a gyermekek csak a tag- és csuklómozgást próbálják visszaadni, s a 15 éves korban válnak nagyobb számukban képessé általában a mozgásnak látszatszerű kifejezésére. A leányoknál a mozgástalanság még a 12 éves korban is rajzaik fő sajátja s a látszatszerűség fokát többségük nem is éri el.

d) *Az esztétikai felfogás* a gyermekrajzokban igen világosan, legfőképpen *a nemtől való függőségében fejlődik*, még pedig szembeötlően *a leányok előnyére*. Ott is, ahol a fiúk csak a reális élethű kifejezésre törekedtek, a leányok meglátták a szép formák és szép színek problémáit s megoldásuknak sokkal inkább ez az esztétikai szempont volt uralkodó eleme. 16 éves korban azonban a fiúk e téren is eléri a leányokat. E korig viszont, kivételektől eltekintve, csak alsóbbfokú esztétikai felfogásról lehet szó. Egységes esztétikai kompozíció, az ábrázoltak elemeinek belső harmóniája, mindkét nem rajzaiban 16 éves korig ritkaság.

3. Az erkölcsi érzelmek fejlődése.

Az *erkölcsi érzelmek fejlődésének* Nagy László (1914—15) tömeges vizsgálatai szerint kettős alapja van, ú. m.: az *érzelem* és az *értelem*. Magam már évekkel előbb és kóros gyermekek egyénenkénti észlelése s tanulmányozása révén ugyanezen eredményre jutottam. Nagy László a 8—18 éves korban fejlődéstanilag végig követi e kérdést.

A *módszer*, mellyel Nagy László megállapításaihoz eljutott, az adatgyűjtés. Nevezetesen két kérdésre kellett különböző vidékek elemi és középiskolás tanulóinak felelniök: 1. Mi az oka a háborúnak? 2. Mi tetszett leginkább a háború eseményeiből? Miért?

Bár első pillanatra aggályosnak lássék is a vállalkozás, hogy az ily kérdésre adott írásbeli válaszokból kíséreljük megítélni a gyermek erkölcsi és értelmi fejlődését, tagadhatatlan, hogy a feleletek elegendően nagy száma esetén s a módszer óvatos kezelésével mély betekintés nyerhető ezen fejlődésbe. Bizonyos, hogy minden korbeli egynéhány gyermeknek igazán gondos észlelése több részletet hozhatna felszínre, de másrészt ugyanily bizonyos az is, hogy 1661 gyermek fenntartás nélkül megadott válasza oly kérdésekre, melyek értelmüket, valamint érzelmi világukat koruknak, egyéniségüknek megfelelő hullámmásban tartották, szintén egyike azon útnak, melyek a világosság felé vezetnek. S tagadhatatlan, hogy Nagy László a kérdést a tudományos bűvár köteles óvatosságával, elmélyedésével és szakszerűségével kezelte. A rengeteg nagy anyagból — válaszból — a 8—19 éves fiúkra vonatkozó részt ragadta ki egyelőre, de ezen anyagot azután minden lehető szempontból a legkimerítőbben vizsgálta.

Nagy László szerint a 9—10 éves kor a *realizmus* korszaka. A cselekvések célja e korban egyrészt a tapasztalat-szerzés, másrészt a közvetlen hatás létrehozása. A gyermek tehát egyrészt megfigyeli a körülötte lefolyó történéseket, hogy tapasztalatait azonnal vagy később cselekvéseiben hasznosítsa. Másrészt megkezdi a természet meghódításának nagy küzdelmét, midőn csakis közvetlen célokat tűz maga elé, közvetlen hatásokra törekszik s *úgy a maga, mint a mások cselekedeteit kizárólag az eredmény szempontjából ítéli meg*, egyáltalán nem törődve a cselekedettel, a küzdelemmel, a munkával, mely a célhoz visz. Míg a természet e korban már kézzelfogható valóság a gyermekre, addig a társadalomról inkább csak képzeletével próbál, ha próbál, fogalmat alkotni, s pl. a nemzetek mérközését, akárcsak a mese, vagy az éposz, vezérlő személyek mérközéseként látja.

A 11—12 éves korban éri el a gyermek *tevékenysége* tetőfokát. A fiú minden belső tartalma aktivitássá váltódik át.

A tett indokolása e korban a gyermeket nem érdekli; a gondolat és tett nála egyáltalában azonos. Már állandó játékcsoportokba való szervezkedés, elzárkózás, sőt titkos társulások alakítására való hajlam formájában kezd mutatkozni az önállóságra törekvés és az ellenzékiesség hajlam. E jelenségek erkölcsstanának fő jellemvonása az erő s ezzel kapcsolatban a tekintély tisztelete.

A 13—14 éves kor átmeneti jellegű. A tettvágy enyhül, a cselekvés sem oly heves, motivumai között kezd szerepelni az értelmi és az erkölcsi elem. Nagy László ez éveket az *erkölcsi öntudatra ébredés* kezdő korszakának nevezi. A gyermek cselekedeteit és ítéleteit e korban erősebben kezdik befolyásolni a *rokon- és az ellenszenv* érzelmei, de ezek mellett mutatkoznak már — versenyezve ezen elemibb erejű érzelmekkel — a magasabb erkölcsi érzelmek, a családi érzés, a hazaszeretet, az altruizmus, a nagy társadalommal való közösség megérzése is. *A döntés e sokféle motívum között nehezen megy, az ítéletek bizonytalanok.* Ezt elősegíti az is, hogy a gyermek elméje, bár a konkrét irányzatot már megtartja, főleg elemző, analízises irányban fejlődik, kedveli az okok, következmények, nézetek, vágyak részletező kifejtését. A sok hatóerő között a gyermekekben meginog néha az erőkbe, tekintélybe vetett hit, s felüti fejét a kételkedés, éppen ezért a döntés s a tett végrehajtása elmarad.

Igen valószínűnek vehetjük, hogy ezen erősebb, gazdagabb érzelmi hullámváltozás, az érzelmek játékanak az értelmi folyamatokba való ezen hatásosabb beleavatkozása már a *serdülés, az ivari éréssel jelentkezésével függ össze.*

Ezen érési folyamat első hullámveréseinek már nyugodtabb kialakulását észleljük a *15—16 éves korban*, melyben a fiú idegenkedik a nagyobb fokú erő kifejtésektől, a túlzott mozgalmasságtól, csendesebb, mélyebb, kifelé passzívabb lesz, ami azonban nem az elmeenergiák fogyását, hanem inkább azoknak befelé való fordulását jelenti. A fiú mintegy túlérik saját vágyain s kezd érezni „a nagy társadalom közvetlen közelségét”, ami az erkölcsi érzések egész raját kelti benne életre. Új oltárokat kezd építeni magasabb, általánosabb eszményeknek, de érezvén képtelenségét s éretlenségét ahhoz, hogy az azokért való harcban tevékeny részt vegyen, teljesen befelé fordul. Figyelmét kevésbé érdeklik már a külső világ apró történései. A konkrétumban is az *általános* kezd érdekelni, kifejlődnek benne az *elvont elméműködések*, melyeket megért, kedvel s melyekben szereti magát gyakorolni. A *tetteknek* nem külső megjelenése, nem is csak azok hatásai, hanem főképen *belső rugóik érdeklik.* Kezd rajongani, az erkölcsi szempontokat kezd értékelné, értékességi fokozataikat

kezdi felismerni s az eszmét, melyért rajong, minden egyéb fölé helyezi.

A 17—18 éves korban a serdülés lezajlásával, kialakult már a fiúból, a kamaszból az ifjú érettebb testi organizmusa, s ezzel megnőtt az önbizalma, elhatározó képessége, mellyel együtt — minthogy az eszmékért való rajongás hajlama nem csökkent, — kifejlődik a *puszta elméleti rajongás helyett a lelkes cselekedetekre való készség és vágy kora.*

Az érzelmi-értelmi típusok. A gyermek gondolkodási és érzelmi világának ezen együttes fejlődési menetében Nagy László különböző típusokat állapít meg: 1. a *szubjektív*; 2. az *objektív-konkrét* s 3. az *elvont típust*. Ez azonban nem olyképen értendő, hogy a gyermeknek valamely korfokon megállapított érzelmi-értelmi típusa mindvégig megmarad. Így pl. a *szubjektív* típus a 8 éves fiúknak 40%-át teszi, a 10 éves korban csak 4.3, a 12 éves korban 3.8%-át s a 13 éves korban megszűntnek vehető. Az *objektív konkrét típus* a 8 éves korban 60%, a 11 éves korig 82%-ra emelkedik, itt azután süllyedni kezd, a 14 éves korban ismét már csak 63, a 15 éveseknél már csak 41.8, a 17 éves korban 16, a 18 éves korban 10%, a 19 éves korban ellenben már megint valamivel nőtt, még pedig 25%-ra. Az *elvontan* gondolkodó típus első nyomait 2.8%-kal a 9 éves korban találjuk, a 11 éves korban 10.4%-ra, a 12 éveseknél 21.5%-ra, a 14 éveseknél 36.5%-ra emelkedik, jellemzővé közel 60%-kal csak a 15 éves korban válik, túlnyomóan uralkodóvá a 16 éves korban 80, a 17 éveseknél 84, a 18 éveseknél 88.4%-kal, a 19 éveseknél viszont már csak 75%-kal.

Egy későbbi munkájában, mely a velünk született hajlamok és a külső tényezők egymásra hatásával s annak pedagógiai jelentőségével foglalkozik, 1915-ben 169 tizenkilenc éves újoncnak tett 13 kérdésre nyert válaszaiból megállapítja Nagy László (*Varsányi Géza útján*, 1915), hogy az *alacsonyabb műveltségű katonáknál* a 18—19 éves korban szemben a tanulókkal a konkrét típusúak vannak túlnyomó számban 53.3, ill. 60.1 százalékkal, az elvont típusúak felett, kiknek száma csak 46.6, ill. 38%. Minthogy pedig mindkét csoportban, a *középiszkolai ifjaknál, valamint a kis műveltségű katonáknál a konkrét típusúak száma a 18-ik évről a 19-ikre gyarapszik*, ezenfelül a nagyobb iskolai előképzettségű katonáknál a 18-ik évről a 19-ikre a konkrét típusúak száma 53.3%-ról szintén 60%-ra nő, sőt ugyanez történik tovább a 21-ről a 39-ik évre is, azt kell mondanunk, hogy: *a 18-ról a 19. évre, sőt azon túl is legalább is a 25 éves korig megint a konkrét gondolkodás van túlsúlyban.*

A tiszta érzelmi s a tiszta értelmi típusok. Külön teszi vizsgálat tárgyává Nagy László a főképpen vagy tisztán ér-

zelmi elemek által hangsúlyozott válaszok számát szemben azokkal, melyekben érzelmi elem nincs s így túlnyomólag az értelem dominál. Kiderül, hogy: az érzelmes feleletek százalékszámát a 14 éves korig mélyen alatta van az értelmi jellegűek számának, amennyiben a sensitív természetű válaszok a 8—14 éves korban az összes válaszoknak csak 10.4—28.5%-át teszik. S csak a 15 éves korban gyarapszik kifejezettebben az érzelmi jellegű gondolkodás, felnő 41.7—51.4%-ra, hogy a 18—19 éves korban megint 45, ill. 55.3%-ra csökkenjen. A fejlődés menete tehát e téren is hullámvonalat mutat.

A stheniás és az astheniás érzelmi típus. Az átélt események érzelmi hatása a gyermeki elmében az alapérzelmek két fő irányának megfelelően kétféle módon, emelő vagy lehangoló irányban jelentkezik. Nagy László vizsgálódásai mellett szólnak, hogy a típusok itten sem abszolútak és maradandók, hanem a stheniás (erőteljes) és astheniás (gyenge) irányzat, vagyis a hajlam, az öröm, illetve a kedvetlenség irányában való visszahatásra legalább is igen nagy mértékben az életkortól is függ.

A külső világ nagy eseményeire válaszolóan felemelő érzelmi reakciókra Nagy László szerint a gyermek leginkább a 8—13-ik életévig hajlik, a kedvetlenségi visszahatásokra a 8 éves, egyre kevésbé a 9—11 éves, egyáltalán nem a 12—15 éves korban, míg a 14 éves kortól a 19 éves korig újból fokozódik a lehangoltsági reakciókra való hajlamosság. Teljes világgossággal kiderül tehát azon tény, hogy a külső események a gyermek pszichofizikai szervezetére sokkal gyakrabban, könnyebben hatnak emelő, semmint lesújtó irányban. A gyermekek összes feleleteinek 93%-ában a felemelő hatás érvényesült. Itten hozzá kell tennünk, hogy az adatgyűjtés az 1914—15-i tél folyamán, december—február hónapokban folyt le, vagyis olyan időszakban, melyben a háborús események viharos érzelmeket ugyan kelthettek, de mondható, hogy reánk, magyarokra, nézve egyáltalán nem kedvező, de sőt ellenkezőleg fenyegető irányban fejlődtek. A felnőttek elméit általában sokkal inkább a gond, a gyász, a bánat, az aggodalom vonta be, igen nagy részük a legsötétebb feketénlátás rémeit élte. Annál érdekesebb s elmetanilag jelentőségtebb azon tény, hogy ezen időkben is a gyermek- és fiatalkorúak idegrendszerére nem volt kapható ezen nyomasztó hullámok rezonálására, hanem a 8—19 éves kor egész vonalán végig inkább a remény, a lelkesedés és bizakodó reakcióival válaszolt az érettebbektől feléje ömlő, leverésre hajlamosító tömeges hatásokra. Világos jele ez annak, hogy a normális fiúgyermek s az ifjú testi-szellemi szervezete, bármennyire végig is vonulnak rajta a serdülés és további érés folyamán a szenvelgés hullámai, egészben véve inkább az öröm felé haj-

lik, s amennyire csak lehet, elfordul a fájdalomtól, melyet rezonálni csak múlóan s kevésbé hatékonyan hajlandó.

Az altruista érzelmek. Talán ugyanezen alapsajátsággal kapcsolatos Nagy László azon megállapítása is, hogy a szorosan vett altruista érzelmek a gyermekek válaszaiban pusztán 19%-ban szerepelnek. A 8—10 éves korban a bajok, szenvedések iránt mutatkozik bizonyos ösztönös, de alacsonyabbrendű fogékonyság, a 11—13 éves korban a gyermek önzetlen szociális érzelmei szinte teljességgel hiányzanak, vagy legalább is nem elég erőteljesek ahhoz, hogy önszántukból megnyilvánuljanak, míg a 14 éves korban újból jelentkezni kezdenek s a 15—19 éves korban elég világosan szerepelnek, de soha el nem érik a hazafias, legfőképpen nem a harcias érzelmek erősségét s gyakoriságát. Az én s az énnel azonosított ének érvényesülése, s az ezért folytatott küzdelem a gyermeki szervezetre aránytalanul fontosabb s így szellemi reakcióiban jóval világosabb szerepet visz, semmint a mások bajai iránt való érdeklődés. Az *érvényesülés* — úgy a testi, mint a szellemi —, a gyermek szervezetére *egyértelmű az örömmel*, míg *a mások bajainak rezonálása bizonyos fokú lemondást jelent az örömről*, a mások bajaival való szenvedéssel jár együtt, *tehát egyértelmű a fájdalommal*.

Ami az altruista érzelmek eredetét illeti, Nagy László megállapítja, hogy azok egyik forrása, a 8—11 és 14—19 éves korban, a gyermek érzelmi világában, másik forrásuk — a 15 éves koron túl — a gyermek magasabbrendű elvont elméműveleteiben van. E szerint nagyobb korvonalon tehát szorosabban kapcsolódik az altruista érzelmek fejlődése a gyermek érzelmi, semmint értelmi kibontakozásához. A 8—10 éves korban mutatkozó altruista jellegű érzelmi megnyilatkozások többnyire nem egyebek, mint a közösséget s benne az én-t fenyegető baj, veszedelem megérzésének jelzései. A sajátképeni tiszta, bár még inkább csak ösztönös altruizmus a 11-ik életévben kezd mint a részvét és az aktív beavatkozásra törekvő, segítő együttérzés érzelme mutatkozni. A 13—15 éves korban újból erősödő alsóbbrendű érzelmek a 8—10 éves koréitól abban különböznek, hogy már tiszta szociális érzelmektől megneemesítve jelentkeznek, avagy csak elemei összetett érzelmeknek, melyekben a főtényező a harcias vagy a hazafias érzés. A sajátképeni magasabbrendű altruista érzelmek fejlődésében megállapítható, hogy a 15—16 éves korban inkább a részvét, a 17—18 éves korban már az általános emberszeretet és szolidaritás érzelmei is kibontakozóban vannak.

Általában Nagy László úgy találja, hogy a *magasabbrendű altruista érzelmek fejlődése* „*az ifjúkorban ingadozó és bizonytalan, nehezen tisztul s vesz magasabb lendületet*“. Megállapítja továbbá, hogy az alsóbbrendű erkölcsi érzelmek

a gyermekkorban (9—14 év) könnyen alakulnak át magasabb rendűekké, az ifjúkorban a magasabb rendű erkölcsi érzelmek nem uralkodnak az alsóbb rendűeken prepotens erővel. „A külső tényezők hatása alatt az alsóbbrendű erkölcsi érzések könnyen jutnak uralomra a magasabbrendűek, viszont a magasabbrendű erkölcsi érzések uralma sohasem biztos és döntő az alsóbbrendűek fölött“.

*

Nagy László fejtegetéseinek és megállapításainak jelentősége és értéke felett a végső szót ma kimondani még korai volna. Bizonyos az, hogy több oldalról hasonló és más szempontok és módszerek szerint egybegyűjtött anyaggal még egybevetendők. Bizonyos az is, hogy jogosult lehetne azon ellenvetés is, miért nem foglalkozik Nagy László művében egyáltalán azon kérdéssel, befolyásolja-e s mennyiben az erkölcsi érzelmek fejlődését az iskolai nevelés és oktatás módszeresen felépített menete? De amennyire egyéni tapasztalásunk alapján megítélni képesek vagyunk, azt a véleményt már is kockáztatjuk, hogy Nagy Lászlónak „A háború és a gyermek lelke“ c. szerény keretű munkája általánosságban az erkölcsi érzelmek fejlődésének módszeres tisztázása körül mindig egyike lesz az időbelileg s értékileg legelső munkáknak.

Kívánatos volna, amennyiben erőszakolás nélkül lehetséges, azon fontos kérdés tisztázása is, vajjon az erkölcsi képzetek kialakulása-e a gyermekben az elsődleges, s az erkölcsi érzelmek pusztán azoknak velejárói-e tényleg, ahogy azt az uralkodó pszichológia mindennemű érzelmekre nézve tanítja, avagy megfordítva áll-e a dolog, s az erkölcsi érzelmek volnának a szervezet azon ösztönös megnyilvánulásai, melyek fejlődése feltétele annak, hogy az erkölcsi képzetek kialakulni tudjanak. Az, akinek e kérdést tisztázni sikerül, hervadhatlan érdemeket szerez magának nemcsak pszichológiai, de kriminológia, pedagógiai, pszichiatriai, sőt természettudományos szempontból is.

Ami az e kérdések tisztázásánál Nagy László által alkalmazott módszert magát illeti, annak *qualitativ* értékéről már fentebb nyilatkoztam volt. A könyvben minden egyes kérdésre minden korcsoportból felhozott nagyszámú példa, melyek felsorolására itten nem terjeszkedhetem ki, legjobban mutatja az elbírálás lehetőségét, nemkülönben annak pszichológiai gondosságát. Bizonyos kifogások tehetők igenis a feldolgozás ellen *quantitativ* szempontból. Így pl. a második kérdésre összesen 25 nyolcéves, már 90 kilenc éves, 160—161 között váltakozó számú 10—14 éves s aztán 70—93 között váltakozó számú 15—17 éves, csak 52 tizenhét és 19 tizenkilenc éves válasza dönti el a kérdésre adott válaszok, tehát a gon-

dolkodás inkább szubjektív, vagy inkább objektív, inkább konkrét, vagy inkább absztrakt voltát az egyes kor, ill. fejlődési fokokon. Attól lehetne tehát tartani, hogy a fejlődési görbe hullámvázai legalább is részben nem is a biológiai tényezőktől, hanem a *korcsoportok egyéneinek nagyon is különböző*, főleg a 8 és 19 évesekre nézve igen csekély *számából* erednek. Azonfelül az elemi iskolások, tehát a 8—10 évesek a jászberényi és a gyulai elemi, a 11—19 éves középiskolások a jászberényi állami, a győri róm. kath. bencés és a békési ref. főgimnázium tanulóiból kerültek ki. Arra is kell tehát gondolni, mennyire befolyásolták *különböző vidékek közfelfogása, faji, vallási*, nevezetesen pedig ezekkel esetleg kapcsolatos eltérő *pedagógiai befolyások* a gyermekek felfogását, illetve eredeti hajlamait?

Bizonyosra vehető, hogy a felhozott aggályok nem teljesen alaptalanok. Nem kevésbé bizonyosra veszem azonban, hogy a válaszokra gyakorolt befolyásuk ellenére a Nagy László által kimutatott viselkedés, illetve törvényszerűség mégis csak igazgyöngyöt rejt magában.

Honnét veszem ezen állításom bizonyító erejét? Egyrészt azon körülményből, hogy a Nagy László által kimutatott *fejlődési vonal* a maga sajátos ingadozásaival, ill. *hullámvázaisaival* egyáltalán nem szokatlan biológiai viselkedésű. Másrészt abból a *szabályosságból*, mellyel a 8 éves korban még 72%-ot kitevő válaszok száma évről-évre, bár a tanulók száma egyre nő, rohamosan fogy, s mellyel az objektív, de *konkrét* a 10-ik évig rohamosan nő, hogy azután kb. a 13-ik évig csaknem egyformán megmaradva e maximumán, ettől fogva előbb lassan, azután rohamosan fogyjon a 17-ik évig. Ennek megfelelően az inkább absztrakt természetű válaszok száma, mely sajátképpen már legkezdetétől, a 10 éves kortól minimális hullámvázásokkal, a 10-től a 13 éves korig lassan, innen fogva rohamosabban nőtt, a 15-től a 17-ig a konkrétnek fölibé kerekedik s azután a 19-ig, s miként a katonákban való vizsgálatok tovább a 25-ik életévig mutatták, az érző s az érett egyének többségénél a gondolkodást legfőképpen megszabó maradjon.

Ezenfelül azonban azt kell mondani, hogy téves azon felfogás, mely szerint kis számokból megfelelő óvatos kezeléssel jól megválogatott anyagon, helyes módszerrel nem lehetne biológiai igazságokat, törvényszerűségeket találnunk. *A kis számok törvényszerűségeire* legfeljebb azt mondhatjuk, hogy addig, amíg nagyobb számú egyedre nézve bizonyítva nincsenek, bizonyító erejük elsősorban számuknak megfelelő. *A biológiai s ugyanúgy a pszichológiai igazságok a meglátni képes szemnek már egy-két esetből is valóságokként szemébe szökhethetnek. Többszörös észlelés, nagyobb számú kísérlet által*

való igazolásuk egyre inkább az általánosabb szabályszerűség, szabály, törvényszerűség, illetve törvény jelentőségére emelheti azokat. A tudományos kutatásban ritkán indulunk ki azonnal ezrekre menő számokból.

IV. Nagy László kutató egyéniségének mérlege.

A kutató, a tudós értékét az szabja meg, mivel gazdagodott az emberiség, a világ az ő élete, működése révén. Akárhány kötetet írt volna, ha azokkal örömet, boldogságot sehol nem fakasztott, bánatot, fájdalmat sehol nem enyhített, sőtéttséget, tévedést sehol meg nem világított, ha rontott, nem javított, terhet nem könnyített — akkor mitsem tett az örökkévalóságért s nem volt igazi tudós. Az igazi vérbeli tudós, valamint a kutató nem a pillanatért, nem a babérért, nem az elismerésért, nem a tapsért, nem a katedráért dolgozik. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a kutatónak nincsen szüksége jó szóra, elismerésre, biztatásra, megkülönböztetésre, megtiszteltetésre. Ez annyit jelentene, mintha azt mondanám, a lángelmét hagyjátok csak minél jobban ázni, fázni, éhezni; a kovácnak, hogy szikrát adjon, kemény surlódásra van szüksége s a zseni csakis önmagát emésztve lobbanhat az emberiségre áldásos lángokra.

Nagy Lászlónak voltak hivei, voltak jó emberei, voltak követői s ennyiben megvolt a maga elégtétele. Alkotásai, elméleteinek gyakorlati megvalósulásai, a Magyar Gyermektanulmányi és Gyakorlati Lélektani Társaság, a székesfevárosi Gyermektanulmányi Intézmények, egyes, az ő kutatásaiban gyökerező változások az iskolai tantervben, a didaktikában, az Új Iskola, stb., stb., külföldről mutatkozó elismerés oly szigorú fórum által, mint E. Meumann, mindezek hoztak számára bizonyos örömeket. Legelső helyen említendő ezek között a *Gyermektanulmányi Múzeum*, mely ma is főképen az általa megállapított irányelvek szerint gyűjtött *rajzoknak*, *kérdőíveknek*, a spontán-, harci-, bábu- s zenei *játékoknak* az ő rendszere szerint osztályozott ezreit őrzi, melyek mind, ahol a külföldön kiállításokon — mint Brüsszelben (1911), Berlinben (1912) és Londonban (1914) megjelentek, méltó feltűnést kelthettek és elismerést arattak. De azért, valljuk meg, a hivatalos tudomány nem vette tudomásul az ő szürke alakját, jó szóban, biztatásban nem sok része volt, kitüntetésre nem igen ajánlották. Igaz, voltak gyengeségei, voltak hibái. Mint debatter, mint előadó ezek sokszor mutatkoztak s annak, ki ezen tulajdonságok után ítél, teljesen téves képet mutattak Nagy Lászlóról. Férfi volt ő, ki mindig többet, aránytalanul többet ért, mint amennyit beszélve mutatott. Bizo-

nyos, bár tanárember volt, nem katedrára született. Ellenben alkatánál fogva vérbeli, jólátású, keménynyakú, makacs kitar-tású kutató, az igenis volt, még pedig korát messze megelőző, a javából való. Irni sokkal jobban tudott, mint beszélni. Tu-dományos közleményeinek tónusa nyugodt, világos, tárgyi-lagos, határozott. Itten is azonban a nem-diplomata kutató volt, ki módszereinek, eredményeinek erős és értékes oldalait nem szerette s így nem tudta eléggé előtérbe állítani, gyen-géit, támadható pontjait szinte restellette elég eréllyel meg-védellemezni, még kevésbé próbálta azokat takargatni, rejte-getni. Az előnyöket sokan a hivatottak közül sem tudták meglátni, amíg a hátrányokat mindenki észrevette s ellene sokszor ki is aknázták.

A pszichológia a gyermekkutatás terén egyik legbecsü-letesebb, legszerényebb, legönzletlenebb, legjobb látású, leg-ügyesebb, legtántoríthatatlanabb s legtermékenyebb, sőt leg-merészebb ösvényteremtőjét tisztelheti benne. Ha kritikája itt-ott nem volt elég szigorú, ebben a járatlan ösvényeken já-rók sorsában osztozott, kik igen gyakran tudva elégszenek meg durva, sőt kétes eredményekkel, mert azok nélkül az utó-dok, a nyomukban járók sohasem tudnának eljutni a helyes útra.

A magyar gyermekpsychológia s ezzel a genetikai psychológia, de a psychológia általában is önmagát fogja meg-tisztelni, ha Nagy László szerepét a tiszta és alkalmazott psy-chológia különböző területein s nevezetesen a gyermeki elme-fejlődés legnehezebben hozzáférhető fejezeteinek, az érzel-meknek és ösztönöknek psychológiája terén, előítélettől men-tesen fogja véglegesen tisztázni és érdemének megfelelően fogja megbecsülni.

Nagy László jelentősége a pedagógiában.

Irta: DOMOKOS LÁSZLÓNÉ.

Aki Nagy László munkáiban elmélyed, lépésről-lépésre növekvő tiszteletet érez a teremtő étellel szemben. Megtanít bennünket arra, hogy részletek megállapítása helyett figyelmünket a gyermeki lét változó magatartásának egészére fűgesszük, hogy meglássuk ennek az egésznek összefüggésében a magasabb szellemi szerzemények előkészületét és megoldódását, azaz: a fejlődést.

Megmutatta, hogy a gyermek spontán magatartása kiválasztó és értékelő erőt tár fel, mely mögött ösztönerő, tehát a fejlődő élet akarata nyilatkozik meg. Megmutatta, hogy a gyermek élete gyökerében más létformát képvisel, mint a felnőtté. Ennek a más létformának jellegzetessége, hogy az ösztön ereje és akarata uralkodik felette. Ez az ösztönélet:

1. irracionális;
2. szabadságot és tevékenységet követel;
3. az élet egyetemes törvényének van alávetve. Megnyilatkozása az életenergia szabad kiélése. Belső céljait a teremtő és formáló életakarát irányítja. Ez az irányítás tökéletes és tervszerű. Mert az ösztön a legtökéletesebb életszerszám. Nemcsak használni, hanem teremteni is tudja szerves-szellemi eszközeit. Működésében célszerűen egyszerű és tökéletes, mint maga a természet.

Nagy László munkájával azt tanítja, hogy a felnőttek az a feladata, hogy az ösztönerejű gyermeki lét akarát felismerje és a gyermeknek olyan létformát biztosítson, melyben ez az ösztön zavartalanul építheti művét: a gyermeki életet.

Munkáján a körülötte vajudó európai nevelésmozgalom hatása nem látszik. Eredetibb, radikálisabb annál. Bálványa az élet: a bios. Ebben a hódolatban közel áll a hindu nevelő-eszményhez, Rabindranat Tagore santi-niketani iskolájához. Ez az iskola azt tanítja, hogy a nem tudatos, az ösztönös megérzés tevékenyebb, formálóbb erővel építi a gyermeket, mint az értelmes, a tudatos gondolat. Ami ezen az úton irányítja és vezeti a gyermeket, az „nem olyan, mint a lámpás, amelyet kívülről gyujtanak meg és tisztogatnak, hanem

olyan, mint az a fény, amelyet a szentjános-bogár *életfunkciójának gyakorlása által produkál*. (Tagore: Die Persönlichkeiten.) Ennek az iskolának törekvése a tökéletes életnek, mint természeti folyamatnak, építő erőit és szellemi hatását működő tényezővé tenni az ifjúság számára. Jelszava: a világot nem a gondolat építi, hanem az érzés. Az érzés pedig olyan, mint a vetőmag, melyet, amikor csírázni és hajtani kezd, nem lehet szétszedni, hogy elemeit megmutassuk. A nevelés nem program, hanem az élet tisztelete; nem beavatkozás és erőszak, hanem a nyugalom és béke biztosítása ahhoz, hogy a belső erők elvégezzék a maguk munkáját.

Most nézzük meg, hogy ezzel a keleti életszemlélettel egyidejűleg Európában és Amerikában mi volt a neveléstani újítást kiváltó és megalapozó irány?

Az európai nevelési újítás gyökere a humánosság szelleme: a segítség volt. Megkeresték a tudomány eszközeit ahhoz, hogy a szellemileg elmaradt gyerekeket értelmi javakhoz juttassák és az életben való boldogulásukat valamennyire biztosítsák. A francia *Itard* és *Séguin* orvosok voltak az úttörők. (Utóbbi 1850—70 között.) Segítségükre volt az akkoriban nagy lendületet vett érzetek lélektana. Az elmé működésének mechanizmusát ott tudták alaposan tanulmányozni és elemeire bontani, ahol ezek az elemek részben hiányoztak, részben rendellenesen működtek. A tanulmányozott visszamaradtak csakhamar hozzájutottak azokhoz a segítő eszközökhöz, amelyekkel hiányaik pótlását akarták elérni. A orvos-pszichológus egyszersmint a pszicho-pedagógiai eszközök feltalálója és alkalmazója volt. Itt természetesen inkább a lélektan, főleg a fizio-lógiás lélektan volt a hangsúly, mint a szorosan vett neveléstanon. Javítás, nem erők lendítése volt a cél.

Itardtól és *Séguintől* származott le a mai európai nevelés két vezérlő szelleme: *Montessori* Mária és *Decroly*. Mindkettő orvos és mind a kettő abnormis gyerekek nevelésén kezdte, — Decroly ma is azt teszi.*) A lélektan fejlődésével az elődök eljárásait tökéletesítették és átvitték a normális gyerekek nevelésére, annak feltételezésével, hogy ami ott jó volt, itt még jobb lesz. Eljárásuk lényege: kitűnő *eszközök* készítése, amely lehetővé tette a vezetésnélküli, önálló munkát és a szigorúan egyéni haladás tempójának biztosítását. Mindkét feltétel fölöttébb használhatónak bizonyult. Az átvehető és mindenki által használható eszközök, a megírt, előírt tanítási anyag és mintára szabott kezelése, az ábrákkal illusztrált, sémákkal bemutatott, tanfolyamokon elsajátítható módszer gyors elterjedést eredményezett. Montessorinak előbb az

*) E sorok írásakor még élt. Hirtelenül elhunyt az 1932. év őszén Brüsszelben. (Szerkesztő.)

érzékszervek gyakorlására, később tantárgyakra felosztott rendszere, Decrolynak az érdeklődés koncentrikus köreire tagolt módszere könnyűvé tette az utánzók számára eljárásuk átvételét. Az eszközökkel járt a tanító fölöslegességének hangsúlyozása, ezzel együttjárt a kitűnően megszervezett környezet kiépítése az egyéni munka zavartalanságának biztosítására, továbbá az egymáshoz és a környezethez alkalmazkodás gyakorlata és mindez a szabadság és egyéni felelősség jegyében

Amerikát, az európai újítókkal összehasonlítva, jellemzi az egészséges életöztön erőteljes méltánylása. Szintétikusabb, ételszerűbb az európainál. Semmi sem emlékeztet nevelési eljárásában hiányos funkciók pótlását kereső gyámkodásra. Alapvonása: a gyermeki életerő elismerése és lendítése. Aktivitás és tapasztalás által nyitja meg a gyermek számára személyes erőinek fel nem fedezett területeit.

Röviden: az európai nevelésben az értelmi szerkezet kérdése, az *agy mechanizmusa* volt a fontos. (Pedagógiai intellektualizmus.) Amerikában *az egész ember életre formáló erők*. (Szociális és dinamikus irány). Indiában a végtelen forrásokhoz vezető út. (Kozmikus irány, tökéletesedési eszmény.)

Amerikában a nevelés munkáját megalapozó tudományos kutatás már a múlt század utolsó tizedében foglalkozott a gyermekek ösztönével: a teremtő, a kutató és a művészi ösztönrel (Dewey), az érzelmek lélektanával (*W. James*), a fejlődés törvényeivel (*Stanley Hall*). Általában megkeresték a totális gyermeki lét alapvető mozgató erőit. Dewey azt hangoztatja, hogy az ember egész, részei elválaszthatatlanok. Az aktivitás az élet fő jellegzetessége és benne nyilvánul meg az egyén szellemi növekedésének folyamata. Dewey felfogása szerint a munka az egyén aktív és spontán törekvéseinek megvalósítása. Tehát megvalósítása az egyénnek, önmagának. Ezért szükséges, hogy a tevékenység személyes és spontán legyen. (Mind erről a német munkaiskolákban szó sem volt. A német eszmény: kötelesség és erőfeszítés nevelése. Az amerikai: az érdeklődés pedagógiája.)

Még egy jelentékeny tanulsága van a Dewey-féle totalitás elvének: az emberi egység nem statikus, mozdulatlan, megrendíthetetlen, hanem dinamikus, genetikusan álló. Nem jelenség, hanem folyamat. És az élet adaptáció, a környező életre kihatás, szükségképpen tehát folytonos változásban, új és új megoldásokban jelentkező alkalmazkodás.

Ezt a távlatos körültekintést idézem magam elé, mielőtt felteszem a kérdést: mit adott Nagy László a magyar nevelőknek?

Egyénisége határozottan, dacosan és világosságot árasztóan járta a maga útját, tűzte ki a maga céljait, izzott a maga

felfedezései felé és szerette legújabb probléma-gyermekeit. Nem vett át semmit senkitől. Közelebb állt az amerikai nevelési irányhoz, — bár nem ismerte ezt —, mint az európaihoz, amelynek intellektuális és elme mechanizált iránya nem mutatja meg a teremtő élet mérhetlenségét. Az ő munkája szótlan hódolat az élet formáló erejével szemben, akár egy keleti bölcsé. Egész természettudományos felkészültsége a pozitív, a megfogható, kísérletekkel bebizonyítható felé vonta, — első szerelme a kő volt — és mégis Kelet fia volt, aki nem áll meg a sugártörő prizma természeti törvénye előtt anélkül, hogy a sugár küldőjét: a napot néma áhitattal ne nézze. Aki szeme tüzét látta, amikor gyerekek magatartását figyelte, az érezte, hogy itt szertartás folyik, melyben a felismerő elme csodálattal adózik az élet tüneményes jelenségeinek.

Akármennyire tiltakozzék is mokány magyar volta holmi metafizikai beállítottság ellen és bármilyen távol is állt tőle minden olyan állítás, ami az egyszerű és tiszta igazolás próbáját ki nem állta, mégis egyéniségének egy jelentékeny vonása, szinte vezető motívuma, hogy erős intuitív, határozott megérző erő vezette újabb és újabb kutatási területek felé, éppen úgy, mint empirikus úton nyert következtetéseiben. Ezek a részben lélekfejlődéstani, részben pedagógiai természetű következtetések meglepték az embereket. Szokatlanságuk, merész határozottságuk szembe helyezkedett a céhbüliek felfogásával. Az igazság kristálytiszta és fellebbezhetetlen tényét érző ember fanatizmusával vetette oda rövidre fogott megállapításait az embereknek. Bár gondosan figyelt arra, hogy minden állítása mögött ott legyen a mindenkor ellenőrizhető tapasztalati anyag és a lelkiismeretesen megválasztott módszer gondos szakszerűsége, pedagógiai következtetéseinek elfogadtatásáért semmilyen erőfeszítést nem fejtett ki. Hiú és sikert hajhászó ember élete művének aknáztá volna ki egy tizedét is annak, amit ő adott. Nagy László az igazán inspirált ember belső hajszoltságával és szenvedélyével loholt egyik problémától a másik felé, elhul latva, elfelejtve megoldott szerzeményeit, mihelyt új problémába kezdett. Mindég csak afelé izzott, ami még megoldatlanul asztala fiókjában hevert. Velem sem beszélt majdnem semmit a kettőnk közös törekvéséről: az Uj Iskola didaktikájáról, amely az ő lélekfejlődéstani eredményeire építi a maga munkáját. Az egyszer megszületett, élő, fejlődő mű célját elérte, tehát elintézett dolog volt a szemében. Ami izgató, az az új, a meg nem oldott.

Mint aki gyémántokat szór az emberek lábaihoz és nem vet rá ügyet, ment a maga munkás-aszkéta útján új gyémántásás felé. Amit kutató szelleme felszínre hozott, mara-

dandó érték, az idők szelét kibírja, sőt olyan életcsirák hordozója, melyekben nem kérgesedik el az adott gondolat az idők multával, hanem termőfává teljesedik. Mert nemcsak a látható művek, a megfoghatók, hanem a világba helyezett erők: a kiváltott és ható funkciók döntenek el egy ember szellemi hagyatékát.

Nagy László a gyermeki magatartás kutatója.

Nagy László 25—30 évvel ezelőtt elkezdte a gyermeki élet magatartásának megfigyelését. Feltesszük a kérdést: a hivatott nevelő vagy a lélekbúvár dolgozott benne, amikor kutatásának területét az alkalmazandó módszerrel megválasztotta?

Összetett jelenség-területet választott: a magatartást. A kísérleti-megfigyelő módszert alkalmazta természettudományi alapon. Eljutott a különböző egyéni és külső feltételek alatt módosuló gyermeki magatartás eruptív megnyilatkozásáig, amelyet a mögötte dolgozó *érdeklődés* feszültsége tesz ilyenné. Eljutott az *érdeklődés* változásának egyéni feltételei között egy olyan tényezőhöz, amelyet az *érdeklődés* kutatói máig sem vesznek figyelembe: az *életkorhoz*. Ugyanaz a jelenség (aratás, cséplés, szénagyújtás, diószüret stb. voltak az exponált élmény-ingerek) ugyanazon egyénnél más-más magatartást, tevékenységet, érzelmet, belső mozgalmasságot váltott ki 7 éves korban, 9 éves, 11 éves vagy 13 éves korban. De valamennyi 7 évesnél, 9, 11, 13 évesnél a magatartás-változás nagyjából, motivumait tekintve, azonos. Levonta belőle a következtetést: a szellemi gépezet, mely szükségleteit az *érdeklődés* megnyílvánulásában mutatja ki, a fejlődés folyamán más-más szellemi munkaeszközzel dolgozik. Nevelési célt látott maga előtt az, aki e tömegmagatartás tüneteit ezen a konkrét úton kereste.

Ha abban az időben alkalmazott kutató módszerét megfigyeljük, a következőket látjuk. Fegyelmezett és lelkiismeretes természettudományi gondolkozása mellett úgy fogott a magatartás vizsgálatába, akárcsak a mai amerikai behaviorista irány egy képviselője. A következtetéshez, ill. a magatartásfejlődés szerkezetéhez azonban olyan úton jutott el, amelyet az amazzal teljesen ellentétben álló mai német strukturalélektan követ. Hogy Nagy László *érdeklődés-lélektani* kutatásaiban egy igen szilárd talajon mozgó fejlődési továbbjutást, fejlődés-rétegződést ismert fel, melyben az *érdeklődésnek* a szellemi fejlődést formáló tulajdonságát mutatta ki, az nem történhetett a tapasztalati anyagból szerzett egyszerű

oknyomozással. Mert mi kellett ennek a felkutatásához? Olyan felismerő folyamat, amelynek segítségével a kutató képes idegen lelki valóságokba és összefüggésekbe behatolni és ezzel az idegen lelkivilág jellegzetes belső szerkezetét felismerni. Amikor Nagy László a gyermekrajzok vizsgálatában, a gyermeki érdeklődés, a háború és a gyermek adataiban, a gyermeki szellemi élet fejlődéstani törvényeit kutatja, nem olyan munkát végez, mint amikor a lelki mozzanatok oki összefüggését keressük. *Vizsgálódásainak egész vonalán tekintetét egy struktúrás belső hálózatra: a fejlődés egymásutánjára függesztette és a jelenségeket annak a megvilágításában rendezte, értelmezte.*

A nevelőnek pedig erre van szüksége. Őt a viszonyítások foglalkoztatják, nem az egyszerű, izolált tények. Neki nem elég egy-két jelenszál összeszövődése. Neki a gyermek testi és lelki berendezkedésének egész skálája kell, a fejlődési továbbszállás folyamata, teljes bonyolult szövődménye. Neki az organikus életnek egész csodálatos szerkezete kell, hogy mint egy üvegfalon át, lássa a készülődő erők munkáját és korrelációját magasabb értelmi szükségletek kielégítése, nehezebb feladatok megoldása felé. A változó élet ellentmondásainak zűrzavarába szakadt nevelő munkája mögött ilyen belső hálózat képe és szükségessége él. Egy fejlődésgerinc, mely az élet szétszaladó szálait összefogja, a változásban a változatlant megragadja, egyének káprázatos kaleidoszkópjait egy fejlődés-nevezőre hozza és legalább egy ugyanazon korosztály testi-lelki életfeltételeinek természetét, lényegét megmutatja. A hivatott nevelő ezt a hiányt a maga munkájában érezte: ebből született meg a Nagy László lélektani kutatásait minden téren nyomon kísérő lélekfejlődéstani ismeret, amely fejlődés-korszakok lépcsőzetes, egységes, összefüggő rajzához és az erre épített didaktikához vezetett.

Azoknak a keveseknek meggyőződése szerint, akik Nagy László munkáját lényegében ismerték, Nagy László genetikai alapú bio-pedagógiája új korszakot jelent a magyar neveléstudomány elmélete terén.

A fentiekből próbáltuk kimutatni Nagy Lászlónak, mint verbeli nevelőnek alap-diszpozícióját. Világosabban fejezik ki tettei és szavai, melyek utolsó éveiből származnak, holott akkor már majdnem kizárólag egyéniség-lélektani kutatással foglalkozott. A magyar elmeorvosoknak 1928-ban tartott konferenciáján a gyermeknek, mint a nevelés tárgyának, összefoglaló leírását sürgette. A megelőző évben pedig „A lelki fejlődés törvényszerűsége, mint a nevelés alapja” címen nagyszabású átnézetes előadást tartott a Szülők Szövetségében a nevelésről, mint egységes szerkezetéről. Egy 1930-ban

megjelent gyűjteményes könyvben, mely polgári iskolai tanároknak készült, ezeket írja: „A fejlődés tan nem elméleti tudomány, belenyúl a nevelés és oktatás gyakorlatába. A biológiai pedagógia a nevelés egész területén érvényesíteni akarja a biost, az életet.“ Van ebben a cikkben még egy másik megjegyzése, amelyben a tisztán oknyomozó és magyarázó lélektan elégtelenségét vallja be. Csodálatos ifjúságát, rugalmasságát és új szemléleti módok átvételére alkalmas mivoltát semmi sem tanúsítja jobban, mint szavai, melyekkel az intuitív, megértő kutatási módot állítja az addig vallott természettudományi módszerek mellé: „A biopszichológiai életjelenségek igen bonyolult folyamatok, amelyeket természettudományi alapon, legalább ma, egészen megfejteni nem tudnak. A lélekjelenségek nem egyszerű okozati jelenségek, exakte elő nem idézhetők. A biopszichológiai jelenségek nem pusztán materiális, hanem transcendentális jelenségek is. Ezért nem elég a jelenség természettudományi felfogása és vizsgálata, hanem ehhez transcendentális megértés is szükséges. Ösztönösen látni kell az egészet, a részek összefüggését. A kutató ne csak tudós, de művész is legyen.“*)

Nagy László didaktikai tervezete.

Nagy Lászlónak 2—2 éves szakaszokra szabott fejlődéstani típusaihoz igazodott egy iskolának, a budapesti Új Iskolának 1914 óta követett munkamódja. Ez az iskola feladatául tűzte, hogy Nagy Lászlónak, a kiváló kutató pedagógusnak, tervezetét a gyakorlatban kipróbálja és a jelenlegi iskolaszervezeti és tantervi követelményekkel összeegyeztesse.

Nagy László didaktikai tervezete minden részletében organikusan összefüggő és az élet és fejlődés törvényeihez alkalmazkodó mű. Ahogy maga írja: „Az új pedagógia megtermékenyített terület, melyen az élet tenyészik. A régi a formákat megköti, a gondolkozást, a sablont teszi urrá, elvonja a vizsgáló szemét az individualizmustól, hamis értékeket termel, a reális élet fölé az elvontságokat teszi.“

Nagy Lászlónak a nevelő-oktatásra vonatkozó útmutatásai mindenütt megtalálhatók lélektan munkáiban. Az érdeklődés lélektanáról írt munkájában például az Új Iskola munkatervének egész szelleme és lélektan alapvetése megtalálható. De írt egy rövid tanmenet-vázlatot is 1915-ben az Új Iskolának. Ebben a tanítás anyagát úgy rendezi el, hogy az egyes fejlődési fázisok lélektan céljához alkalmazkodik. Megírta osztályonként a fejlődés belső célját, a követendő módszert és a tanulmányi anyagot. Tervezetét hivatalosan

*) Polgári iskolai kis Enciklopédia 59—65. ol., Szerk. Molnár János.

nem fogadták el.*) De azért az Uj Iskola a tervezet szellemében dolgozott tovább és a hivatalos tantervi eltérések okozta ellentétet Nagy László szellemének teljes megőrzése mellett áthidalta és az évek folyamán elfogadtatta.

A fent említett vázlat és a „Didaktika fejlődéstani alapon” című mű nyomán, amelyet Nagy László az Uj Iskola V—VIII. osztálya, azaz a 10—14 éves tanulóknak írt, készült egy táblázat az Uj Iskola hazai és külföldi pedagógiai kiállítási anyagának magyarázatául. Ezt a táblázatot, osztályonként szerkesztett részletes táblázatokkal együtt, az iskolai gyakorlat tette szükségessé a látogatók tájékoztatására. Nagy László előadásainak ábrázolására ezeket többször felhasználta. E táblázatom a következő:

Kor	Domináló funkciók	Foglalkoztatás	Módszer
7—8 év A szubjektív érdeklődés kora	Izolált képzetek fantasztikus szintézise. Érdeklődés: szubjektív. Beleélő fantázia	A gyermeki kedélyélet szubjektív kapcsolata családi és természeti környezetéhez	Utánzás Beleélés Élmény Cselekvő szemlélet
9—10 év Az objektív tapasztalatszerzés kora	Felfogás: konkrét. Érdeklődés: objektív. Gondolkozás: analitikus	A természet és a föld életének konkrét tapasztalatokon nyugvó megfigyelése	Megfigyelés Kísérletezés Mérés Ónálló kutatás
11—12 év A gyakorlati cselekvések kora	Konkrét és objektív érdeklődés gyakorlati irányú tevékenységet követel	A természettudományok alapján gyakorlati munkák és konstrukciók	Kísérle Gyűjtés Rendezés Technikai gyakorlatok
13—14 év Az etikai és szociális érdeklődés kora	Absztrakt képzetek objektíválás szimbólumokban. Gondolkozás: szintétikus. Az etikai és szociális én formálódása	A szociális és etikai én alakítása történelmi és irodalmi élmények nyomán	Az intuitív beleélés foglalkoztatása

*) Tantervi eltérései nagyok. Egyet megemlítek: az I. e. oszt. anyagába nem állítja be az írás és olvasás tanítását azzal az indokolással, hogy a 6 éves gyermek testi és szellemi fejlettségfoka azt követeli, hogy a környező világgal és nem a betű halott szimbólumaival kapcsolódjék. Ebből látható Montessori Máriával szemben fennálló elvi eltérése. Korai intellektuális és mechanikus eljárásnak, — fejlődési tipustana alapján — határozott ellensége volt.

E sematikus ábrázolás csak a funkcióban lévő gyermeki erők és a nyújtott nevelői hatások vonatkozásának vázlatos és hiányos tájékoztatója, nem az iskolai munkaterv leírása, mert az szellemével ható életegység és ezért tulajdonképpen leírhatatlan.

Ez a táblázat Nagy Lászlónak két alapelvét igyekszik kifejezni: 1. minden fejlődési időszaknak megvan a maga sajátos jellege, mely csak úgy világlik ki, ha 1—1 osztály egész tanulmányi szerkezetét külön készítjük el. Ezen felfogás szerint minden páros évfolyam külön lélektani célt kap, külön problémát old meg. Hogy mit? — az az illető fejlődéstani korszak lélektanából származik. Ennek megfelelően a tantárgyak csoportosítása, egyensúlya a sajátos pedagógiai célhoz való viszonyuknál fogva változik, módosul.¹⁾

Ugyancsak ebből olvasható ki Nagy Lászlónak egy másik alapelve: 2. Helytelen lélektani alapon áll az a régi didakszis, mely egységes célt és egységes tanulmányi szerkezetet készít, — továbbá a tanítás anyagát a szakok szerint csoportosítja. A régi felfogás a rendszert, a tantárgyi érdeket, a *szakmát* teszi a képzés alapjává és emeli a gyermeki lélek fejlődésének szempontjai és érdekei fölé.²⁾

A táblázat magyarázata a következő: Ha a tábla rovatait hosszában nézzük a fejlődési egymásutánt, ha szélességében, akkor egy fejlődési réteg jellegzetességét láthatjuk tanítási következményeivel. Ezt a réteget a franciák „stade“, a németek „Phase“ szóval jelölik. Az első rovatban hosszában nézve Nagy László érdeklődés-fejlődéstani fokozatait látjuk. E fokozatok azt mutatják meg hogyan változik 7 éves kortól 14 évesig a gyermek viszonya (értékelése) a környező világhoz. A következtetés logikus. A tanítás: a gyermek kapcsolata a környező, objektív világgal. Ez a kapcsolat mesterséges, ha tanítói erőszak hozza létre, — természetes, ha gyermeki kiválasztás (érdeklődés) az alapja. A tanítónak ezért tudnia kell, hogy a gyermek vonatkozása a világhoz milyen minőségű és milyen határok között mozog. Nagy László kutatásai világosan megmutatják ezt. Megállapításait nem cáfolta meg a fejlődéstani kutatás. Hivatkoznak rá francia és német kutatók. A régi tantervek a gyermek ismerete nélkül készültek. A lélektan és lélekfejlődés tantervi felépítése már módot ad arra, hogy a tantervkészítők a fejlődéstani kutatás eddig felszínre hozott adatai nyomán alkalmazkodjanak a fejlődés követelményeihez.

^{1) 2)} Idézet Nagy László: Didaktika fejlődéstani alapon, 1921. M. Gyermektanulmányi Társaság kiadása.

Mit mutatnak meg Nagy László fejlődésfokozatai a 6—14 éves korhatárban?

1. A 6—7 éves gyermek szubjektív látóköre megvilágításába állítja az egész környező világot. A tárgyaknak, jelenségeknek sajátos egyéni értelmet, minőséget, értéket ad azzal, hogy mindent énjére vonatkoztat. (Egocentrizmus) A világ és a gyermek nem válik külön. Ime ebben van szellemi fokának minősége. De ebben van a határoltága is, mert ebből a bezárt és szűk, irreális világból nem tud kilépni, más szellemi aktust produkálni, hiába is kényszerítik rá a dolgok objektív elemeit. (Herbart szerint a forma, anyag, haszon ismerete. Montessori szerint írás, olvasás, elvont számolás, nyelvtani formák, ragozások.)

2. A 9—10 éves gyermek kilép ebből a szubjektív szűkösségből. „Felfedezi a világot“, felfogása konkrét lesz, tapasztalatai értelmi látókörét hatalmasan tágítják és erősen űzik mindig több reális megismerés felé. Szellemi munkájának határoltága azonban pontosan megmutatja, meddig lehet vele menni. Tevékenysége, kísérletei és megfigyelései által csak azt érti meg, ami konkrét, amit valóságosan megélt, megtapasztalt. Egyszerű, rövidkapcsolású okozati összefüggéseivel általános érvényű ítéletig, törvény-elvönásig nem jut el. (L. tanterveink helytelen korai nyelvtanát, számtani és mértani elvonásait.)

3. A 11—12 éves már nem elégszik meg a rövid lélekzetű kísérletekkel és megfigyelésekkel, a természet felfedezésével. Ő már célt tűz cselekvései elé, gyakorlati eredményt követel magától, szerkesztéseiben a használhatóságot tartja sikere jelének. Gyűjtéseiben összehasonlít, osztályoz, rendez.

4. A 13—14 évesek tapasztalatai a természet világától a társasélet felé fordulnak. Keresik benne a maguk helyét. Homályosan érzik énjük külön világát. Elkülönülnek és szembe helyezkednek a felnőtt társadalommal. Eszményekben keresik az etikai rendet, mely a társasélet törvényszerűsége felett láthatatlanul, de érezhetően lebeg.

Az első oszlop megmutatja a gyermeknek a világhoz való vonatkozásait határozott *minőségi* jeleivel és *értelmi határoltóságában*.

A 2. oszlopban láthatjuk a cselekvési magatartásban mutatkozó *uralkodó funkciókat*. Ezek a szellemi továbbjutás értelmi eszközeit mutatják.

A 3. oszlop a korszakok sajátos berendezkedéséhez mért *főoglalkoztatást* nemcsak megszabja, hanem korlátozza is kezelésének és tartalmának minőségét. Ez az oszlop egyúttal megszorítja a tanítási eljárás módját azzal, hogy a hangsúlyt a 7—8 évig az *érzelmi- és kedélyéletre*, 8—10-ig a *konkrét*

tapasztalatszerzésre, 11—12-ig a gyakorlati és konstrukciós munkákra, 13—14-ig az „én“-t alakító esztétikai és etikai élményekre helyezi.

Még jobban látható ez a 4. oszlopban, amely a fejlődési szükségletekhez mért módszeres eszközöket nyújtja. A megismerés, a szellemi javak birtokbavételének és kifejezésének sajátos módja minden fokozaton belül a fejlődéshez igazodik.

Ha az egymásután helyett a fejlődési fokok horizontális képét nézzük, észrevevesszük, hogy minden 2—2 évnek határozott léghőköre, sajátos hangneme és magatartási stílusa van, mely jellegzetes és tipikus életrendet teremt a gyermekcsoport köré a munkamód, a munkaanyag, a társas együttélés és az osztályélet megszervezése dolgában. Ez a munkaléghőkör a korosztályok sajátos világát külön-külön lélekfejlődéstani góccokká formálja, melyben a gyermeki aktivitás korlátlan kifejtése az úr, amelyhez a tanító magatartásában alkalmazkodni igyekszik, elfelejtetni akarván azt a nagy távolságot, amelybe őt felnőtt mivolta helyezi. Ezt itt az Új Iskolában annál inkább meg tudja tenni, mert a korosztályok magatartási hangnemének biztosítása érdekében minden fejlődési fokozattal olyan tanító-egyén foglalkozik, aki mint típus, lelki minősége szerint legközelebb áll az illető fejlődési fokokhoz.

Már jó ideje dolgoztam a fejlődéstanra épített nevelői oktatás gyakorlati kiépítésén, még sem hallgathattam el magamban azt a kérdést: jogosult-e a gyermeki érdeklődés terén szerzett tapasztalati anyag nyomán ilyen széleskörű fejlődési és pedagógiai következtetéseket vonni?

A tétel kutatóival sok összehasonlítási alapot nem lehet találni. A németek az érdeklődés lélektana terén a kutatást feltűnően kerülik. A franciák közt Claparède az amerikai Deweyval egyetértően az érdeklődést, mint a személyes erő-kifejtés eszközt akarati oldaláról ismerteti. Mindketten kimutatják, hogy az érdeklődés az „én“ kifejezője és mozgatója, állandó feszítő erejével az én-t határozott cél felé kényszeríti és megmutatja az egyén sajátosságát. Mindez az egyén nevelése érdekében kitűnően felhasználható, de általános fejlődési eligazodást nem ad.

Az iskolai gyakorlatnak azonban a tömegmagatartás lélektani motívumait kell keresni. Általános következtetést csak általános fejlődési magatartásból lehet levonni. Kiegészítő és ellenőrző kutatások feladata lesz megállapítani, hogy az érdeklődés lélektani jelenségei között a fejlődést dokumentáló, általános érvényű adatok csakugyan feltalálhatók-e? Nagy László megmutatta ezeket azokban a magatartási motívumokban, melyek az életkorral változnak. Ezek a motívumok nem

a személyes magatartás elemei, hanem személytelenek, életkorhoz kötöttek és vele változnak. Megfigyelhetők gyerekcsoportok spontán tevékenységén. Megfigyelhetők azon, hogy ugyanazon egyénben, ugyanazon tárgy, esemény, élmény más-más értékű, más-más minőségű erőt hoz mozgásba az évek folyamán. (Természetesen itt is vannak egyéni eltérések: szellemi kiskorúságok és elmaradások. Spranger szellemesen jellemzi azokat, akik 40 éves korukban is a pubertáskor jellegzetességét hordják magukon.)

A kutatásnak el kell odáig jutni, hogy széles körben, más-más népnél is megvizsgálják a korrallal járó magatartás-változást. Ha a magatartás életkori változása nem a fizikai életkor konkrét hatásaihoz kötve, csupán a változás-minőségek egymásutánjában — időben, különféle népnél ugyanaz, akkor ezen *állandó és változatlan* egymásután mutatja a külvilág és a gyermek viszonyának struktúrák menetét.

A tanítás organikus folyamat, melyet organikus élethez alkalmazunk. Ennek az organikus életnek van biológiai és kultúrtörténeti vonatkozása. A gyermek vonatkozását az élethez az dönti el, hogy cselekvéseiben, a cselekvést kiváltó motívumok harcában, a sok közül melyiket választja. Tudatállapota fokát és minőségét megmutatja a választásában mutatkozó értékelése.

Senki sem tudja, hogy ösztönös érdeklődése vagy értékelése mért vonja őt ebbe és nem más irányba. Ebben a tudattalan régióban dolgozik a teremtő élet személytelen akarata. *A tanító megértése akkor teljes, ha úgy vezet, hogy magát vezetteti ezektől az erőktől.*

Az a tanító, aki a fejlődés követelményét ki akarja elégíteni, kell, hogy ismerje a keze alatt fejlődő gyermekcsoport szabad foglalkozásaiban mindig jelenvaló állandó és változatlan elemet. Meg fogja találni ezt a változatlan cselekvésmotívumokban és a szellemi aktivitás egymásutánjában.

Nagy László didaktikai tervezetének fenti következményeit a genetikai lélektan hívei elismerik. Közöttük *Ferrière*, a „*Cselekvő Iskola*“ világhírű szerzője részéről jutott teljes elismerés Nagy Lászlónak. Lapjában több ízben, legutóbb könyvében emlékezett meg elég behatóan a fejlődés egymásutánjára épített magyar iskolaszervezetről. Kiemeli a következőket:

1. A magyar Uj Iskola alkalmazkodik azokhoz a cselekvésmódokhoz és szellemi folyamatokhoz, amelyek az életkorral változnak.

2. A munkaegységek közül előtérbe állítja azokat, amelyeknek dinamizmusa a tanulók korához legjobban alkalmazkodik.

3. Követeli, hogy a nevelő ismerje az életkorok uralkodó jellemvonásait.

4. A tanításban legjobb eljárásnak tartja azt, amely az organikus szellemi szerkezet egészét veszi figyelembe. *)

Nagy László és a külföldi kutatók.

Összefoglalásul legyen szabad Nagy László pedagógiai tevékenységét abba a látóhatárba állítanom, amelyet tavalyi féléves genfi tartózkodásom alatt az ottani egyetem lélektani és neveléstani előadásáiban szereztem.

A tudomány világpiacán is van az árunak árfolyama. A genfi egyetem világhírű professzora, *Claparède* például már-kás áru, akinek személye és tevékenysége a világ minden részéről odavonja az érdeklődők százait. Másik ilyen góc, vonzás-központ *Spranger* Berlinben, a szellem és gondolat kiváltságosai számára, zárkózott, nemes léggör, fémjelzett munka. Másféle: nagyszámú, elszánt és küzdő a bécsi centrum — *Adleré*.

Nagy Lászlót a genfi lélektani kutatók komolyan értékelik. Egyetlen németnyelvű munkája elég volt ahhoz, hogy megállapításait ma is, a fiatalabb kutatók is — *Piaget* — emlegessék. Közel áll hozzájuk biológiai, totalitási és funkcionális szempontjai által.

De ha Nagy László munkájában a megállapított tények és viszonyítások, az eredmények és következtetések területét nézzük, akkor már különbséget találunk. Genf megáll a tiszta, pozitív tapasztalati tényeknél. Exakt vizsgálatokat végez tesztek és a klinikai módszer alapján; kitűnő diagnosztikát ad. De a komplex vizsgálatokat kerüli. Hiányzik munkájából: a személyiség-probléma, minden tipológiai kutatás és a karakterológia kérdései teljesen. A típus, ahogy *Piaget* mondta, — nekik túlságosan ködös, misztikus. Megfoghatatlan, igazolhatatlan, ellenőrizhetetlen. Már pedig ez annak a három felteletnek hiánya, mely kutatásaik jelszava és szentsége.

A látható mögötti láthatatlan összefüggésektől és viszonyításoktól való — a gall mentalitásnak teljesen megfelelő — idegenkedésük okozza, hogy bár a gyermeki élet egyes megnyilatkozásaiban, — amilyen a játék, a gyermek nyelve, ítélete, okoskodása —, a fejlődés strukturás egymásutánját keresik, az egykorúak testi-lelki fejlődési jellegzetességéből: a fejlődés tipikus vezérmotívumaiból az életkorok természet-

*) Ad. *Ferrière*: École sur mesure à la mesure du maître. 1931. Paris 146—148. l.

rajzát elvonni vonakodnak. Ezért hiányzik munkájukból a neveléstani következtetés is.

Nagy László egyéni kutató rendszerének egyik jellegzetessége, hogy a viszonyítások széles területeit kereste és ebben fegyelmezett természettudományos gondolkozása nem akadályozta.

Itt nem térhetek ki arra az igen kisszámú kutatóra, aki a fejlődési típusokban az egységesítés e munkáját a Nagy László utáni időben megtette, közöttük első helyen Ch. Bühlerre. Kettejük szempontja eltérő, eredményeik megegyeznek. Nagy László az ösztönös érdeklődési magatartást vette alapul, Bühler Sarolta pedig a tudatosság fokát a munkateljesítményben. Az utóbbi kiindulása tanítástani következtetések felé különös erővel vonz, ezért hiszem, hogy az ő munkája nyomán gyakorlati és elméleti didaktikát teremtő Köhler Elza fogja a világnak azt a fejlődéstani alapon álló tanítástant adni, amelyet Nagy László szélesebb és organikusabb megalapozással egy évtizeddel hamarább teremtett meg, de amelyet hazája nem használt fel arra, hogy általa sajátos magyar iskolarendszert szervezzen.

A tapasztalati lélektan tényeket ad, az értelmező lélektan viszonyításokat. Nagy László a tényekből indul ki és viszonyításokhoz ér. Ezzel lesz életszerűvé. Ez okozza, hogy lélektanának következtetései gyakorlati megnyilatkozást keresnek: neveléstanhoz vezetnek.

A világ minden részén jelszó: az organikus gyermekélet szükséglete és ennek a szükségletnek kielégítése. De az életnek nemcsak lélektani, hanem fejlődéstani oldala is van. Az élő gyermek tehát lélektani és fejlődéstani probléma. Az első szempontot az új nevelés világmozgalma erősen képviseli. Az utóbbit elhanyagolja, mert hiányzik hozzá a tudományos megalapozás. Nagy László újító érdemét ezen a téren nem lehet tagadni. Ezzel szemben nem lehet eléggé csodálni a magyar szakkörök közömbösségét, hogy ebből a szilárd megalapozásból nem mertek általános magyar nevelésszervezetet teremteni. Mert bár Nagy László munkásságának nyoma, — neve elhallgatásával, — mindenütt feltalálható az 1925-ös tantervtől az új utasításig, a tanulók jellemrajzától kezdve a pályaválasztásig és tehetségkiválasztásig, — nagyszabású didaktikai szerkezetét magát összes következményeivel nem akarták éltetni, holott minden részletfoltozásnál többet ér valaminek szervesen megalapozott átépítése.

Az új pedagógia jelszava: *érdeklődés, szabadság, cselekvés*. Nagy László felfogásában ez az értelmi, az erkölcsi és akarati fejlődés törvényeinek ismeretét kívánja. Az új pedagógia mindhárom jelszavának kielégítését Nagy László gye-

rektömegek szükségletére szabta. Az osztályélet, — azaz egykorúak közös fejlődésigénye, — az ő szemében külön lélektani egység, mely külön pedagógiai célt kíván. Az osztályéletnek életfeltétele van, mint egy egyénnek, szellemi organizálódása van az együttélés hatásaiban, fejlődési dinamikája és minősége van. Ezekben a feltételekben található meg a szellemi és az alkotó munka korlátai is, amelyek a tanterveknek pozitív alapot nyújtanak.

A három fenti jelszó mindaddig levegőben lóg, amíg a tanító ösztönös megérzésére van bízva a fejlődést szolgáló tények ismerete. Nagy László tervezetében a test kultúrája, a mozgás fejlődési szükséglete épen úgy a leg gondosabb kapcsolatban van az életkorok fejlődési típusánával, mint a munkatársulások, az olvasmányok, a szabad játékok, a közös osztálytörvények, vagy az alkotó munka kérdése.

Nagy László pedagógiáját a következő jellemzi:

1. *A spontán magatartás összetett és életszerű jelenségeit keresi: természetes erőkre épít.*

2. *A nevelésnek biológiai alapon egységesítő és határoló szempontokat ad.*

3. *Az életkorok adott tényei és a rájuk ható ingerek kölcsönhatásából pozitív didaktikát teremt.*

4. *Az életkorok aktivitásának lélektani feltételeit adja.*

A kutató tanító.

Nagy László igyekezett megformálni hívei és tanítványai között a *kutató pedagógus új típusát*. Ezzel is, mint egész kutatási rendszerével, gyökeresen elvágta az előző korszaktól a magyar neveléstudományak a nevéhez fűződő utolsó 30 évét. A pedagógiai spekuláció sötétségébe a tiszta tapasztalás világosságát állította. Az elmélet emberei közé beállította a kereső, lélekkutató nevelőt, ki *munkájának feltételeit az élet valóságában keresi*. Időt, munkát nem sajnált, hogy lelkesedése élő tüzét ráöntse a szerény kis tanítójelöltekre, hogy önbizalmat, munkakedvet keltsen, hogy új katonát formáljon, aki a gyermek életjogaiért a maga működése területén sikraszáll.

Nagy László elgondolásában az igazi tanító felfedező ember. Azokkal szemben, akik előre elkészített sémákkal bénítják az eleven életet, amely tanító és tanítvány között kifejlődhet, — akik előtt a „tanítási egység“ szentségként lebeg légius térben, ezekkel szemben felfogása az volt, hogy az élet eleven színterén semmi előre ki nem számítható. A fejlődésben folyton változó organizmus és folyton módosuló környezet kölcsönhatása, játéka az élet. Önmagát ámitja, aki az adott formákhoz és változatlan helyzetekhez tapad. A való-

ságot az látja, aki tanítványait az életfeltételek összességében vizsgálja, akinek munkája kérdésfeltevés. A valóság a felelet. Az ilyennek az élet valósága megadja feltett kérdéseire az objektív feleletet és munkája pozitív talajt talál. De ehhez az kell, hogy meg legyen benne a kutató kíváncsisága, lelkes kitartása és abszolút tárgyilagossága. Tapasztalatainak birtokában megállapításai szigorú igazolást, vagy elvetést igényelnek, amihez a bizonyító tételek, kísérletek és az ellenőrző kritika egész sora szükséges. Fontos azonban, hogy munkáját elfogulatlan kritikával, szigorú tárgyilagossággal ellenőrizze és gondolkozása abszolút fegyelmezett legyen.

Ime az új tanító, kinek az osztály a tapasztalás és próbák műhelye, a tanítás keresés, — keresésben tökéletesedés.

Az Új Iskola tanítói egyéniségük minősége szerint választott életkorral 10—12 évig is foglalkoznak egyfolytában. Ez a tanulmányozás nem meddő szemlélődés, hanem az élet valóságaiba állított tanítással kapcsolatos sokoldalú foglalkoztatás, mely életrekelti a gyermeki megnyilatkozás számos dokumentumát. Ezzel válik az osztálytanítóban tudatossá a gyermek egyes életkorával járó fejlődési igény.

Nagy László szellemében dolgozó tanító előtt pl. kibontakozik az általa foglalkoztatott gyermekcsoport szellemi munkaeszközeinek minősége és határoltága, azaz, hogy a tanuló elméjének felfogó és feldolgozó berendezése milyen határok között enged szabad mozgást. Megfigyeli, hogy tanítványainak, melyek a természetes kifejező eszközei, hogy hozzájuk alkalmazkodják. Főleg azt keresi, melyek azok a *spontán munkalendítők*, melyek az általa foglalkoztatott *tanulók életkorára jellemzők*. Ezen azokat a lelki motívumokat értem, amelyeknek hatása alatt a gyermek önkéntesen, saját kezdeményezésével kutatni, gyűjteni, szerkeszteni, megfigyelni; közös terveket megindítani és teremteni szeret. A Nagy László tanítványának ezekre a *természetes munkalendítőkre* van szüksége! Ezekbe belekapcsolódik és a gyermektől eredő, gyermektől választott erőfeszítések friss dinamizmusát ráönti az iskolai közös élet, közös munkatervek életteljes színhelyére. Ebbe a virtuskodó, egyenetlen erőkiömlésbe, ebbe a szellemi áramba állítja a munkának azt a részét is, melyet a gyermek rendszeren nehezen gyűr le. De szívesen megtesz, ha a személyes akarat és impulzus működőképessé teszi és aktívvá változtatja a szellemi erő kifejtésnek olyan területeit is, melyek másképen neki ellenszenvesek volnának.

Nagy Lászlónak tanítványaira gyakorolt hatása páratlan. A tűzerejű ember hatása ez. Tanítványainak hőse és bálványá volt. Páratlan népszerűségének egyik oka az, hogy lelke minőségileg azonos volt az ifjúságéval. Lelke fiatal volt mindvégig. Ezért értették meg és vették át lelkesedése forrását,

gesztusai heves és lobogó melegét, értették, szerették benne, hogy egyetlen célra feltette egész életét. Páratlanul lelkes, rajongó tábor vette őt körül. Nagymagyarország egész területén szétszórtan fogództak össze ezek a szellemi összetartozás tisztja jegyében.

Ha egyéniségének tipikus jellegzetességét nézem, egyetlen mozgató tengelyt látok a kutató tudós, a lélekbuvár, a társadalmat megmozgató szervező, a tanítványok lelkét tűzzel átjáró tanító, a lelki gyermeknyomor enyhítője és a tehetségesek megmentőjének cselekvései mögött. Ez a mozgató tengely: *páratlan emberszeretete*. A kutatás nála sohasem élettől elvont. Tudni akar, hogy célszerűen segítsen. Látni akar, hogy életboldoguláshoz vezessen.

Nagy László az igazi szociális ember. Életét egyetlen elv szervezi, rendezi: *a mások érdeke*. A nevelő típusához általában hozzátartozik, hogy az értékelés rangfokozatában az ember az, aki szemükben a legfőbb érték hordozója. Nagy Lászlóban az emberélet szentségébe vetett hit mélysége élt. Intuitív meglátásának eredője a szeretet.

Nagy László még ezután fog igazán élni, hatni, munkás lelkeket eleven érintéssel átjárni, mert amit alkotott, érettebb időben fog kilombosodni.

Kétségtelen, hogy amit itthagytott, jövőt hordozó erővel bír. Eljövendő idők szükségletét fogja kielégíteni a benne élő életesíra. Jelene erőtlén, de a benne formálódó élet kinyúló indái jövőt éreznek: *az eljövő idő világképét!*

Nagy László és a magyar szociális fejlődés.

Irta KEMÉNY GÁBOR dr.

Solon azt mondta, hogy halála előtt senki sem boldog; mi tudjuk, hogy senkinek az élete-mérlegét halála előtt nem lehet megállapítani. És ez így van jól. Az emberi élet véges, de az igazi munka végtelen és csak a halál küszöbén látszik meg, mennyire élte túl a munka alkotóját. *Nagy László* pályája is ezt mutatja. A véges életnek és az örök értékű munkának szerves ölelkezését. Évtizedeken át kísértük szerető figyelemmel ennek a nagyraihivatott magyar szellemnek nagyszerű munkáját és most, akármilyen fájdalmas is, hogy személy szerint nincs köztünk, mégis úgy érezzük, hogy nem halt meg *Nagy László*, nem halhatott meg, mert a munkája él a magyar génusz, a magyar társadalom örök életében. Munkája él és gondolatokat termel és eleven erővel folytatja azt, amit élő szavával nem folytathat többé ... Mi volt ez a munka? A nagyközönség csak a gyermektanulmányozót látta benne, de ez a magában véve is széles terepnek korántsem fejezi ki azt a hatáskört, melyet *Nagy László* átfogó szelleme jelentett. Aki végignézi *Nagy László* munkáját, az könnyen megérzi, hogy *egy* volt ő a legnagyobbak közül. Az Apáczai Cseri Jánosok, a Kőrösi Csoma Sándorok élő hite élt benne és az ő sorsuk tragikus szele az ő lelkét is megérintette. De csak érintette. Lelki nagyságát éppen az mutatta, hogy a mellőzéstől, melyben része volt, le nem verve s a dicsőségtől, melyből szintén kijutott neki, el nem bízakodva, egyenesen ment a maga útján, *a tudományos és szociális igazság felismert útján.*

Lehet, hogy a szociológia nem vesz érdemleges tudomást *Nagy László* munkájáról, de ez semmit sem változtat azon a tényen, hogy ő a magyar szociális életnek egyik legöntudatosabb kiépítője volt.

Tudós volt: apró elméletek ismerője és megteremtője, de *nem volt szobatudós.* A tudományos elmélet minden kis részecskéje érdekelt, de az életet — *a maga egészében nézte.* A tudományos kutatás nála sohasem volt öncél, hanem csak arra való, hogy az egész életet, elsősorban a fejlődő magyar társadalom életét szolgálja.

Nagy László éles szemmel tudott végignézni a szellemi élet jelenségein és a munka részletei egy pillanatra sem takar-
ták el előtte a célt. Ezért mutatkozik meg teremtő ereje már
kezdő lépéseiben is.

A magyar pedagógiában nem hiányoztak a nevelési ideál megmutatói és ő a magyar pedagógusok tekintélyes soroza-
tában már fiatal korában megtalálta a maga sajátos helyét ...
Lubrich Ágost már a mult század hetvenes éveiben kutatta a
nevelés főprincipiúmát s az igazi keresztényi érzüületben
találta azt meg; *Felméri* a nemzeti ethoszt szerette volna az
egyén erkölcsévé változtatni; *Kármán* az erkölcsi élet azon
mozzanataira vonatkoztatja a nevelést, melyek társadalmi és
nemzeti közösségünk közös tulajdonát alkotják s így nála az
egyéniség nem irányítója, inkább korlátja a nevelésnek;
Alexander Bernát úgy érzi, hogy a módszer az egyéni intui-
ciótól kap életet; *Schneller* szerint a nevelés célja az etizált
egyéniség, azaz: a személyiség; *Imre Sándor Széchenyi* tény-
kedéseiben és tetteinek elvi alapjaiban keres és talál fede-
zetet a magyar nevelés gyakorlati kérdéseire és irányadónak
tartja a nagy államférfi vezető gondolatát: „Magyarország-
nak a szó el nem ferdtített értelmében legliberálisabb, alkot-
mányos és nemzeti kifejtését.“ *Fináczy* a nevelés történelme
terén fejtett ki jelentékeny munkásságot és a francia köz-
oktatás történetén kívül nemcsak a régi magyar neveléstörté-
netnek, de még a forradalmi idők nevelési gondolatainak is
tárgyilagos rajzát adta. *Nagy László* az *eszmény-kutató* peda-
gógusokkal szemben az *útmutató* pedagógiának veti meg
tudományos alapját. Az útmutatást pedig e század első éveiben
egy fiatal tudomány, a gyermektanulmány tette lehetővé.
Ament, William Stern, Chrisman, Lindner, Meumann, Preyer
alapvető munkássága amellet a magyar pedagógia irodalom-
ban *Nagy László* és *Ranschburg Pál* alapvető művein kívül
alig találunk nagyobb jelentőségű műveket, melyek a gyer-
mektanulmányt nagyobb lendülettel viszik előre. Annál
nagyobb érdeme *Nagy László*nak, hogy mikor 1906-ban
„A gyermektanulmányozás mai állapotáról“ tart előadást a
Magyar Filozófiai Társaságban, egy modern Kazinczy lelke-
sedésével tartja számon mindazt az önálló művet, vagy szeré-
ny értekezést, melyek a magyar gyermektanulmányozás
ügyét felkarolják. Megcsinálta a tudományos seregszámlát,
ami annál fontosabb volt, mert neki már akkor — 1906-ban —
kész tudományos tervei voltak. E tervek kidolgozásához
nemcsak az ő szervező zsenije kellett s nemcsak az ő tudatos
munkája, de *beszervezett munkások* is kellettnek. Aki végig-
lapozza *A Gyermek* két évtizedének évfolyamait, annak nem
nehéz megtalálni *Nagy László* felfedező munkáját. Mennyi
tanulmány, mennyi előadás, mennyi megjelent könyv tük-

rözi vissza szerzőik eredeti képességein kívül Nagy László szuggeráló szellemét is.

Nagy László 1906-ik évi célkitűzései már tömör foglalatjai a következő évtizedek munkáinak. Érzi, hogy mikor a magyar gyermek lelkének mélységeit, titkait akarja feltárni, akkor egyben a magyar néplélek tanulmányozásához szolgáltat becses adatokat. Ismeri az úttörés nehézségeit. De nem riad vissza. Kutató munkával kezdte pályáját. Geológusnak készült. Talán születési meghatározottsága — atyja tanfelügyelő és kiváló pedagógiai író volt — talán külföldi tanulmányai irányították a pedagógiai felé. A geológus éles szeme, kutatási ösztöne találkozott e munkában a mélyenérző emberi szívvel s így együtt voltak azok a kvalitások, melyek igazi pedagógussá predesztinálták Nagy Lászlót.

Nagyon szerette a gyermekeket s ez a forrása annak, hogy oly odaadással tudott a gyermektanulmány szolgálatába állni. „A gyermektanulmányozás fel van ruházva az ifjú tudományok minden bájával, de meg vannak rajta a kiforratlanság hibái is.“ Huszonöt év előtt mondta ezt Nagy László. Tudta, hogy ez a fiatal tudomány még csak eszköze az általános lélektanak, de már látta öncéluságát.

1908-ban írja meg *A gyermek érdeklődésének lélektanát* (németre is lefordították), melyben kimutatja azt a modern pedagógiában alapvető tételt, hogy a kialakult egyéniség folytonos differenciálódás eredménye, tehát: a fejlődés végső állomása . . . A munkák egész sorozatát determinálja ez a tétel. A tudós munkáját, a pedagógus munkáját s a tanuló egyéni munkáját . . . S hogy ilyen munka nem tartozik a pedagógiai utópiák közé, azt Nagy László gyakorlatilag is igazolja egyik legjelentősebb alkotásában, a *Gyermektanulmányi Múzeumban*, melynek agyag- és rajzmunkái, a gyermekek öncsinálta játékszerei az 1911. évi brüsszeli első nemzetközi gyermektanulmányi és az 1912-ik évi berlini lélektani kongresszus alkalmával a külföld figyelmét is felénk irányították.

Nagy László elméletileg és gyakorlatilag jól megalapozott munkája megérlelte a maga gyümölcsseit. Az 1913. évi gyermektanulmányi kongresszus a tíz évvel azelőtt szűk mederben elindult munka gazdag kibővüléséről tanuskodik. Nagy László az első magyar pedagógus, aki, mint egyik tanítónőképzőnk professzora, ekkor már pszichológiai laboratóriumban dolgozik — tudományos meggyőződése és személyes agitációja küzdötte ki e laboratóriumot — és nagyon természetes, hogy ez a munka nem maradt nyom nélkül: a gyermektanulmányozástól megtermékenyült pedagógia még csak az indukció útján fejlődhetik tovább és a laboratóriumi kísérletekkel alátámasztott gyermektanulmány leveti gyermekcipőit s önálló, tapasztalati tudománnyá lesz.

Nagy László — s itt szélesedik ki szociális horizontra pedagógiai munkaköre — nemcsak nevelőket, kutatókat, de megértő szülőket is akart és tudott nevelni. 1918-ban alakítja meg az Anyák Iskoláját, majd — mikor ez a háborús összeomlás zavaraiiban évekig szünetel — 1923-ban megalakítja a Szülők Iskoláját, melynek az a hivatása, hogy közvetlen úton, előadások, viták, intim tanácsadások útján vigye be a nagy közösségbe a társadalmi újjászületés szükségének tudatát, értelmi, erkölcsi és lelki feltételeit.

Nagy László a magyar kultúrális élet szociális és politikai feltételeivel teljesen tisztában volt. 1896-ban az ő indítványára s az ő körültekintő vezetésével tartották meg Magyarország tanítói és tanárai a II. tanügyi kongresszust. Az első tanügyi kongresszus (1848) óta nagyon meggyült a kívánni való. A közoktatásügynek a kultusz egyéb ügyeitől való elválasztása, az iskolaügy államosítása, az általános tan kötelezettség, az ingyenes oktatás voltak akkor a vezető gondolatok . . . Nagy László megérzi az új összegezés és új célkitűzés következményeit. Az intenzív népműveltség gondolata vezető eszméje az 1896-ik évi kongresszusnak s tárgyai: a népiskolai törvény revíziója az *egységes középiskola*, a tanítóképzés államosítása, anyagi ügyek rendezése, *szolgálati pragmatika*, *pedagógiai könyvtár létesítése*, *ingyenes népoktatás*, és — *befolyásmentes tanügyi közvélemény kialakítása* . . . Ezekért az eszményekért küzdött Nagy László is a II. tanügyi kongresszus megszervezője. Rövid végigpillantás ezeken az eszméken meggyőz bennünket arról, hogy Nagy László, a tudomány apró részleteinek hangyaszorgalmú munkása mindig a magyar kultúrális épület teljességéről alkotta meg ideáljait. Volt idő, mikor azt hitte, hogy „az álomkép kezd megvalósulni“, mikor teljes jóhiszeműséggel hihette, hogy „új eszmék, új célok, új világfelfogások, új társadalmi, gazdasági és politikai rendszerek vannak kialakulóban . . . Egyetemesebb, a népek millióit felölelő kultúra, világfelfogás és emberszeretet kezd uralkodóvá válni az egyes kiváltságosak kénytelenek a tömegek erkölcsi és anyagi érdekei előtt meghajolni . . . Új, világtörténelmi korszak határmesgyéjén állunk, melyben a népek világszabadságának szelleme vívja élet-halálharcát a régi világingpériumok iszonyatos erővel és avilági sötét szellemeivel.“ (*A Gyermek*, 1918. 387. l.)

Jól tudjuk, hogy a politikai alakulások nem igazodnak mindig a tudósok elgondolásaihoz és hogy Nagy László profétikus álmai nem váltak valóra . . . A vízióból csak a régi és új világ szellemeinek ádáz küzdelme maradt meg s jól tudjuk, hogy ez a küzdelem sok emberen végigszágolt. Nagy László meg tudott maradni dolgozó és bízó embernek. 1921-ben írja meg *Didaktikáját* gyermekfejlődési alapon, ebben a

műben — melyben először látjuk elméletileg kiépítve a 8 osztályos elemi iskolát — nem sablónos utakat követ, nem az egyes tárgyakon van a hangsúly, de a testi és lelki erők tudatos kiművelésén.

Dolgozik a *Szülők Iskolájában*, dolgozik a *Lélektani Laboratóriumban*, előadásokat tart külföldön és tovább építi tudományos meggyőződéssel — a magyar szociális álmot, melyből a fejlődő élet napról-napra többet sajátít ki és vált valóra . . .

A háború folyamán a tudományos és a gyakorlati életben egyformán tért hódít a *tehetségek érvényesülésének gondolata*. Nagy László megérzi az időszerű feladatot, ami természetes, mert pedagógiájából, az egyéni erők teljes, hiánytalan kifejtéséből következik a tehetségek kibontakozása. 1922-ben írja meg tanulmányát a tehetséges gyermekről s ebben azt hangoztatja, hogy „nem a mi feladatunk ezen megfigyeléseknek levonni a pedagógiai következményeit, a mi feladatunk csupán a regisztrálás volt“ — ámde az 1924-ben megjelent értekezése *A pályaválasztásról* — nyilván mutatja, hogy nem elégszik meg az elméleti tények pontos regisztrálásával, a meggyőződés lángoló hevével követeli a gyakorlati tanulságok érvényesítését: „Az iskola falain dörömböl az élet és . . . az élet marad a győztes . . . az iskola gyakorlati kérdése az ifjak pályaválasztásának előkészítése . . . Egy pozitív érték van a világon: az egyén szakképzettsége . . . Vége a régi, úri életnek: a dillettantizmusnak. A világtársadalom összes csoportjai folyton fokozzák a szaktudás követelményét, csak az iskola az, mely gögösen hallgat s méltatlankodva fogadja az elégedetlenkedőket, akik a pályaválasztást az iskola problémájává akarjuk tenni. Az iskola észrevehetné, hogy a zsvaj, mely egyedül a pénzt bálványozza, már eljutott az ifjúhoz is és ez az ő életének is egyedüli elvévé tette a pénzszerzést az erkölcsi törvények letiprása árán is. *Arra kellene vezérelnie az ifjút, hogy mikor pályát választ, ne csak a vagyonra gondoljon, hanem a munkára, annak erkölcsi értékére is, s vessen latba a maga egyéniségét is.* Ne azt a pályát válassza, mely sok vagyonhoz juttatja, hanem amelyen *munka az ő egyéniségével.*“

A munka ilyen megszervezésének elgondolása már a *kultúrpolitikus és szociálpolitikus Nagy Lászlót mutatja meg.*

Meglátszik-e a magyar szellemi életben *Nagy László* munkájának hatása? Ő maga talán nem lett volna az eredménnyel megelégedve. És nekünk mégis — az ő gondolatteremtő munkájában bizakodva — igenlően kell a kérdésre felelni. Ma már a *Nagy László* lelkétől lelkezett tanítványok százai és ezrei hiszik és hirdetik, hogy csak az ő elgondolásai

alapján léphetünk a fejlődés útjára. Az *Uj Iskola*, a *Családi Iskola*, az *Erdei Iskola*, a békéscsabai *Kerti Iskola* az ő szellemének letéteményesei. A hivatalos pedagógia talán nem fogadja el őt prófétának, de minden eredmény az egyének arravalóságán múlik és a megértő pedagógusok száma napról-napra nő. . . Teljes diadalról természetesen nem lehet szó, különösen ha az egyéniség érvényesülésére gondolunk. Ez magával hozná a helyes szelekciót, mely mindenkit a maga sajátos képességei szerint állítana munkába. . . Ha ezt megérhette volna Nagy László, akkor elsősorban őt magát kellett volna olyan vezető munkába állítani, amelyből nemcsak eszmékkel gazdagította, de intézményesen is gyarapította volna a magyar közoktatásügyet. De talán az sem baj, hogy másképp történt. Így jobban meglátszott, milyen *egész ember volt ő a félemberek világában*. Még mellőztetésében is tudott dolgozni, hinni és hitet szuggerálni. Még halálos ágyán is tudott örülni a magyar gyermektanulmányi mozgalmak belföldi és külföldi sikereinek, tudott hinni a progresszió erejében s ha még nem is lehet seregszámlát csinálni hivei között, mégis biztos, hogy Nagy László elgondolásai élnek és feltámadásra várnak azokban a gondolkodó emberekben, akikből még nem vészett ki a szociális lelkiismeret.

Nagy László, az ember.

Irta: NÓGRÁDY LÁSZLÓ dr.

I.

Nagyon nehéz elhinnem, hogy Nagy László már nincs közöttünk. Majd harminc esztendőn át annyira megszoktuk, hogy mellettünk s velünk legyen, hogy nélküle idegenül állunk e helyen s úgy érzem, hogy az a ház, melyet felépített, üres, mert hiányzik belőle a Mester lelke. Hiányzik szíve, mely meleg szeretettel ölelt át mindnyájunkat. Hiányzik önzetlen jósága, nyugodt bölcsessége, melyet annyi időn át meg nem zavart egyenetlenség, széthúzás soha.

Eltemettük s vele letűnt egy alapvető korszak, a magyar gyermektanulmányozás Nagy László-korszaka, patriarchális ideje, melyben a Vezér és tanítványai egy szívvé s lélekké forrva törték a kemény magyar ugart, gyujtották az eszme tüzeit a közöny, a félreismerés, az el nem ismerés éjszakájában. De mi hittünk, mert Mesterünkben hittünk és mentünk utána önzetlen lelkesedéssel és kitartással. Nem csüggedtünk, mert Vezérünk sem csüggegt, nagy szelleme felemelte lelkünket s magával ragadta.

Visszatekintve most annyi időre, nem a pusztát látom, melyen Mesterünkkel áthaladtunk, mert a pusztából termékeny mező lett, magvető szelleme csodát művelt. Szép munka volt, tele a küzdés, az akarat tüzevel, a lelkesedés romantikájával s boldog hívéssel, bizalommal vezérünk s egymás iránt.

De elérkezett az idő alkonya és eltemettük. Porló hammaiban semmivé válik az, akit embernek neveztünk, míg élt. De a sír nem árt a tudósnak, könyvei, írásai megőrzik, fenn tartják munkájának eredményeit, értékeit, azonban Nagy László nem csak tudós. Méltán érdekel bennünket az ember is, akiből a cselekedetek fakadtak, a műhely, lelkének belső pályája és egész egyénisége.

Nagy László lelki képének, egyéniségének rajza teljes csak akkor lehetne, ha egész korának ismertetésébe illeszthetnők bele, csak egy nagyszabású keret világíthatná meg kellőképp emberi nagyságát és tüntethetné fel kiválóságát. Ezt megírni azokra háramló kötelesség, akik a nagy alapító örökébe léptek s munkájának irányítását a maguk részére biztosították.

Most én, e kegyeletes ünnepen, mint a Mesternek hosszú-hosszú időn át munkatársa, odaadó hűséges követője s bizalmas barátja, nehéz lélekkel s csak pár gondolattöredékkel áldozok áldott emlékének.

II.

Nagy László azon ritka embertípusból való, akit megismerni könnyű. Nem hordott két köntöst, egyet kívül, egyet belül, nem voltak titkai, titkos céljai; ritka harmóniában állt külső megnyilvánulása és belső lelki mivolta. Nem élt két életet, mint annyi más, akiket éppen ez az alakoskodás lendít előre, sokszor magasan ívelő pályára.

Őt nem befolyásolta semmi olyan, ami általában szokta azon embereket, akik azért tesznek-vesznek s akarnak mindenben benne lenni, mert emelkedni akarnak. Ő nem akart emelkedni, csak önzetlen célját akarta szolgálni. Zsenialitásának szent dajmonja sugalmazza, sarkalja s lelke, mint a gleccserek patakja, sohasem szűnő energiával törekszik mind mélyebbre, mind tökéletesebb megértésére, megismerésére a gyermek lelkének. Ezen úton küzd békés lelke előre, mindig közelebb, közelebb jutva eszméjéhez.

Távol járt az élet nyomorúságaitól, melyek annyi embert kínoznak: irigység, önzés, vagyon, hír, rang, az élet ilyenféle fényességei nem vonzották, ezekkel nem törődött, ezek őt nem bántották. Bár érezte erejét, de ezt nagy és nemes célok érdekeibe állította.

Várost épített, ragyogó várost a gyermekeknek, boldog várost tele napfényvel, örömmel s a boldogság csarnokaival. Gondolatai, tanulmányai, tanításai ezen boldog gyermekváros házai, palotái.

Észre sem vette az élet sivárságait, boldog volt gondolataival; mindig bízott, mindig hevült, mindig dolgozott s talált új, még járatlan utat, melyen mehetett.

Lelke az örök idealizmus tavaszában élt. Nem láttam még embert, aki állandóan oly friss, üdelelkű maradt volna. Majd harminc éven át voltam vele szoros lelki kapcsolatban, az élet delén álló férfival együtt mentem bele az öregségbe, de lelke fölött nem volt hatalma az időnek. Bölcs gyermek volt s maradt mindvégig; boldog hívő; olykor makacs a maga igaza mellett, néha durcáskodó is, de mindvégig optimista. Lelke ettől kapott örök fiatalságot, azért nem árnyékolta öreggé a csalódás szomorúsága. Ha pillanatra meg-megállt is méltatlankodva, csakhamar újra felcsendültek érzései s tovább szárnyalt lelke útján.

Csüggedés rajta erőt nem vett, őt hivatásának nagy erői emelték!

Nagy László valóban több, mint egy tudomány odaadó bűvára, szorgalmas művelője, kitűnő tolmácsolója. Emberi egyéniségének *csak egyik* megnyilatkozása mindez. És vannak idealisták, friss lelkű emberek, optimisták mások is. Nagy László egyéniségének ez is *csak egy* része. Nagy László több, nagyobb! Neki a magyar sorsban hivatása volt. E hivatás rábízott, a küldetést kapta, mint az eposzok hősei.

Nagy László küldetése az volt, hogy nevelésújító legyen, hogy ebben legyen lelkek térítője s új korszak nevelője.

Sohol sem oly nehéz az újító helyzete, mint ezen a téren. Hiszen tudjuk, hogy minden megváltozott a világon, átalakultak nézetek, felfogások, csak a nevelés haladt a régi úton. Szikla-konzervatizmusát a forró századok vaskeze sem birta felforgatni. Azoknak, akik a nevelésen változtatni akartak, itt új gondolatokat hirdettek, új utakat jelöltek ki, mindig nehéz volt helyzetük mindenütt. Nálunk is.

Ellenszenv, közöny, lekicsinylés fogadta Nagy Lászlót is. Sokan veszedelmes politikát kerestek s benne forradalmárt láttak; mások a maguk csigaházából nézve, tudománytalanoknak tekintették; voltak, akik elnéztek fölötté az ismert pedagógus göggel, voltak, akik észre sem vették, mert nem értették meg, vagy nem is akarták megérteni. Voltak jóhiszemű és rosszakaratú ellenfelei, voltak irigyei, kik szívesen vetettek gáncsot; voltak félnékek, akik átlátták igazságát, de nem mertek melléje állani, mert kockázatosnak tartották ehhez a forradalmi irányhoz csatlakozni.

De Nagy László mindezekkel nem törődött, ment a magaválasztotta úton előre. Vetett és újra vetett s újabb magvetőket igyekezett gyűjteni. És ime, a mezőnek termése lett és eszméinek tudott munkatársakat, hiveket, hívőket gyűjteni. A nevelésújítást siker kísérte, új szellők fujdogálnak. Ez a siker mutatja emberi kiválóságát.

III.

Mi volt Nagy László egyéniségében a legértékesebb, legnagyobb? Én azt hiszem, *Nagy Lászlóban legnagyobb volt s legértékesebb nevelő geniusza.* A nagy nevelőket jellemző tulajdonságokat s képességeket találok meg benne csodálatos tökéletességben és harmóniában.

Már az első pillanatban megkapott külső megjelenése férfiaságával. Termete erős, vállas, tekintélyes; arca tipikus magyar, őszinte, nyílt, szeme beszédes, meleg, egész lényéből természetes szívélyesség sugárzott. Anélkül, hogy hatni akart volna, tiszteletre készítetett. Gög, hideg tartózkodás, feszesség vagy más efféle tekintélyszerző mesterséges eszközei nem voltak.

1915-ban kiadott „Nagy László Emlékkönyv“-ben ezt íróm: Nem szereti a pózt, s maga sem ért hozzá. Az egyszerűség s a természetesség az ő egyéniségének egyik legkedvesebb vonása. Ezért szeretjük.

Ugyanezen Emlékkönyvben egyik volt tanítványa így jellemzi emléksoraiban: Nekünk Nagy Lacink volt, mi pedig neki „kisasszonyok“ voltunk; soha sem pusztán nevek, hanem mindig kisasszonyok is és midőn bennünket így felemelt, saját maga emelkedett előttünk. Ugy volt az, hogy mindig éreztük, hogy közel áll hozzánk és mégis mindig tudtuk, hogy felettünk áll.

Egy másik ezt írja: Ha akarom, hogy akaraterőt, tudást, lelkiismeretet, emberszeretetet, önzetlenséget, igazságot egyszerűre átérezzek, kimondom ezt a szót: Nagy László.

Egy harmadik: Fenséges idealizmusával megtanított rá, hogy munkában lássuk az élet szépségét.

Óráit így jellemzi egyik: A növendékek úgyszólván irigykedtek egymásra, hogy ki szereti jobban Nagy Lászlót. A csengetés után pár perc s belép... Magyaráz a pedagógiáról. Melegen, kedvesen és érdekléltően adja elő tárgyát. Nincs arc, nincs egy szem, mely rá ne figyelne s rá ne nézne... ez az óra egy percnél tűnik fel...

Másik: Benne a tudós tiszta, objektív, pragmatikus tudása gyönyörű harmóniába olvadt össze a művész ihletével, rajongó hitével és sugalló képességével.

Egy másik: Fiala életünk gyönyörű öröme volt, túlaradó érzésünk friss derűje, közénk való, minket értő, elméjében tudós, szilárd útatmutató vezető.

Egyik a „tízperces“ szünethez kapcsolja emléksoraiban jellemzését: Milyen is volt, mikor a tízperces szünetben hólapdáltunk és ő is mindig ott volt köztünk? Bizony ilyenkor feleltük az őt megillető tiszteletet és alaposan megdobáltuk őt is. De ő ezért nem haragudott, mert, amint mondta, most legalább őszinték vagyunk és ő annyira becsülte az őszintén megnyilatkozó lelkeket és oly szívesen foglalkozott a lelkek tanulmányozásával, hogy szívesen lemondott tízperces pihe-nőjéről is.

Igen, ilyen volt Nagy László nemcsak növendékei közt az iskolában, mint tanár, de az iskolán kívül az életben is. Ez hivatásának, nevelői nagyságának értékmutatója: *egyszerűség, szivélyesség, önzetlenség, nagy tudás, erkölcsi emelkedettség. Ezek nevelői egyéniségének, mint minden nagy nevelőnek, alapvonásai.*

Egyszerűségéből eredt közvetlensége, ahogy mindenkivel érintkezett. Titokzatos erő áradt belőle, mely a bizalom és szeretet kapcsával kötötte személyéhez az egyéneket. Mint a gyermek, hiszen lelke mélyén az volt ő, oly természetesség-

gel tárta fel önmagát s nem igyekezett hamis látszatot kelteni maga iránt, mert nem volt benne hiúság, büszkeség s önmaga tekintélyét nem más lekicsinylésével támasztotta alá.

Szivélyessége kellemessé tette a vele érintkezést s őszinteséget, erős vonzalmat, tiszteletet váltott ki iránta. Mindenkít meghallgatott s lelkéhez emelt. Sohasem erőszakolta másra véleményét, nem a hibát, a jót kereste mindenkiben. Tisztelte munkatársai függetlenségét s mint a jó tanító tanítványát, ő is szivélyességével bátorította, serkentette őket, hogy kiki kifejthesse azt a képességét, ami benne van. Ép ezzel ösztönözte munkára, erőkifejtésekre s ezzel hódította őket arra, hogy megszeressék eszméit s annak szolgálatába álljanak.

Ugyancsak szivélyességével nyerte meg a társadalom legkülönbözőbb rétegéből való hallgatóit és bátorította vélemény nyilvánításra. Ő, a széleslátókörű tudós, csodálatos türelemmel s megértéssel fogadott még a legegyszerűbb egyéntől is véleményt. Sohasem türelmetlenkedett, nem elhallgattató, zord kritikusként, inkább nyájas tanácsadó, megfontolásra serkentő, bátorító mindig. Boldog volt, szíve túláradt, ha érdeklődést tapasztalt. Mily csodálatos tűz áradt belőle, mily rajongó lelkesedés, mennyi bizalom s mily fenkölt, magávalragadó, lelkesítő idealizmus! Láttuk, pap ő, eszméinek lánglelkű papja.

Hivatása ihletében egészen megfeledkezik önmagáról. Elfelejt, hogy az ő világán kívül is van egy másik világ, mely Eldorádó annak, aki jól érti, miként kell benne forgolódni s venni rangot, kitüntetést, vagyont, hatalmat.

Egyszer, egyetlen egyszer felvettem ezt a témát, mert méltatlankodtam azon, hogy az élet kiskereskedői mily szépen feltollasodnak, mindenik megüti a maga nagy nyeresményét, az élet piacán valami lesz, beérkezik, amint szokták mondani.

Szatirikus megjegyzéseimet nyugodtan hallgatta s mikor végül azt kérdeztem tőle: És te nem gondolsz erre, nem bánt ez téged? Rámnézett nyugodt, lelkes szemével, szinte csodálkozva, s aztán indulatosan csak ennyit mondott: Nem.

Nagyon elszomorodtam s fájt, hogy ezzel a kérdéssel megbántottam. Szégyenkeztem, hogy ilyen kicsinyes, hiú dolgokhoz mértem az ő lelki nagyságát.

Vajjon lehet-e ilyen önmagáról megfeledkező más, mint az, akit a lélek ihlete az emberek nevelő, tanító apostolává avatott?

A nagy nevelő tele van nemes szociális érzéssel, emberi megértéssel, szeretettel. Az élet embereinél oly sokszor tapasztalt „ranglétrás” különbségtételt benne nem találjuk, minden nevelő munkát egyformán értékeli, nem tesz külön-

séget nevelő s nevelői kategóriák közt. Nem a rang fontos előtte, de a lelki érték.

Mint tudós sem egyoldalú, tanulmányaival a gyermeklélek széles területét öleli fel. Az is nagy nevelői kvalitásához tartozik, hogy állandóan tapasztalatokat igyekszik szerezni. Nem áll meg egy igazságnál s nem esküszik egyre, de mindig keresi az *igazságot*, a jobbat. Ebben fáradhatatlan, pihenést nem ismer, nyaranta is gyermekeket gyűjt maga köré s míg beszélget velük, tanulmányozza őket, de egyben nevel is bölcs beszédeivel. Figyeli, nézi játékaikat, gyűjti naplóikat, rajzaikat, ellesi beszélgetéseiket, előtte minden fontos, ami a gyermekkel kapcsolatos.

Mivel pedig tudománya tapasztalataiból való, írásai, tanításai sohasem elvont kombinációk, mindig kapcsolatosak a gyakorlati élettel, a nevelésre hasznossal. *Éz s az* is nevelői nagy egyéniségéből fakad, hogy akár szóban, akár írásban, minden tanítása rendkívül világos, tele praktikus vonatkozással s bár könnyed, mégis mélyreható.

Tudományos kutatásán kívül más szenvedélye nincs. Neki csak a munka hétköznapijai kedvesek. Hetven év terhével vállán ép úgy dolgozott, mint fiatal korában. Mindig tele újabb és újabb tervekkel, problémákkal, bámulatos szellemi s lelki frissességét, gyermeteg üdeségét, kedélyét az utolsó pillanatig megőrizte. Nemes életének vége a szenvedés martiriума, ezt is békével tűrte.

Hányszor akartuk ünnepelni, nem engedte. Megelégedett azzal a jutalommal, ami áldozatos nagy munkájából fakadt. Nem ünneplés, nem elismerés: lelkét a hivatásának *nagy erői* inspirálják, élete a nevelőmunka magasan szárnyaló csodás himnusza.

Klasszikus típusa a nagy nevelőnek, neki megadatott erre minden: értelmi, érzelmi, erkölcsi fennkölttség.

Ugy érzem, e pillanatban mellettem van s szelíd, jóságos hangján szól: Emlékezz, mit mondtam neked az utolsó nap előtt, mikor már tudtam, hogy többé nem lehetek köztetek. Azt mondtam: ennek így kell lenni. Én már elmulok. Örökséget hagyok rátok, súlyos örökséget, de azt a reményt is, hogy jó emberek majd csak akadnak, akik segítségével tovább folytathatjátok azt, amit én megkezdttem.

Boldog lélek, kit hetvennégy esztendő sem tört meg az önzetlenség hitében; boldog szív, kit az életnek egymás ellen törő lármája sem ingatott meg reményében; valóban nagy jóság, nagy szeretet voltál, nagy nevelő: még haldokolva is tanítótál. *Ezen* tanításod is szent örökség. A kor törtető lármája pillanatra elnyomhatja a haldokló gyöngye szavait, de ebben a nagy tanító, a Mester lelkének igazsága az erő s ezt elnyomni nem lehet.

... Nagy férfiú, elmentél, de lelked itt van velünk; szíved porlad, de szeretetedet érezzük; érezzük melegségét emlékednek, mely bennünk él, előttünk lobog sohasem szűnő fényvel. Sírod a magyar nevelők zarándokhelye, honnan mindig új erőt merítenek; sírod a magyar szülők temploma, hol lerójják hálájukat; sírod oltár, melyen a gyermekszívek szeretetének lángjai fognak mindig lobogni sohasem szűnő ragyogással!

Nagy László rövid jellemzése.

Irta: *MADAY ISTVÁN dr.*

Nagy László, ha egyéniségét lélektani szempontból vizsgáljuk, koncentrált figyelmű, szintetikus, rendszerető, ú. n. klasszikus vagy munkástípusú tudós volt. Megfelel ennek a típusnak, hogy jobban írt, mint beszélt. Ezzel szemben azonban élénk temperamentumú, fanatikus idealista volt, akinek ki kellett lépnie iróasztala és laboratóriuma magányából, meg kellett tanulnia a harcot, a szervezést, a szétszórt, mindenre kiterjedő figyelmet, a sok emberrel való érintkezést s a külső sikerek kieroszakolását. Így tudós- és egyszersmind szervező-egyénekké nőtte ki magát.

Szellemileg, értelmileg: naiv, csodálkozó, gyermekesen kíváncsi, alkalmazkodó, minden újat befogadó, szabad szellemű, valódi kutató-szellem volt. Ellenben érzelmileg: rendkívül konzervatív, családjához, barátaihoz, hazájához, vallásához feltétlenül ragaszkodó. Bár idegen nyelvet alig beszélt, becsülte az idegen eszméket is; nemcsak hogy el nem zárkózott, hanem kereste is a nyugati befolyásokat.

Akaratban, cselekvésben mind a két irány kifejezésre jutott; sokszor nehezebbre esett a választás, az elhatározás; belső konfliktusokkal küzdött. Ez meglátszott viselkedésén is; mert, ha egyszer nagy belső küzdelem árán valamire elhatározta magát, akkor ezt az eszmét kifelé makacsul, indulatosan képviselte; ezért sokan félreértették, sőt üldözték őt.

Feltétlenül emberszerető és emberbecsülő volt; itt nem tett különbséget; az emberekkel való bánásmódjában nem érezte sem politikai, sem vallási meggyőződését. Társaságban szerény, szinte elvonuló volt, de eszméinek szolgálatában szívesen szerepelt a nyilvánosság előtt. Tanítványokat nevelt; nagy tábort gyűjtött maga köré, mely több száz pedagógusból és több ezer szülőből állott. Kellemetlen, sőt hiányos képességű emberekkel is tudott dolgozni, mert ő magasan állott, neki volt mit adnia. Valósággal sokratesi módon, nevelő hatással volt mindenkire, aki közelében élt. Munkatársainak leghivebb barátja volt. A gyermekeknek védelmezője minden körülmények között. Mikor a Mária Terézia téren a

sétatér őre megtiltotta a szánkázást, „Laci bácsi“ nem nyugodott bele, hogy a szegény gyermekek így elveszítsék téli mulatságukat, hanem minden fórumon keresztül, még anyagi felelősséget is vállalva, valóra váltotta a gyermekek vágyakozását.

Nagy László közel állott az emberi tökéletességhez, s a magyar pedagógusnak és gyermekvédőnek évszázadokra mintaképül fog szolgálni.

Nagy László munkássága a Székesfővárosi Pedagógiai Szeminárium lélektani laboratóriumában

Írta: CSER JÁNOS

Legutóljára a kölni V. Gyógypedagógiai Kongresszuson szerepelt a nagy nyilvánosság előtt. Fiatalos energiával és frissességgel szánta rá magát a nagy útra. Ebben a szinte patogó nekikészülésben azonban már volt valami a rejtegetésből. Az alattomos betegség már fojtogatta elfogyhatatlannak hitt életenergiáját. Mintha a tudata alatt gyökeret vert volna a vég sejtelve, szinte önmagát biztatóan hangoztatta: „Egyszer már le kell szögezniünk a világ színe előtt is felfogásunkat!“ Elment és amikor visszajött, nem volt többé a régi.

1925. tavaszán került Nagy László a Székesfővárosi Pedagógiai Szeminárium lélektani laboratóriumának élére (107.674/VII. 1925. sz. tanácsi határozat) és ezzel a másfél évtized óta több-kevesebb megszakítással működő intézet rész kanyarodással tért le eddig követett útjáról. Az addigi ú. n. „klasszikus“ pszichológiai vizsgálatok helyét, amelyek a természettudományok rideg mérőléceivel akarták az emberi lelket felparcellázni, az *emberegészet* megérteni akaró *személyiségvizsgálatok* foglalták el, amelyeket összetartó erővel mindig a fejlődés gondolata ölelt egygyé. Az itt eltöltött ideje alatt a laboratórium lényegében az első perctől az utolsóig egységes felfogás jegyét viselte magán, ha történetek is változások, ezek inkább technikai és adminisztrációs jellegűek voltak a laboratórium munkateljesítő-képességének fokozása érdekében.

Ez idő alatt több munkája látott napvilágot. (L. Nagy László műveinek jegyzékét!) A szoros értelemben vett tudományos cikkei közül a „Pedagógiai biológia“ (1928). „A pedagógiai-pszichológiai vizsgálatok célja és módszere“ (Ranschburg-émlékkönyv 1929. Különlenyomat is) és az említett kölni gyógypedagógiai kongresszus „Napló“-jában megjelent: „Neuere Richtungen bei den paedagogischen und heilpaedagogischen Prüfungen der Kinder und Jugendlichen“ (1931.) címen megjelent tanulmánya foglalják össze legpre-
g-

nánsabban a laboratóriumban követett felfogását. Ez említett közlemények azonban eljárásának inkább elméleti alapvetésére vonatkoznak, de nem adnak képet laboratóriumi célkitűzéseiről s nem tartalmazzák Nagy László *vizsgálótechnikájának* ismertetését, amellyel pedig hazai viszonyok között határozottan újat, ha talán nem is egészen tökéleteset produkált. Ezért úgy gondoljuk, hogy munkásságának a lehetőséghez képest gyakorlati oldalról való bemutatása nemcsak Nagy László emlékének ápolását, hanem az ezirányú hazai szakirodalom bővítését is szolgálni fogja.

Az alábbiakban tehát a következőkről lesz szó:

1. Nagy László laboratóriumi célkitűzései.

A. *Kutató munkásság.*

2. A személyiség kísérleti vizsgálatára összeállított teszt-sorozatok.

3. Egy vizsgálat részletes jegyzőkönyv pszichogram-mával.

4. A személyiség megfigyelését szolgáló „egyéni lap”.

B. *Gyakorlati munkásság.*

5. Neveléslélektan.

a) Az átlagos képességűek vizsgálata.

b) Az átlagtól kedvező irányban eltérő tehetségek vizsgálata.

c) Az átlagtól kedvezőtlen irányban eltérők vizsgálata.

6. Pályaválasztás és képességvizsgálat.

C. *Tanító munkásság.*

7. Nagy László mint a lélektan tanítója.

D. *Összefoglalás.*

1. A LABORATÓRIUM CÉLJAI

(1929. decemberében írja):

I. Feladata az eddig végzett munkájának továbbépítése:

1. Újabb vizsgálati módszerek kidolgozása, a régiéek revideálása (tudományos cél).

2. A kiváló képességű tanulók vizsgálata.

3. A gyenge képességű tanulók vizsgálata.

4. A bármilyen tekintetben rendellenes magaviseletet tanúsító tanulók vizsgálata.

5. A kislétszámú osztályokba sorozott, illetőleg sorozandó tanulók kétes esetekben való felülvizsgálata.

6. Tanácsadás a szülőknek az iskolamegválasztás céljából.
7. Tanácsadás a szülőknek a 14—15 éves tanulók pályaválasztása ügyében.
8. Tanácsadás a 18 éves középiskolai tanulók pályaválasztása ügyében.

II. A tanoncok vizsgálata ügyében feladata és célja:

1. A tanoncok vizsgálata alkalmaztatásuk, illetőleg szerződésük megkötése előtt.
2. A fővárosi tűzoltóság sofőrjeinek alkalmassági vizsgálata.

III. Egy 1927-ben kelt felterjesztésében pedig hangsúlyozza a tanítók és tanárok elméleti és gyakorlati kiképzését az általános és gyermeklélektani ismeretekben, valamint a gyermekmegfigyelés munkájába való bevezetést.

A tudományos célt egy régibb jelentésében (1928 június) a következőkben részletezi:

1. A tanulók vizsgálatában alkalmazható és alkalmazandó lélektani vizsgálati módszerek további kiválogatása, a mi viszonyaink szerint való átalakítása, illetőleg továbbfejlesztése, tökéletesítése.
2. A kvantitatív értékelésmódok lehetőleg pontos megállapítása.
3. A kvalitatív megfigyelések szempontjából részletes kidolgozása.
4. A képességek zsinórmértékének („aicnen“), azaz a képességek fokozatainak összehasonlító megállapítása.

Ez utóbbiak közül — mint alább kitűnik majd — legrészletesebben az 1. és 3. pontban megjelölt problémákat oldotta meg. A 2. és 4. pontot, — amelyek tulajdonképen szorosan összetartoznak —, kevésbé sikerült kidolgoznia.

A. Kutató munkássága.

2. A SZEMÉLYISÉG VIZSGÁLATÁRA ÖSSZEÁLLITOTT TESZTSOROZATOK.

	Képességek	I. 3—6 évig	II. 6—8 évig
1. Akaratműködések	1. Önálló cselekvés	Asztalfiók kinyitása Járás vonalon Célzás kuglibabákra	u. a.
	2. Kötött, mechanikus cselekvés	Aktakapócsból lánc	u. a.
	3. Mozgás energiája	Asztalkopogtatás	Kopogtatás Bálint- féle készüléken
	4. A szabályos és rendszeres szellemi munka mérése	Rossolimo-féle figyelempróba	u. a.
2. Észrevételi működések	1. Észrevétel és megkülönböztető képesség	Descoeudres-féle lottójátékpróba	u. a.
		Képszemlélet (Binet)	u. a.
3. Emlékezet	1. Tárgyemlékezet	Nagy-féle arcképcsarnok	u. a.
	2. Szóemlékezet	Nagy-féle mondatok	u. a.
	3. Akusztikai emlékezet	—	Versek megtartása I.
	4. Álakemlékezet	—	—
	5. Logikai emlékezet	—	—
4. Kombináló képesség	1. Alakelemzés és kombináció	Építés, adott minta szerint	u. a.
		Heilbronner-féle próba	Rossolimo-féle kírákás
	2. Matematikai kombináció	—	—
	3. Mechanikai kombináció	—	—
	4. Gondolatkombináció	—	—
5. Szövegkiegészítés	—	—	
5. Számoló képesség	1. Mennyiségek elemzése és kombinálása	Számműveletek I.	Számműveletek II.
6. Ítéltő és következtető képesség	1. Alak és nagyság megítélése	—	Pohárpróba
		—	Építés, adott minta szerint
	2. Esztétikai ítéletek	—	Művészi reprodukciók
	3. Erkölcsi ítéletek	—	—
4. Analógiaképzés	—	—	
7. Alkoló fantázia	1. Építés	Szabad választás szerint	u. a.
	2. Rajzolás	—	Feladat szerint
		Szabad választás szerint	u. a.
8. Természeti és társadalmi felfogás		—	Képleírás
		—	—
9. Szervezőképesség		—	—

szerinti csoportosítása.
vízzintesesen értendő.)

III. 8—10 évig	IV. 10—12 évig	V. 12—14 évig	VI. 14—16 évig	VII. 16—20 évig
Lippmann-Bogen- féle kalickakísérlet	u. a.	u. a.	u. a.	u. a.
Moede-féle fonaltábla-kísérlet	u. a.	u. a.	u. a.	u. a.
u. a.	u. a.	u. a.	u. a.	u. a.
Révész E.-Nagy-féle figyelempróba	u. a.	u. a.	u. a.	u. a.
Moede-féle fonalpróba	u. a.	u. a.	u. a.	u. a.
u. a.	—	—	—	—
—	—	—	—	—
Eseményemlékezet	u. a.	Esemény- emlékezet II.	u. a.	Esemény- emlékezet III.
u. a.	II. vers	III. vers	—	—
—	Bernstein- ábrák	Binet-Roloff- féle próba	u. a.	u. a.
Ranschburg-Nagy- féle logikai-próba	u. a.	u. a.	u. a.	u. a.
u. a.	Yerkes féle kockarakás- próba	Rybakow- Stolzenberg- féle ábrák	u. a.	Ruth-féle kockapróba
u. a.	—	—	—	Moede-Pior- kowski-próba
—	—	—	—	Terman-féle literpróba
—	Roloff-féle csigakerék	u. a.	u. a.	u. a.
Háromszópróba	u. a.	u. a.	u. a.	—
1. próba	2. próba	u. a.	3. próba	u. a.
u. a.	Számművele- tek III.	Számművele- tek IV.	Számművele- tek V	Terman-féle literpróba
u. a.	—	—	—	—
u. a.	—	—	—	—
u. a.	u. a.	u. a.	u. a.	u. a.
—	Fernald-próba I.	u. a.	u. a.	Fernald próba II.
—	—	—	—	Bálint-féle próba
u. a.	—	—	—	—
u. a.	u. a.	u. a.	u. a.	u. a.
u. a.	u. a.	u. a.	u. a.	u. a.
u. a.	u. a.	u. a.	u. a.	u. a.
—	—	Nagy-féle kérdések	—	—
—	—	—	Arvízpróba	u. a.
—	—	—	Polgármesterpróba	—

I.

1. 1. Asztalfiók kinyitása.

Cél: a cselekvésben mutatkozó intelligencia és az elhatározás indító momentumainak vizsgálata.

Eszköz: bezárt asztalfiókból a csokoládének a kivévése.

Eljárás: a) *Ennek az asztalnak a fiókjában (Mutasd meg a fiókot!) van egy sárga doboz, abban csokoládé. Vedd ki a fiókot és vedd ki belőle egy csokoládét!*

b) A fiók be van zárva. Az asztalon kulcs van, amelyet a gyermeknek kell észrevennie.

Mozzanatok: A gyermek a kulcsot észreveszi s kezébe veszi. b) a lyukba dugja, c) jobbra fordítja, d) a fiókot kihúzza, e) a dobozt kivesszi, tetejét leveszi s a cukrot megeszi.

Pótmegfigyelések: A gyermek a dobozt vissza teszi. A fiókot bezárja. A kulcsot visszaadja. (Rendérezék.)

Értékelés: a) A cselekvés mozzanata spontán jön létre: 2 p.

b) A gyermeket felszólítjuk a cselekvés mozzanatának végrehajtására: 1 p.

c) A gyermeknek megmutatjuk, mint cselekedjék: 1 p.

1. 1. Járás egyenes vonalon.

3–6 éves, nem egészen normális gyermeknél.

Eljárás: A gyermek a kijelölt egyenes vonalon akként lép tizedet, hogy a sarka és lábujja a vonalon legyen.

Értékelés: minden helyes lépés: 10 p., hibás lépés: 0 p.

1. 1. Célzás kugli babákra.

Eljárás: 1 baba eltalálása (2 próbadozás).

Találat

1 2 3

Értékelés: a) 5 dobás 1 lépés távolságra (75 cm) 3.3 6.6 10

b) 5 dobás 2 lépés távolságra (150 cm) 3.3 6.6 10

c) 5 dobás 3 lépés távolságra (225 cm) 3.3 6.6 10

Középarányos pont: nyert pontok összege.

1. 2. Mechanikus cselekvés (lánckészítés).

Cél: ügyesség és találékonyság a szerkesztésben.

Eszköz: lánckészítés aktakapcsokból.

Eljárás: a) *Látod ezeket a kapcsokat. Csinálj ezekből láncot. Olyant, hogy fel lehessen emelni.*

b) Ha a gyermek nem tudja megcsinálni, a kv. megmutatja.

Értékelés: A gyermek a láncot önmagától helyesen készíti el: 10 p.

A gyermek a láncot helyesen készíti el, de szemeket összesúfolja vagy egyéb hibát csinál: 7.5 p.

A gyermek csak mutatásra tudja elkészíteni a láncot: 5 p.

1. 3. Mozgásenergia (kopogtatás).

Cél: a mozgás gyorsaságának és energiájának vizsgálata.

Eszköz: kopogtatás. Számlálókészülék számlálja, hogy hányszor kopogtatott a gyermek 30 másodperc alatt.

Minőségi megfigyelések. A kopogtatás dinamikája (erős-gyenge). Egyenletes ritmus. Változó ritmus. Egyáltalán semmi ritmus. Hányas ütem?

1. 4. Mechanikus elmemunka és a figyelem próbája.

Cél: szabályozott elmemunka motívumai. Figyelem koncentrációja és kitartó volta (fáradás).

Eszköz: a Rossolimo-féle 1., 2. és 4. sz. kartonok, a kartonlapon levő lyukak kétféle jelzést kapnak: 0-át és + -et.

A gyermek kétféle ceruzát kap: kékét és pirosat.

A 0-val jelzett lyukak kék, a + -tel jelzettek piros pontot kapnak.

Eljárás. a) *Valami szépet rajzolunk. Magadnak nem kell kitalálni semmit, hanem csak ezekbe a lyukakba kell pontokat csinálni. Hogy szép legyen, a 0-val jelzettbe kék pontot, a + -tel jelzettbe piros pontot csinálsz. Alá fehér lapot teszünk. Meg is erősítjük kapoccsal.*

b) *Előgyakorlat. Most ezt együtt csináljuk. Neked adom a szebb lapot. Kezdjük! (A gyermek vezetés mellett néhány pontot rajzol meg, míg gyakorlatot nem szerez.) Folytasd, majd meglátjuk, ki lesz hamarabb készen. Kv. többször figyelmezteti a gyermeket: vigyázz, el ne tévedsz! A kísérletvezető hamarabb lesz kész. Látod, én már készen vagyok. Most nézzük meg! Látod, milyen szépet rajzoltál. Én is rajzoltam. Kié a szebb?*

c) *Most adok egy másik még szebb lapot. De ezt most egészen magad rajzold meg. (Szabályokat ismételtetni.) Kezdjed!*

d) Időmérés.

e) Eleinte többszöri figyelmeztetés, hogy el ne tévessze.

f) Gyönyörködés a rajzban.

Értékelés: Minden helyes pontozás: 1. p. Minden javítás: $\frac{1}{2}$ p. Minden hibás pontozás: 0 p.

2. 1. Megkülönböztetés.

Cél: a hasonlítás és megkülönböztetőkéesség vizsgálata.

Eszköz: a Descoeudres-féle terített asztal-próba és a tornázó alakok próbája. (Stern-Wiegmann: Methodensammlung, 207 l.)

Eljárás. *Ezen a rajzon sok ebédhez terített asztalt látsz. De nem egyformák. (Néhány képen elmondjuk a tárgyakat.) Most egyenként adok neked kis rajzokat, amelyek olyanok, mint ezen a nagy lapon levő rajzok. Te majd ráteszed arra a képre, amelyik éppen olyan, mint a kis rajz. Vigyázz, el ne tévedsz!*

Értékelés. 1. pontos időmérés, a 8 eset átlaga; 2. hibás elhelyezések %-os viszonya az egészhez (8).

2. 1. Képszemlélet. (A gyermek felfogása.)

Cél: a képzetsorozatok összefüggésének vizsgálata.

Eszköz: a szembekötödsdi kép a Binet-féle sorozatból.

Eljárás. *Tetszik neked ez a kép? Nézd meg jól! (10 mp.) Mondd el, mit látsz itt, mi történik itt?*

Értékelés: Az egész kép jelentésének megfejtése: 10 p. Az egyes cselekvések felsorolása egyenként: 2 p. Az egyes alakok és tárgyak felsorolása egyenként 1 p. Maximális érték: 30 p.

3. 1. Tárgyemlékezet próbája.

Cél: tárgyemlékezet vizsgálata a felismerés alapján.

Eszköz: öt arckép szemlélete egyenként 3–3 mp-ig. Az öt arckép felismerése 20 arckép közül.

Eljárás. a) *Mutatok neked bácsik, nénik, gyerekek arcképeit. Meglátom, vissza tudsz-e rájuk emlékezni. Látod, itt vannak az arcképek s itt van a sok bácsinak, néniknek az arcképe, akik közül ki kell keresni a felismert arcképeket. Vigyázz, nézd meg jól a bácsik, nénik arcképeit, hogy el ne tévedsz!*

b) Az arcképek exponálása egyenként 3–3 mp-ig. (Egy perc szünet.)

c) *No, most itt van a sok bácsi, néni. Felismered-e, hogy kiknek láttad az elébb az arcképét?*

d) A gyermek által megjelölt alakok feljegyzése.

Értékelés. Egy-egy arckép biztos felismerése: 2 p. Bizonytalan felismerés mindaz, amely valamely helytelen bemondás után következik: 1 p. Fel nem ismert alak: 0 p.

3. 2. Szóemlékezet.

Cél: a szóemlékezet három fokának vizsgálata:

a) a szubjektív tartalmú;

b) az objektív tartalmú;

c) az elvont tartalmú mondatra való emlékezés.

Eszköz: a következő 3 mondat exponálása:

A kis cica szereti a tejet (10 szótag).

A tűz feiforralt a vizet a fazékban (13 szótag).

Pista derék jó fiú, mert szüleinek mindig örömet szerez (19 szótag).

Eljárás. *Majd meglátom, hogyan tudod elmondani azt, amit neked elmondok. Jól ide figyelj, hogy hibátlanul mondd el.*

Első utánmondatás. Második utánmondatás. Harmadik utánmondatás.

Értékelés: Hibátlan elmondás elsőre: 10 p., másodikra: 8 p., harmadikra: 6 p. A szavak sorrendjének megváltoztatása: 4 p. Egyes szavak elhagyása, az értelem megtartásával: 2 p. Értelmetlen elmondás: 0 p.

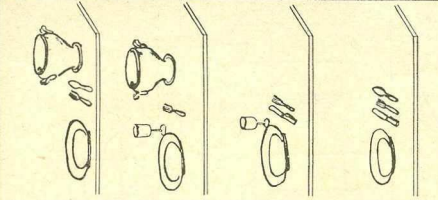
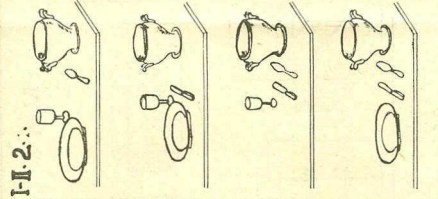
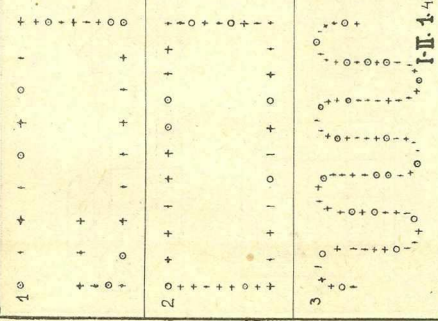
4. 1. Szerkesztési próba.

Cél: alaki kombinálóképesség (megfigyelő-, ítélő-, következtető-képesség) vizsgálata.

Eszköz: Exner Leó könyvéből egy ábra elkészítése építő fászkából. (Az ábra módosítva van.)

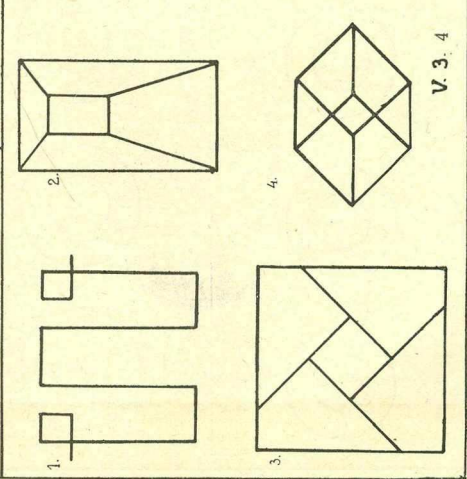
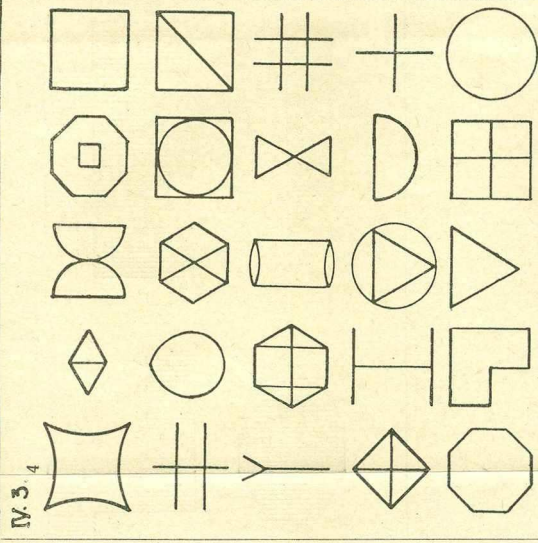
Eljárás: *Építettél már ilyen fászkából házat? Próbáld meg. Mutatok neked egy mintát. Mi ez? Meg tudnád csinálni? Hol van a templom oldala? Tornya? Vigyázz, hogy jól csináld! Kezdd!*

Értékelés: A gyermek a templomot hibátlanul csinálja meg: 10 p. A gyermek hibát csinál: 8 p. A hibát a figyelmeztetésre önmagától kijavítja: 6 p. Csak vezetésre tudja felépíteni a templomot: 2 p. Nem tudja felépíteni a templomot: 0 p.

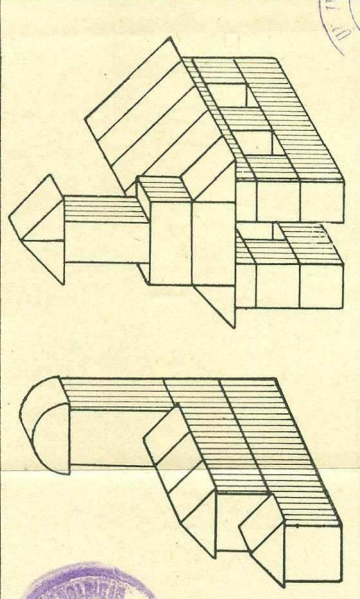

Mintalapa.

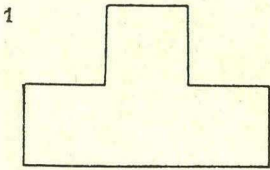
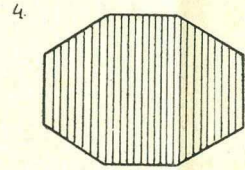
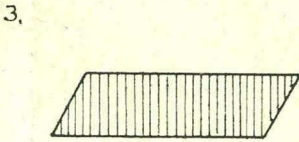
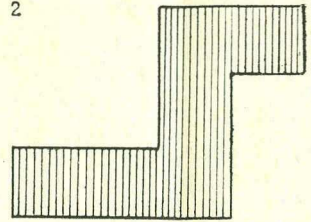
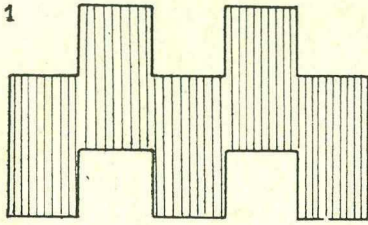
IV. 3. 4

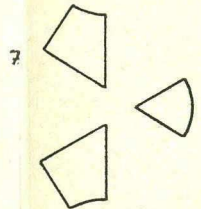
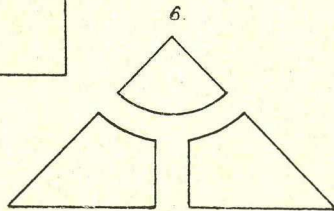
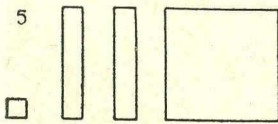
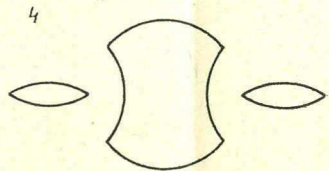
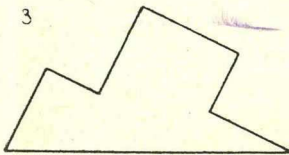
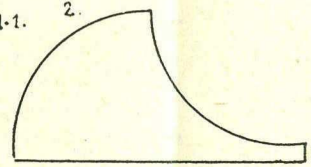
I-II-III. 4. 1.

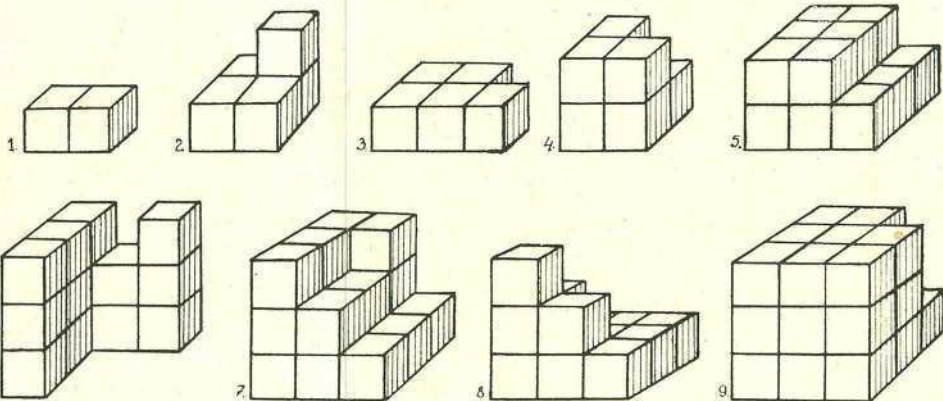
II-III. 4.1.

V-VI. 4.1.

IV. 4. 1.

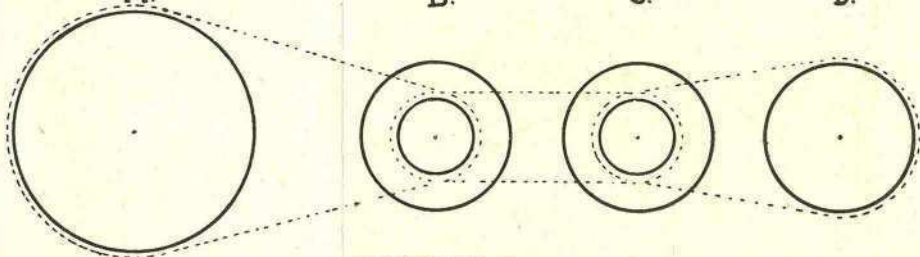

A.

B.

C.

D.

IV-V-VI-VII. 4. 3

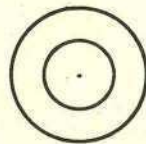
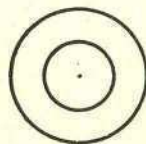
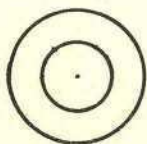
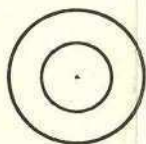
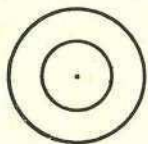
A.

B.

A.

B.

C.

4. 1. Alakelképzelés egyes részekből.

Következtető képzelet (logikai képzelet.)

Cél: alak elképzelése.

Eszköz: templom elképzelése részekből. (Heilbronner-féle ábra módosítva.)

Eljárás. *Rajzolok neked valamit. Meglátom, eltalálad-e, mi lesz ez.*

Értékelés. I. rajz alapján: 10 p. II. rajz alapján: 8 p. III. rajz alapján: 6 p. IV. rajz alapján: 4 p. V. rajz alapján: 2 p. VI. rajz alapján: 0 p.

5. 1. Számolóképeség.

Cél: a számoló- és számlálóképesség vizsgálata.

Eszköz: sorszámok képzése, összeadások és kivonások kockákkal.

Eljárás. a) *Mi szeretnél lenni? Nohát annak jól kell számolni tudni.*

b) *Próbálg számolni, ameddig tudsz. Kezd az egyen. Egy, kettő, stb. (Előpróba.)*

c) *Összeadás. Nézd, azok a kockák katonák a kaszárnyában. Én vagyok a parancsnokuk. Adok neked 2 katonát. Vegyél hozzá még kettőt. Állítsd sorba (Eltakarom.) Hány katonád van most neked? stb.*

d) *Kivonás. Most adok neked 3 katonát. Állítsd sorba. Adj nekem egy katonát. (Eltakarom.) Hány katonád maradt neked? stb.*

Értékelés. Minden helyes művelet pontértéke 1 hozzáadásával vagy kivonásával: 1 p. 2 hozzáadásával vagy kivonásával: 2 p. 3 hozzáadásával vagy kivonásával: 3 p. 4 hozzáadásával: 4 p.

Végrehajtandó műveletek: 2+1 (1), 3+1 (1), 4+1 (1), 5+1 (1), 6+1 (1), 6+1 (1), 7+1 (1), 8+1 (1), 9+1 (1), (8 p.)

2+2 (2), 4+2 (2), 6+2 (2), 8+2 (2), 3+2 (2), 5+2 (2), 7+2 (2), (14 p.)

3+3 (3), 6+3 (3), 2+3 (3), 4+3 (3), 5+3 (3), 15 p.)

4+4 (4), 1+4 (4), 2+4 (4), 3+4 (4), (16 p.)

Kivonás.

3-1 (1), 4-1 (1), 5-1 (1), 6-1 (1), 8-1 (1), 9-1 (1), (6 p.)

4-2 (2), 6-2 (2), 8-2 (2), 3-2 (2), 5-2 (2), 7-2 (2), (12 p.)

6-3 (3), 4-3 (3), 5-3 (3), 7-3 (3), 8-3 (3), (15 p.)

Pontok összege: 86.

7. 1. 2. Szabad elképzelés.

Cél: alkotó képzelet vizsgálata.

Eszköz: a) Rajzolás: tetszés szerinti témáról.

b) Építés: tetszés szerinti alak építése.

Eljárás. *Szeretsz rajzolni? Rajzolj erre a papírosra, ami tetszik. Szeretsz építeni? Csinálg ezekből a fúcskából azt, ami tetszik.*

Értékelés. Csak minőleges megítélés.

Minőségi megfigyelések mindkettőnél. A figyelem koncentrálttsága. — A figyelem eltéríthetősége. — Az önálló munkára való törekvés. — A segítségre való reflektálás. — Az ítélőképesség. — A kombinálóképesség. — A végső célnak (az egész képnek) a szem előtt tartása. — Csak a részletek szem előtt tartása. — A hibának a megtalálása. — Gyámoltalanság, bizonytalanság a munkában. — Határozottság a munkában. — Megkérdendő, hogy a gyermek szokott-e otthon építőköccével építeni.

II.

3. 3. Akusztikai emlékezet.

Cél: hallás utáni emlékezet vizsgálata.

Eszköz: négysoros vers hallás utáni elmondása.

Fakad a rózsafa,
Hasad a bimbaja,
Csak az a baja,
Tövises a gallya.

Eljárás. *Elmondok egy kis verset. Jól figyelj ide, mert neked is el kell mondanod.* Kv. felolvassa, illetve elmondja a verset, éreztetve a ritmust és a rímet. Feljegyezzük pontosan, amit a gyermek mond. Ha nem jó, akkor elolvassuk még egyszer, ha szükséges, többször is, amit mond, feljegyezzük.

Értékelés. 1. előmondásra hibátlan elmondás: 10 p. 2-re 8 p. 3-ra 6 p. 4-re 4 p. 5-re 2 p. Minden hibás szó: 1 p.

Minőségi megfigyelések. 1. A szó szerinti elmondásra hajlamos-e? Észrevette-e a ritmust, vagy a rímet? A hibás felmondáskor megtartotta-e a ritmust? 2. Vagy az értelmet fogja-e fel hamarabb?

Vers 10–12 évesek számára:

Hajnal hasad, harmat esik,
Munkálkodjunk sötét estig.
Gyül a marok, hosszabb a sor,
Majd alhatunk karácsonykor.

12–16 éveseknek:

Édes hazánk, boldog ország,
A jó Isten be jó hozzánk.
Amit szemünk, szívünk kíván,
Bőven terem halmán, síkján.

4. 1. Alakkombináció.

Cél: alakkombinálóképesség vizsgálata.

Eszköz: Rossolimo-féle ábrák kirakása.

a) Négyyszögű tábláscákkal. b) Háromszögű tábláscákkal. c) Vegyes tábláscákkal. (A tábláscáknak pontosan egyenlőknek kell lenniök.)

Eljárás. 1. *Itt vannak különböző alakok ezen a kártyapapíronon felrajzolva.* 2. *Itt vannak szabályos négyszögek és háromszögek.* 3. *Rakd ki ezeket az ábrákat ezekből az alakokból. Meglátom, milyen gyorsan tudod összerakni.*

Fokozatok. a) Szabaddon kirakni. b) Ábrára kirakni. c) Utasítással: négyszögűekkel — háromszögűekkel — vegyesen.

Értékelés: pontos időmérés.

5. 1. Mennyiségek elemzése és kombinálása.

Cél: a számolóképesség vizsgálata.

Eszköz: Számtani példák megoldása kockák (katonák) segítségével, számsorok képzése elvontan.

Eljárás. Különválasztja a 6–7 éves gyermek (I. osztályos) példait a 7–8 éves (II. osztályos) gyermek feladataitól. Az I. osztályos gyermek számkörismerete 20-ig terjed.

Példák: 6–7 éves (I. osztály).

1. 1-vel, 2-vel, 3-vel, 4-vel, 5-vel számlálni felfelé 20-ig.

2. 20-tól kezdve 1-vel, 2-vel, 3-val, 4-vel, 5-vel visszafelé számlálni. Számolás kockákkal (katonák).

6 kockát 2 sorba, 8 kockát 2 sorba, 9 kockát 3 sorba, 12 kockát 4 sorba, 15 kockát 3 sorba, 20 kockát 5 sorba rakni, úgy hogy mindegyik sorban egyenlő számú kocka legyen.

Mennyi $4+5$? $9+7$? $7+5$? $17+6$?

1. Elméleti példa: Ha 6-hoz adunk 6-ot s belőle elveszünk 3-at, milyen számot kapunk?

2. 20-at elosztunk 5-el, milyen számot kapunk? Ha a gyermek nem tudja megoldani elméletileg, úgy: a) megnevezett számmal, pl. alma; b) cselekvéssel; c) valóságos cselekvéssel.

3. Ha 10-et megszorozunk 2-vel, s ebből elveszünk 5-öt, milyen számot kapunk?

4. Ha 5-höz adunk 5-öt s ehhez adunk 2-szer 2-öt, milyen számot kapunk?

5. Ha 20-at elosztunk 5-el s ehhez a számhoz adunk 15-öt, milyen számot kapunk?

7—8 éves (II. elemi oszt.) 6—7 évesek 1, 2, 3, 4, 5. példái és:

6. Ha 50-ből elveszünk 7-szer 7-et, milyen számot kapunk?

7. Ha 5-öt megszorozzuk önmagával s a 3-at is önmagával s a két számot összeadjuk, milyen számot kapunk?

8. Ha az 5-öt elosztjuk 5-el s a 8-at 8-al s a kapott két szám összegéből kivonunk 2-öt, milyen számot kapunk?

9. Ha 10-et megszorozzuk 10-el s belőle elveszünk 8-szor 5-öt, milyen számot kapunk?

6. 1. Ítélet.

Cél: alak és nagyság megítélése.

Eszköz: két különböző alakú, de egyforma űrtartalmú pohár (2 dl.)

Eljárás. A kísérletvezető a gyermek előtt átönti a vizet az egyik pohárból a másikba. Átöntés után megkérdezi a gyermeket: „Több lett a víz a pohárban vagy kevesebb, mint a másikban volt?” A kísérlet háromszor ismétlődő.

Értékelés. Szubjektív ítélet: 0 p. Bizonytalan ítélet: 0 p. Objektív ítélet: 1 p.

6. 2. Művészi ítélőképesség.

Cél: esztétikai, művészi ítélőképesség vizsgálata.

Eszköz: művészi képek reprodukciói.

Eljárás. *Itt láthatók művészi képek reprodukciói. Ezek közül melyiket tartod (művészi szempontból) legjobbnak? Miért?*

Csak kvalitatív meghatározásra alkalmas.

7. 2. Rajzolás feladat szerint.

Cél: a rajzbeli kifejezőképesség fokának megállapítása.

Eljárás. Mesélek neked valamit. — Nem olyan nagyon régén nagy háború volt. Egy kislánynak is, akiről mesélek, a papája szintén a háborúban volt. Mikor vége lett, alig várta, hogy hazamehessen. Már régen nem látta a kis családját. Kíváncsi volt a kislányára, a kislányára és a feleségére. Alig, hogy engedélyt adtak a hazatérésre, elbúcsúzott katonapajtásaitól, szerzett egy jó lovat

s lóháton lovagolt be a harcterről a legközelebbi faluba. Elment a rokonaihoz, akik itt laktak. Elmondta, hogy szeretne minél előbb hazajutni. Jóságú emberek voltak, rögtön befogták a kocsiba a lovakat, felültek a kocsira s úgy vitték a hős katonát kocsin a legközelebbi vasútállomásig. Nemsokára dübörögve megjött a vonat. Láttál már vonatot? Milyen volt? Na, egy ilyen vonatra ült fel a katonabácsi. Zsebkendőjével integetett a rokonoknak. Egyszer csak furcsa hangot hallottak: s-s-s. Mi tett úgy? Mutasd meg, hogyan járt a kereke? Ezen a vonaton elutazott a szülőfalujába. Sietett haza. Ott már várta a felesége meg a gyerekek. Meg volt terítve az asztal. Rajta mindenféle jó étel: pecsenye, sütemény, bor. Az egész család asztalhoz ült, ettek, nagyon vigan voltak.

a) *Itt van rajzpapír, ceruza, meg színes ceruza is, lerajzolod, hogyan utazott a katonabácsi a harcterről hazáig s odahaza hogyan fogadta a családja.*

b) *Rajzolj valamit, de úgy, hogy azon meglássék, hogy fúj a szél.*

Értékelés. Átlagos képesség. 5. Szubjektív rajzolás (puszta sémák): 1 p. 4. Szubjektív-objektív rajzok, arc egymás felé: 2 p. 3. Objektív rajzolás (távlat): 5 p.

Művészi képesség. 2. Szerkesztő rajzolás. (Konstrukció fok. Egységes koncepció): 8 p. 1. Művészi fok. Egységes hangulat: 10 p.

Minőségi megfigyelések: Következetes gondolkodás. Az izlés uralma az akaraton. Az akarat ereje. A formák, vonalak határozottsága. A részletes megfigyelések. A részletek jók, az alak primitív. Energia a vonalvezetésben.

8. 1. Szociális és részvétérzelmek vizsgálata.

Cél: a szociális- és részvétérzelmek vizsgálata.

Eszköz: Sal L. Verner: „Nyomorultak” című képe.

Eljárás: a) A kép exponálása a gyermek előtt tetszés szerinti ideig; b) Jól nézd meg, érezd, gondold át, mert elfogod mondani (alsóbb fokon). Mert le fogod írni; c) a kép leírása.

Értékelés. 1. Egyes tárgyak felsorolása: 1 p. 2. Egyes események felsorolása: 2 p. 3. Logikai szerkezet, összefüggő konstruktív szerkezet: 5 p. 4. Erkölcsi és érzelmi mozzanatok a logikailag megkonstruált leírásban: 8 p. 5. Művészi szerkezet, egységes alapgondolat, hangulat, befejezettség: 10 p.

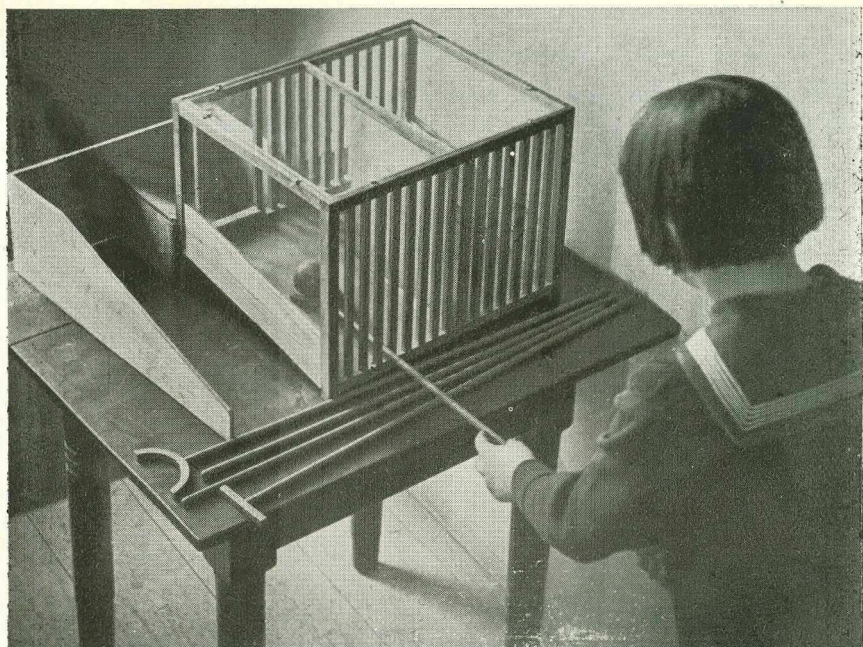
III.

1. 1. Önálló cselekvésre való készség.

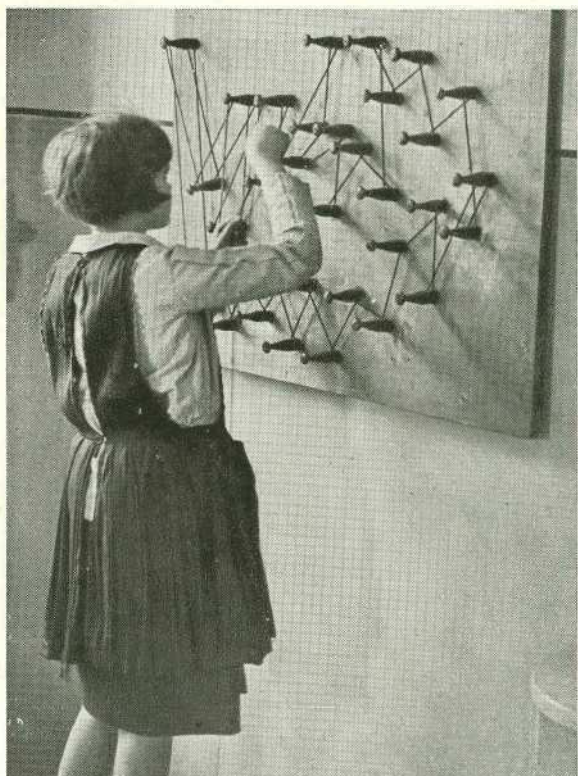
Cél: a cselekvésben való elhatározóképeség vizsgálata.

Eszköz: a Lippmann—Bogen-féle kalitkából (l. l. ábra) a hozzátartozó pálcák segítségével a cukrot tartalmazó golyó kihajtása.

Eljárás. *Ebbe a golyóba cukrot teszek (előtte)! A golyót pedig a jobboldali rekeszbe helyezem. Neked ezt a golyót át kell juttatnod ebbe a másik (baloldali) rekeszbe. (Kv. mutatja.) Innen tovább a küszöbön keresztül ebbe az árokba (mutatja), az árokból pedig ide ki. Ezekkel a botokkal csinálhatod, az ujjaddal is segíthetsz. Használhatsz két botot is, vagy ha úgy látod, hogy amit válsztottál, nem jó, cserélhetsz. Szóval mindent csinálhatsz, amit*

1. ábra.

2. ábra.

akarsz, csak egyre vigyázz! Akárhol is van a golyó, mindig csak a rácson keresztül szabad dolgoznod.

Értékelés. 1. Pontos időmérés. 2. Sikeres átvitel az 1 kísérletre: 10 p., a 2 kísérletre: 8 p., a 3 kísérletre: 6 p., a 4 kísérletre: 4 p., az 5 kísérletre: 2 p., többszöri kísérletre: 1 p.

A pontok összege mind a háromrekesznél.

Minőségi megfigyelések. Az akaratelhatározás fontogató, vagy ösztönösen nyers. (Eszközválasztás tempója.) — Ítélete biztos vagy ingadozó (vízszintes vagy függőleges kampóhasználat, fokok megválasztása, a fal felhasználása). — Ötletesség, kezdeményező energia (megindulás, eszközök választása, vagy összerendzése), elhatározóképeség és gyakorlati belátás (tapasztalatok értékelése). — Makacosság (ragaszkodik valamely helytelen fogáshoz), széles vagy korlátolt áttekintésű (végig gondolja-e előre a feladatot). — Kihhasználja-e a pillanatnyi kedvező helyzetet (a fal felhasználása, fordítás). — Erőszakosság, heves vérmérséklet, nyugodtság, megfontoltság, számítás (a golyóvezetés módja, lökdösődő vagy lassú, biztos) stb.

1. 2. Mechanikus cselekvés próbája.

Cél: a mechanikus munkára való készség, valamint a megfigyelőkészség vizsgálata.

Eszköz: a Moede-féle fonaltáblán egy zsinagnak minta szerint való végigvezetése.

Eljárás. *Nézd meg jól ezt a piros fonalat, merre és hogyan megy!* (Kv. mutatja az elindulás irányát.) *A feladatod az lesz, hogy ezt a fehér zsinórt: a) pontosan ugyanígy, b) pontosan ugyanígy, de amilyen gyorsan csak tudod, vezesd végig a fogasok nyakán. Vigyázz, pontosan dolgozz!* (l. 2. ábra).

Értékelés. 1. Pontos időmérés. 2. Hibás csavarás vagy kihagyás: 1 p. 3. Javított csavarás vagy vezetés: $\frac{1}{2}$ p.

Ezt kivonjuk a lehető legnagyobb teljesítmény értékéből (33 a fogasok száma) és %-ot számítunk.

1. 4. Szellemi munkateljesítőképeség.

Cél: a szellemi munkateljesítőképeség (a figyelem tartóságának) vizsgálata. (*Nagy-Révész E.*)

Eszköz: ritmikus számsorok alkotása összeadással.

Eljárás. *Számolni fogunk és pedig összeadni! Felírok egy számot: 100. Adok hozzá egyet: mennyi lesz? Most adok hozzá 2-öt, mennyi lesz? Adok hozzá 3-at, mennyi lesz? — Most újra 1-et adunk hozzá, mennyi lesz? stb. 2—3 sorozaton keresztül. Időnként koppantok a ceruzával, akkor egy + -et teszel a mellé a szám mellé, ahol éppen vagyunk. Így! — Számoljunk tovább, de most már koppantani fogok! — Most elölvesszük a ceruzát! De nem 100-nál kezded, hanem 105-nél. Írd fel!* — Felírja a balsarokba: 105. Még egyszer megkérdezzük, mit csinál s megadjuk a jelt a munkára. A legszigorúbban a lelkére kötjük, hogy a munka kezdetétől addig, míg azt nem mondjuk: elég, semmit nem kérdez, nem beszél. — Percenként koppantunk és hozzátesszük: kereszt, tovább dolgozunk. Idő: 5 perc.

Értékelés. Teljesítmény: a végzett műveletek összege, leszámítva belőle a hibás műveletek számának felét.

Minőségi megfigyelések: Hajlamos-e a gyermek a gyors és felületes munkára? Vagy lassú és hibátlan munkára? Automatikus vagy figyelmetlenségi hibát követ-e el inkább? Figyelme koncentrált-e vagy eltéríthető? Fáradékony-e vagy egyenletesen dolgozó munkás? A gyakorlás hatása.

3. 2. Eseményemlékezet.

Cél: az emlékezet terjedelmének vizsgálata.

Eszköz: a Nagy-féle vasúti szerencsétlenség felolvasása és elmondatása.

Eljárás. *Láttál már igazi vonatot? Utaztál is rajta? Nem szokott baj történni a vonatokkal? Hogy mondják azt? Vasúti szerencsétlenség. Én is elmondok neked egy vasúti szerencsétlenséget. Jól ide figyelj, mert nagyon érdekes lesz, de ha elmondtam, te is elmondod nekem.* (Értelmes, gondolat-egészenként megszakított olvasás.)

A párisi gyorsvonat kisiklása.

1925. augusztus 13-án Franciaországban, Páristól nem messze szerencsétlenség történt. (1) Este 8 órakor egy gyorsvonat indult Párisból, (2) amely igen sok utast vitt magával egy fürdőhely felé. (3) A vonatvezető nem vette észre, hogy a sínek egy helyen meglazultak, (4) amikor a vonat nagy sebességgel rohant, (5) a mozdony még ezen a ponton baj nélkül rohant át, (6) de az utána következő szeneskocsi kisiklott (7) s a magas töltésről lezuhant, (8) magával rántott négy személyszállító kocsit is, (9) amelyek szintén darabokra törtek. (10) A vonatvezető, mikor észrevette a szerencsétlenséget, (11) megállította a mozdonyt, (12) ami fokozta a bajt, (13) mert a töltésen maradt kocsik rászaladtak a mozdonyra (14) s azok is összetörték. (15) Borzalmas volt hallgatni az utasok jajgatását. (16) Közülük 13-at holtan húztak ki a romok közül (17) és 150-es megsebesültek. (18)

10—12 évesek számára.

A párisi gyorsvonat kisiklása.

1925 augusztus 13-án Amiens franciaországi város mellett nagy vasúti szerencsétlenség történt. (1) Párisból egy fürdőhely felé száguldott a gyorsvonat, (2) amely leginkább nyaraló közönséget vitt magával. (3) A vonat szerkocsija közvetlenül az amiensi állomás után kisiklott, (4) a magas töltésről lezuhant (5) és magával rántott négy személyszállító kocsit, (6) amelyek teljesen darabokra törtek. (7) A mozdonyvezető, amikor észrevette a szerencsétlenséget, (8) megállította a mozdonyt, (9) ami fokozta a bajt, (10) mert a többi kocsi rászaladt a mozdonyra. (11) A vonat a mozdony égő szenétől kigyulladt (12) s az égő vonat az éjjeli sötétségben borzalmas látványt nyújtott. (13) A szerencsétlenség színhelyén a sebesültek jajgatása, (14) az égő vonat ropogása hallatszott. (15) Az utasok közül 13-at holtan húztak ki a romok közül (16) és 150-en megsebesültek. (17) A sebesülteket és halottakat visszavitték Párisba, (18) velük visszajött a nyaraló közönség is, (19) Páris lakossága gyászruhába öltözve fogadta a szomorú vonatot. (20)

Értékelés: Minden pontos adat: 1 p. Minden nem pontos adat vagy nem megfelelő kapcsolat szerint idézett adat: $\frac{1}{2}$ p.

Minőségi megfigyelések. Lényegét közli-e? Részletes eseményekre fordít-e gondot? Szubjektív részeket közli-e? Módsítja-e a kifejezéseket?

3. 5. Logikai emlékezet.

Cél: az emlékezet terjedelmének és a gondolkodás formáinak vizsgálata.

Eszköz: a Ranschburg–Nagy-féle szópár. A szópárokat Nagy László fejlődéstani alapon csoportosította. Az általa összeválogatott 16 szópár négyes csoportokban fokozatot alkot a teljesen konkrét szópároktól a teljesen elvont főnevekből álló szópárokig. A szópárok a következők:

Próbaszavak	Szenzuális kapcsolat	Logikai kapcs. konk. szavak közt	Konkrét jelentésű szó kapcs. elvont szóval	Elvontkapcsolat
Kék-piros	Fal-tükör	Csend-lárma	Gép-erő	Ész-elme
Ház-kémény	Ujj-köröm	Vas-acél	Seb-fájdalom	Sors-végzet
Fű-mező	Ég-csillag	Bor-szőlő	Pénz-vagyon	Vég-kezdet
Toll-tinta	Láb-cipő	Kör-négyszög	Kút-mélység	Elv-nézet

Eljárás. *Figyelj ide! Felolvasok nyolc szót, 2–2-öt mindig együtt, párban mondok. Minden szópár után megállok (kb. 2 mp.) ezalatt magadban utánam mondod avégből, hogy jól megjegyezd! Most újra olvasom a szavakat, de minden szópárból csak az elsőt, utána leírod a másodikat, vagy ami eszedbe jut.*

A próbaszavak után felolvassuk a 16 szópárt és négyes csoportokba íratjuk az eredményt.

Értékelés. 1. Hibátlan reprodukció: 1 p. 2. Javított reprodukció: 0.75 p. 3. Rokonzértelmű reprodukció: 0.50 p. 4. Egyéb hasonlóság: 0.25 p.

Végző érték a pontok összegének 16-ra vonatkoztatott %-a.

4. 1. Alakkombináció.

Cél: alak és szerkezet, alakszemlélet, alakemlékezet, alakkombináció, alakfantázia megfigyelése.

Eszköz: Építőkövek összerakása.

Reproduktív elmeműködés: építés minta szerint.

Produktív elmeműködés: építés szabadon: várépítés.

Eljárás: Kísérletek az építőszekrényvel. 1. Építés minta szerint. Időmérés. Minden hiba: 2 p. 2. Ugyanazon minta építése emlékezetből. Időmérés. Minden hiba: 2 p. 3. Szabad kombináció. Időmérés.

4. 4. Szó- és gondolatkombináció.

Cél: szó- és gondolatkombináló-képesség vizsgálata új mondatok alkotásában.

Eszköz: háromszó-próba.

Eljárás. a) Szójátékot csinálunk.

b) Három szót mondok. Próbáld meg a három szóból egy rövid kis történetet csinálni. Először megpróbáljuk együtt:

Csónakázás-szerencsétlenség-kutya.

c) Szópárok: Fiú-fészek-lábtörés. Fiú-villamos-rendőr. Isten, hálás-fiú, háládatlan-fiú.

Értékelés: 1. A szavak értelemnélküli kapcsolása: 0 p. 2. Események mechanikus kapcsolása: 3.3 p. 3. Események logikus összefüzése: 6.6 p. 4. Egységes gondolat, hangulat, befejezettség: 10 p.

Időmérés nincs.

Minőségi megfigyelések: Pusztá értelmi (száraz) leírás. A logikai (értelmi) elemek uralkodnak-e a leírásban vagy a fantázia? A fantázia minősége (dinamikai, statikai fantázia). Erkölcsei és szociális elemek felfogása. Erkölcsei igazságszolgáltatás. A leírás színessége. Bőbeszédűség, szűkszavúság.

Nagyobbaknál a megadott szavak (10. évtől). Próba: csónakázás, szerencsétlenség, kutya.

Szópárok: fiú-fészek-lábtörés. Juhnyáj-pásztor-farkas. Isten-gazdagság-jótekonyság.

4. 5. Szó- és gondolatkombináció.

Cél: szó- és gondolatkombináló-képesség vizsgálata megadott gondolatmenethez való alkalmazkodásban.

Eszköz: szövegkiegészítés.

Szöveg: 1. 8–10 évesek számára. 2. 10–14 évesek részére. 3. 14–20 éveseknek.

1. Jancsi ..... éves volt, mikor az elemi isk- .....
 ..... harmadik osztály- ..... járt. Alapjában véve
 ..... fiú volt, szerették is ..... , csak egy igen
 ..... szokása volt, ... abban lelte ked-
 ..... , ha az állatokat bosszanthatta és ..... Ez
 annál csodálatos- ..... volt, mert hiszen az iskolában már meg-
 ..... , hogy az ..... is ép úgy Isten teremt-
 ményei, mint ..... és ha nincs is lelk- ..... , mégis
 gondolnunk és ..... kell nek- ..... , mert hisz nagyon
 sok ..... -ot hajtanak ..... -ünk. De hiába .....
 minden figyelmeztetés. S hogy Jancsi most már nem bánt- .....
 többé az ..... , annak megvan a maga tört- .....

2. Atyám engem csak három ..... nevelt, aztán
 meghalt. Nem ..... reá, ... vonása,
 ..... mosolya sem maradt emlékezetemben. Anyámra
 jól ..... Közép ..... , erős, szívós asz-
 szony volt. A ..... megöszült, az arcán volt egy-két
 vonás, ... kicsit szenvedő ..... adott neki
 ..... láttam azonban, hogy beteg lett volna Mindig dolgo-
 zott, ... kelt és ..... feküdt. A .....
 csupán abból állt, hogy délután- ..... leült és varrt. Ilyenkor
 ..... vette, ha körülötte voltam, mesélt és .....
 .... sok szép dologra. Nővérem, ... Terkának neveztek és
 aki kevésszavú, ... szorgalmas leány volt, versenyt varrt,
 fo- ..... vagy h- ..... vele. Anyám, úgy
 vettem ..... , engem jobban szeretett nővéremnél, ...
 ..... csókolt meg, ... gondját viselte az én ruhámnak,
 mint a Terkának. Uj ruha! Néhányra ..... ma is emlék-

szem. Mennyi ..... mennyi ..... szerzett nekem mindenik! Amelyik már ..... volt, azt hétköznap viseltem, az ..... pedig vasárnap. Ilyenkor aztán ..... mentem anyámmal és .....-val együtt misét hallgatni.

Az állatszeliidítés átvezette a vadászembert a baromtenyésztő életmódra.

3. Nagy ..... küszöbére lépett az ember, amikor az első állatot sikerült ..... Eddig minden ..... a vad ..... volt irányozva; ..... fogva táplálására, ... fordította gondját. A megszelídített állat teljesen ..... van; akkor és akképen használhatja céljaira, ... neki tetszik. Szóval ..... jutott, első zálogához a jövő ..... Sok idő telt el, amíg a szelíd állat nyájakká ..... s az emberek nagyobb számának, egy egész ..... állandó ..... adhatott a megélhetésre. Addig járta a régi ..... De a létért folytatott ..... azért enyhült, a mindennapi fáradalom veszített ..... s ha a sikertelen ..... a zsákmány el is maradt, ez nem ..... többé oly ..... reá, mint ..... előtte és a csüggedtség helyét a ..... foglalta el, valahányszor ..... tekintett. Természetes, ... egyre ..... gonddal ápolta, ... nyájait s ..... ahhoz az időhöz, amikor a régi ..... megváltoztatta s a vadászból ..... válhatott.

Eljárás: a) A szöveg felmutatása.

b) Minta-mondat kiegészítése:

Tegnap nagy ..... esett, ezért ..... mentünk sé-

c) Szöveg kiegészítése.

Értékelés: 1. Helyes kiegészítés: 10 p. 2. Nyelvtanilag hibás kiegészítés: 7.5 p. 3. Nem pontos, de értelmes kiegészítés: 5 p. 4. Elszigetelt kiegészítés: 2.5 p.

Kiegészítés időtartama: 10 percig jó adaptáció: 10 p. 20 percig közép adaptáció: 5 p. 30 percen túl gyenge adaptáció: 2.5 p.

Minőségi megfigyelések: Megállapítandó a nem pontos, de értelmes kifejezések száma külön. Az elszigetelt kiegészítések száma. Képes-e egyes mondatok értelmét egymáshoz viszonyítani? Ellentétek megtalálása. Gondolatisméltések felfedezése.

Pontérték számítása: Pontok összege osztva a hézagok számával és azután vonatkoztatás 100-ra.

IV.

3. 4. Alakemlékezet.

Cél: alak és tárgyemlékezet vizsgálata.

Eszköz: Rossolimo és Bernstein ábrák.

Eljárás. Rossolimo 1. és 4. sz. ábráját kirakás után elrontja s emlékezetből rakja ki újra.

Értékelés. 1. Emlékezetből kirakott ábra pontosan megegyezik az eredetivel: 10 p. 2. Az emlékezetből kirakott ábra arányai eltérnek az eredetitől, de alakja egyezik: 5 p. 3. Az emlékezetből kirakott ábra nagysága és alakja eltér az eredetitől, de hasonlóság van: 1 p.

Eljárás. Vagy Bernstein ábrák emlékezetből való kiválogtatása (10 alak).

Idő: 20 mp.

A 25 alak közül a 10 alak kikeresése.

Pontérték: Minden határozott bemondás: 1 p. Minden bizonytalan bemondás: $\frac{1}{2}$ p. Fel nem ismert kép: 0 p.

Minőségi megfigyelések: Elméjében a szabadon működő fantázia-e az uralkodó vagy a kötött produktivitás, vagy az utánzó (reproduktív) képesség? Szívesen veszi-e a segítséget? Elmemunkáját vezetik-e esztétikai szempontok? Vagy tisztán a reális objektivitás?

3. 4. Alakemlékezet.

Cél: alak és tárgyemlékezet vizsgálata.

Eszköz: Binet-Roloff-ábrák.

Eljárás: Az ábrákat a gyermek előtt a kísérletvezető lerajzolja. A lerajzolás után minden alakot még 3"-ig kell exponálni. Azután félretenni a rajzokat. — Rajzold le, amit én is lerajzoltam, de pontosan, úgy, ahogy láttad!

Értékelés. 1. Minden pontos rajz 10 p. 2. Az alak jó, az arányítás nem jó: 7,5 p. 3. Alak hibás (hatszög helyett négyszög): 5 p. 4. Az ábra hasonlít az eredetihez, de az alak és az összekötővonalak hibásak: 2,5 p. 5. Egészen hibás vagy hiányzik: 0 p.

Minőségi megfigyelések. Elméjében a szabadon működő fantázia-e az uralkodó, vagy a kötött produktivitás, vagy az utánzó (reproduktív) képesség? Elmemunkáját vezetik-e esztétikai szempontok? Vagy tisztán reális objektivitás? Analitikus vagy szintetikus? Van-e perspektivikus látása?

4. 1. Alakelemzés és kombináció.

Cél: Alak- és távlatfelfogás, matematikai képesség és alakemlékezet vizsgálata, kapcsolatban az esztétikai ítélet és kombinálás vizsgálatával.

Eszköz: Yerkes-féle kockapróba.

A. Eljárások módja: 1. A kockarakás kockáinak megszámlálása: *Mondd meg, hány kockából áll ez a rakás!* (egymásután mutatjuk az ábrákat.) 2. A kockarakás kirakása: *Építsd fel ezt a rakást!* 3. A kockarakás kirakása emlékezetből: a) passzív szemlélet után; b) cselekvő szemlélet után.

Megjegyzés: Az 1. és 3. rakás előkészítendő próbának számít.

B. Kvalitatív értékelés:

I. Alak- és távlatfelfogás. 1. Mindenik kockára 2 mp. esik: 10 p. 2. Mindenik kockára 3 mp. esik: 6 p. 3. Mindenik kockára 4 mp. esik: 3 p. 4. Mindenik kockára 5 mp. esik: 1 p.

II. Számtani felfogás. 1. Összefoglaló számlálás 9-ével: 10 p. 2. Összefoglaló számlálás 3-ával: 6 p. 3. Egyenként való számlálás: 3 p. 4. Ujjakkal való számlálás: 1 p.

III. Alakemlékezet. 1. Alakösszerakás megelőző passzív szemlélet után: a) alak, távlat, mennyiség helyes: 10 p.; b) alak, távlat, mennyiség megközelítően helyes: 5 p. 2. Alakösszerakás megelőző cselekvő szemlélet után: a) alak, távlat, mennyiség helyes: 5 p.; b) alak, távlat, mennyiség megközelítően helyes: 2,5 p.

IV. Számműveletek a kockarakással. Előkészítés. Egészítsd ki a 25 kockát 27-re. Hány kocka van a felső sor-

ban? Hány kocka van a középső sorban? Hány van az alsó sorban? Hány kocka van összesen?

Próbák módszere. 1. Kísérletvezető a kockaköb mind-egyik sarkából 1-et felülről elvesz. (Eltakarja a köböt.) Mennyi maradt? 2. Kísérletvezető elveszi a kockaköb egész felső sorát. (Eltakarja.) Mennyi maradt? 3. Kísérletvezető elveszi a kockaköb középső sorát. (Eltakarja.) Mennyi maradt?

Értékelés. Helyes megoldás 5 mp. alatt: 10 p. Helyes megoldás 10 mp. alatt: 5 p. Javítás közbeeső értéket jelent: 7.5 vagy 2.5 p.

Szép érzék és kombinálóképesség. 1. Vegyél el a 27 kocka felső sorából 4-et, úgy, hogy szép formája legyen. 2. Vegyél el másféleképpen 4-et, úgy, hogy szép formája legyen. 3. Vegyél el kockákat úgy, hogy lépcső formája legyen. 4. Vegyél el a kockarakásból annyit, hogy fal formája legyen.

Pontértékelés. Időmérés. Helyes megoldás: 10 p.

C. Minőségi megfigyelések. Az összbenyomás vezetői-e a gyermeket az alakok felfogásában és építésében, vagy a részletek megfigyelése? A közvetlenül nem látszó kockák létezését felfogja-e? Azt számolja először, amit lát, vagy a rendszer vezetői-e? Látja a kockát, mint testet, vagy az egyes lapokat is külön számlálja? A cselekvés, az építés, illetőleg a kockákkal való közvetlen foglalkozás előmozdítja-e az alakfelfogást, a távlati felfogást és az alakemlékezetet? Összefoglalóan számol-e vagy egyenként? Ujjaival számol-e? Képes-e a mennyiségeket ujjaival összefoglalóan kifejezni, vagy ujjaival egyenként fejezi ki a kockák mennyiségét? Rendszeresen számol-e vagy rendszertelenül? Van-e hajlama a rendszeres gondolkodásra? Egyáltalában analitikusan vagy szintétikusan gondolkodik? Kedvvel számol-e a gyermek vagy nem? Az esztétikai formákat szereti-e vagy a reális formákat?

4. 3. Mechanikai kombináció.

Cél: műszaki felfogás, gondolkodás és szerkesztőképesség vizsgálata.

Eszköz: A. Rajzban Roloff-féle csigakombináció. B. Három csigakerék (Nagy-féle).

Eljárás: A. *Hány kerék van az ábrán?* (B és C kerek duplák.) *Ha az A kereket mozgatom, mi történik a többi kerékkel? Ha az A kerék jobbra mozog, hogyan mozog a B kerék?* (Mozgás iránya és gyorsasága.) — *Hogyan mozog a C kerék a B-hez viszonyítva?* — *Hogyan mozog a D kerék a C-hez viszonyítva?* — *Megtevesztő kérdés: Hiszen a C és D kerek egyforma nagyok?! — Összefoglalás: Mondd el sorban: melyik kerék forog lassan, gyorsabban, gyorsan és leggyorsabban?*

Értékelés. 1. Az egyes gyakorlati feladatok megfejtése: 10 p. 2. Téves megfejtés: 0 p. 3. Az egyes téves megfejtések spontán kiigazítása vagy egészen spontán a működő csigák megfigyelése alapján való megfejtés: 5 p. 4. Exakt indokolás: 10 p. 5. Tapasztalati alapon álló indokolás: 5 p.

Eljárás: B. Három csigakerékkel kisebb gyermekeknél: Kösd össze az A kereket a B kerékkel, hogy a B gyorsabban forogjon. A B kereket a C kerékkel, hogy a C ellenkező irányba mozogjon. — Nagyobb gyermekeknél, illetve fejlettebb fokon: Kösd össze a kerekeket, hogy a C négyyszer olyan gyorsan forogjon, mint az A.

Értékelés. 1. Minden egyes feladat helyes megfejtése: 10 p. 2. Helytelen megoldások: 0 p. 3. Az egyes téves megfejtések spon-

tán kiigazítása: a) önmagától jut eszébe: 5 p.; b) működő csigákon való megoldás alapján: 2 p.

Minőségi megfigyelések. Az ítélet ösztönösen jött-e létre, vagy tudatosan? Biztosan-e vagy bizonytalanul? Ragaszkodik-e a gyermek hibás ítéleteihez? Megfigyelés vagy logikai gondolkodás vezeti-e az ítéleteiben?

5. 1. Mennyiségek elemzése és kombinálása.

Cél: a számolóképeség vizsgálata.

Eszköz: számtani példák megoldása.

Példák: 1. a) mennyi 4-nek a fele?

b) Mennyi 4 almának a fele?

c) 4 almád van. Felezd meg a barátoddal. Mennyi jut neki?

Az alábbiakban minden példa 3 fokozatban az első mintájára.

2. Mennyi 5-nek a fele? 3. Melyik nagyobb, a fél, vagy a negyedrésze? 4. Ha felet veszünk négyszer, milyen számot kapunk? 5. Ha felet veszünk tízszer, milyen számot kapunk? 6. Ha te minden héten kapsz apádtól 20 fillért, amiből elköltesz minden héten 15 fillért, mennyi félretett pénzed lesz 4 hét múlva? 7. Ha 5-höz adunk 5-öt s ehhez adunk még 2-öt s a kapott számot megszorozzuk kettővel, milyen számot kapunk? 8. Ha 36-ból elveszünk 8-at, azután ebből megint 8-at s a kapott számot megfelezzük, milyen számot kapunk? 9. Ha 4-et megszorozunk 4-gyel s ezt megint 4-gyel, milyen számot kapunk? 10. Ha 50-et elosztunk 5-tel s ezt megint elosztjuk 2-vel, milyen számot kapunk? 11. Ha te a papírkereskedésben veszel 6 író tollat 18 fillérért, akkor azt mondd: ez nekem nem elég, kérek még két író tollat, mit fizetsz összesen?

Értékelés: 1. helyes felelet elvont kérdésre 10 p. 2. Helyes felelet szemléletes formában (megnevezett számokban) feladott kérdésre: 5 p. 3. Helyes felelet cselekvő formában feladott kérdésre: 2,5 p. 4. Logikailag helyes (elméletileg), de matematikailag helytelen megoldás a két fokozat közötti középértéket jelenti.

Időmérés.

Kvalitatív megfigyelések: Ebből a célból, ahol lehet, meg kell kérdezni a gyermeket, hogyan fejtette meg a feladatot? Csupán iskolaszerűen számtani okoskodásra képes-e? Képes-e önálló gondolatmenet produkálására? Matematikailag reproductív-e? Produktív-e?

6. 3. Erkölcsi érzék.

Cél: erkölcsi ítélőképesség vizsgálata.

Eszköz: Fernald-féle tesztek.

Eljárás. 1. *Ezeken a lapokon hibák és bűnök vannak leírva. Olvassa el ezeket! Oszdályozza azokat sorrendben a hibák és bűnök nagysága szerint.* 2. *Ha Ön bíró volna, elítélné-e vagy felmentené a delikvenseket? Miért?*

Csak kvalitatív meghatározásra alkalmas.

9–10 évesek számára.

1. 10 éves fiúk játszottak az utcán s megéheztek. Pénzt adtak össze és egyik társukat elküldték az élelmiszerkereskedésbe, hogy vegyen nekik süteményt. A fiú vett is a pénzen zsemlyét. De mikor kifelé jött a boltból, belemarkolt a kosár szilvába, amely az ajtónál állott. A fiú elvitte a társainak a zsemlyét s kiosztotta azt köztük és az aszaltszilvát is igazságosan.

2. Egy fiú 10 fillért kapott az apjától ceruzára. Amint az utcára kiért, egy állatseregetet mutogató vonult az utcán s egy nagy tevét vezetett kötélén. A fiúk nagy serege kísérte a komédiást. A fiú odament az állatszélidítőhöz és odaadta neki a 10 fillért, hogy a tevére ülhessen s a tevé így vonult végig az uccákon; a fiú azonban nem volt vidám.

— Nem vettem ceruzát, édesapám — mondotta a fiú, mikor hazaért.

— Miért, fiam? — kérdezte az apa.

— Az utcán láttam egy nyomorék gyermeket, aki nagyon éhes volt és sírt. Megsajnáltam és neki adtam.

3. Az igazgató tilalma dacára a fiúk titkos társaságot alakítottak s megfogadták, hogy nem árulják el egymást. Titkos gyűléseket tartottak, egymást könyvekkel segítették, egymásnak sugtak s elhatározták, hogy a szegényembereknek pénzt és ennivalót adnak. Egyik társuk vezető akart lenni, de nem választották meg. Ezért bosszúból elárulta a többieket az igazgatónak.

11—12 évesek számára.

Egy anya elküldte a fiát egy élelmiszerkereskedésbe, hogy vegyen süteményt. A fiú vett is a pénzen zsemlyét. De amikor kifelé jött a boltból, belemarkolt a kosár aszaltszilvába, amely az ajtónál állott. Mikor hazafelé ment, az úton meglátott egy szegény asszonyt, akitől a kisfia sírva kért ennivalót. De az asszony nem adott, mert nem volt pénze s nem tudott neki venni semmit. Ezért az anya is sírni kezdett. A fiú kivette az aszaltszilvát a zsebéből, meg a zsemlyét is s mind odaadta az anyának.

12—16 évesek számára.

Egy fiúnak az apja meghalt s egyedül maradt öreg, beteges anyjával, keresete azonban semmi sem volt. Az ifjú, hogy segítsen anyján, banktisztviselő lett. De keresete így is kevés volt kettőjük számára, ezért még külön munkát is vállalt, egy üzlet számára címekeket írt s ezt a munkát — mert máskor nem volt ideje — rendszeren éjjel végezte. A bankigazgató észrevette, hogy a fiú egy idő óta későn jár a hivatalba, hanyag és szórakozott. Egyszer megint egész éjjel dolgozott s szokatlanul későn ért be a hivatalába. A bankigazgató így szólt:

— Hanyag tisztviselőre nincs szükségem! — s elbocsátotta hivatalából.

16—20 évesek számára.

1. Egy fiatalember már gyermekkorában iskolakerülő volt s ha kérdőre vonták, mindenféle hazugságokkal mentette magát. Serdülő korában pedig kisebb pénzösszegeket lopott el hazulról, amelyeket pajtásaival mulatott el, többnyire moziba jártak. Mikor pedig serdült ifjú lett, fő vágya volt a kártyázás és a mulatóhelyekre való járás. Mivel rendes keresete nem volt, nem tudott annyi pénzt szerezni, hogy vágyát teljesíthette volna. Egyik pajtásával elhatározta, hogy egy ékszerész üzletét fogják kirabolni. Egy félreeső uccában kiszemeltek egy ékszerészboltot, amelynek öreg tulajdonosa volt. Meglestek azt a pillanatot, mikor az üzletben nem volt senki. A fiú bement a boltba, a társa pedig őrködött. A fiú órát kért a kereskedőtől. Az ékszerész lehajolt, hogy kihúzzon egy fiókot, amelyben az órák állottak. A fiú egy eldugott kalapáccsal ráütött az öreg ékszerész fejére, aki ájultan bukott a földre. A fiókból gyorsan összeszedte az órákat s ékszereket és gyorsan elillant.

2. Egy vidéki kisebb város lelkésze nagy tudományáról és ideális gondolkodásáról volt ismeretes. Egy új számrendszert eszelt ki, amely az elemi iskola alsó osztályaiban a számolás taní-

tását lényegesen megkönnyítette volna. Az életben folyton csalódások érték, egyetlen eszméjét sem tudta keresztülvinni. Ezért az emberekbe vetett bizalmát elvesztette, sőt Istenben való hite is megrendült. Végre is öngyilkosságot követett el.

3. Egy özvegyasszonynak volt két fia, kik munkások voltak. Az idősebbik vasgyárban, a fiatalabbik kenyérgyárban dolgozott. Az idősebbik korhely, iszákos ember volt, az anyjával durván bánt s azzal vádolta, hogy az öccsét jobban szereti és pénzrel látja el. Egy este újra ittasan jött haza, az anyjától pénzt követelt, hogy pajtásaival tovább dorbézolhasson. Az anyja megtagadta kívánsága teljesítését, amin a fiú annyira megdühödött, hogy az anyjára támadt és ütni kezdte. A fiatalabbik fiú édesanyja pártjára állt, a bátyját elrántotta tőle. Most a bátyja éktelen dühhel az öccsére rontott egy kalapáccsal. Dulakodni kezdtek. Az egészséges, erőteljes öccs letépete a bátyját a földre, ahol tovább folyt a tülekedés. Az öccs a nyakát fogta meg a bátyjának s elkeseredésében és dühében úgy szorította meg azt, hogy a bátyja megfulladt.

4. Egy vidéki városban lakott egy kovács özvegye, leányával. Az atya halála után nagy szegénységre jutottak, a bútoraik nagy részét már eladták, hogy napi élelmük meglegyen. Egy nap reggelen nem volt annyi pénzük, hogy az ennivalót megszerezzék. Az anya kiment a műhelybe s a lomok közül egy ócska rézüstöt vett elő. Elküldte vele a leányát a rézműveshez, hogy adja el néhány pengőért. A rézműves az üzletben fogadta a leányt. Sokáig nézegette az üstöt, megkaparta az oldalát s meglepetve vette észre, hogy az ócska üst aranyból van. Azután bevitte a műhelybe, alaposan megvizsgálta s megállapította, hogy az üst valóban arany. A műhelyből kijövet ráfordult a lányra:

— Hát aztán mennyiért adja ezt az ócska, horpadt rézüstöt?

A leány bátortalanul 10 pengőt kért, de a rézműves még ezt is sokallotta. Végre megegyeztek öt pengőben, amit a rézműves sietett kifizetni azért az üstért, amely egymagában többet ért, mint a rézműves egész üzlete.

V.

4. 1. Alakelemzés és kombináció.

Cél: analitikus és szintetikus gondolkodás vizsgálata.

Eszköz: Rybakow—Stolzenberg-ábrák.

Eljárás. Az ábrák két csoportra oszthatók. — Az 1., 2., 3. sz. ábrák feladása: *Ha ezt az alakot egy helyen gondolatban elmetszed s a két részt gondolatban egymás mellé illeszted, szabályos négyszöget kapsz!* — *Hol van a metszési vonal?*

Értékelés. 1. fok. Helyes megoldás önállóan, javítás nélkül: 10 p.; javítással: 8 p. 2. fok. Kísérletvezető a metszési vonalat megrajzolva, javítás nélkül: 6 p.; javítással: 4 p. 3. fok. A kimetszett alakok összerakása, javítás nélkül: 2 p.; javítással: 1 p.

A 4., 5., 6., 7. sz. ábrák feladása: *Ebből az alakból (4), ha a különálló részeket összeilleszted, gondolatban kört kapsz!* 5. és 6. sz. szabályos négyzetet, a 7. sz. egyenlőoldalú háromszöget ad összerakás után.

Értékelés. Megoldás gondolatban: 10 p.; javítással: 8 p. Kísérletvezető útbagazításával: 6 p.; javítással: 4 p. Kimetszett ábrák összerakása: 2 p.

5. 1. Mennyiségek elemzése és kombináció.

Cél: számolóképeség vizsgálata.

Példák. 1. a) Mennyi kétszer fél? b) Kétszer fél alma? c) Két barátod van. Mindegyiknek adsz fél almát. Hány egész almát osztottál ki?

2. a) Mennyi hatszor egy és fél? b) Mennyi alma hatszor egy és fél alma? c) Hat barátod van. Mindegyiknek adsz egy és fél almát. Hány almát osztottál ki?

3. a) Mennyi félnek a fele? b) Mennyi fél almának a fele? c) Van fél almád. Ezt kétfelé vágod és odaadod két barátodnak. Mennyit kapsz mindegyik barátod?

4. a) Mennyi tizenegynek a fele? b) Mennyi tizenegy almának a fele? c) Van tizenegy almád. Ezt elosztod két barátod közt egyenlően. Hány alma jut egyre?

5. a) Melyik nagyobb, a fél vagy a harmadrész? Miért? b) Melyik nagyobb, a félalma vagy a harmadrész alma? c) Mit szeretnél jobban, ha fél almát kapnál, vagy ha harmadrész almát kapnál? Miért?

6. a) Melyik nagyobb, a tizedrész vagy a huszadrész? Miért? b) Melyik nagyobb, a tizedrész alma, vagy a huszadrész alma? Miért? c) Mit szeretnél jobban kapni: tizedrész almát, vagy huszadrész almát? Miért?

7. Mi a középső szám 4 és 6 között?

8. Mi a középső szám 13 és 20 között?

9. a) Ha kapsz édesapádtól minden héten 20 fillér költőpénzt és abból megtakarítasz minden héten 5 fillért, mennyit költöttél el 10 hét alatt s mennyi maradt? b) Szorozz meg húszat tízzel, azután szorozz meg 5-öt 10-zel s vond ki az előbbi összegből. Milyen számot kapsz?

10. a) Ha lemész a papírkereskedésbe és veszel 6 író tollat 18 fillérért. Ekkor azt mondod: ez neked kevés, kérek még 2 tollat. Mennyit fogsz az egészért fizetni? b) Hármat szorozz meg hattal, azután megint hármat szorozz meg 2-vel s add össze a kettőt. Milyen számot kapsz?

I., II. példa: szintetikus számolás, III., IV. példa: analitikus számolás, V., VI. példa: számképzetek világossága, VII., VIII. példa: mélyebb számviszonyok kombinációja, IX., X. példa: önálló vagy sablonos számítási gondolkodás. A számszerű meglátása a valóságban.

8. 2. Természeti és társadalmi felfogás.

Cél: a természetről és társadalomról alkotott vélemény vizsgálata.

Eszköz: Nagy-féle kérdések szóban és írásban.

10—16 éveseknek. 1. Élőlény-e az ember? Miért? 2. Különb élőlény-e az ember az állatnál? Miért? 3. Élőlény-e a fa? Miért? 4. Élőlény-e a Duna? Miért? 5. Élőlény-e az angyal? Miért?

16—20 éveseknek. *Lányoké:* 1. Melyik magasabbrendű lény, az ember vagy az állat? Miért? 2. Mit tart Ön a mai kor legnagyobb találmányának? Miért? 3. A vagyon előmozdítja-e az egyén és társadalom boldogságát? Miért?

Fiúké: 1. Melyik a magasabbrendű lény, az ember vagy az állat? Miért? 2. Mit tart Ön a mai kor legnagyobb találmányának? Miért? 3. Melyik az embernek fontosabb tulajdonsága, a tehetség vagy a szorgalom? A saját hivatása szempontjából és társadalmi előhaladás szempontjából? 4. A kötött vagy a szabad pályának van-e nagyobb jövője a mai társadalomban? 5. Mi az Ön véleménye a színművészet jövőjéről?

VI.

5. 1. Számolóképesség vizsgálata.

Példák. 1. a) Mennyi 6-szor fél? b) Hány egészét tesz ki 6-szor fél alma? c) Itt van 6 gyermek, mindegyiknek adtam fél almát, összesen hány almát osztottam ki?

Az alábbi feladatokat szükség esetén szintén a fenti 3 fokozatban adjuk fel.

2. Mennyi 6-szor $1\frac{1}{2}$? 3. Mennyi 6-szor $\frac{1}{3}$? 4. Hányszor van meg a fél a 4-ben? 5. Hányszor van meg a fél az 5 és félben? 6. Hányszor van meg az $\frac{1}{4}$ a 4-ben? 7. Ha 5-öt elosztunk 15 felé, mit kapunk? 8. Mennyi félnek a harmada? (Hányad része az egésznek.) 9. Mennyi $\frac{1}{10}$ -nek $\frac{1}{5}$ -e? 10. Melyik a középszám 13 és 20 között? 11. Melyik a középszám 20 és 100 között? 12. Törvényszerűség példája:

1. Feladat:

$$1=1 \times 1=1$$

$$1+3=2 \times 2=4$$

$$1+3+5=3 \times 3=9 \text{ stb.}$$

Pontértékelés. 1. A törvényszerűség kitalálása 4 példával: 10 p. 2. A törvényszerűség kitalálása 5 példával: 6 p. 3. A törvényszerűség kitalálása összefoglalás után: 4 p. 4. A törvényszerűség mechanikus meglátása: 2 p.

9. 1. 2. Szervezőképesség.

Cél: a szervezőképesség vizsgálata.

Eszköz: polgármesterpróba.

Eljárás. Vezető: *Egy virágzó várost elpusztított az árvíz. A romok között holttesteket keresnek. A kereskedelem és ipar elpusztult. Az állatok és termények szintén tönkrementek. Az emberek éheznek és nincs lakásuk. Ha Önt teljhatalommal elküldenék, hogy segítsen a városon, mit tenne?*

Kísérleti személy a választ leírja.

Ezenkívül használta a polgármester tesztet is. Eredetije található: F. Giese: Handbuch psychotechnischer Eignungsprüfungen. 169. l.

Menyiség értékelés: nincs.

Minőségi megfigyelések. A meglévő rendhez igazodik-e? Vagy akar újítani? Csupán a külső rend iránt érdeklődik-e? Vajjon látja-e a rend okát, célját? Szociális felfogás vezet-e gondolkodását? A fantázia vezet-e a dolgok megítélésében? Vagy a való tapasztalat? Van-e erő, lendület az újítási akaratában? Vannak-e egyáltalában gondolatai? Vannak-e kialakult ítéletei a külső dolgokról? Van-e benne határozottság ítéletei, gondolatai kifejtésében?

VII.

4. 1. Kombinálás.

Cél: térelemzés és kombinálás vizsgálata.

Eszköz: Ruthe-féle festett kockával kapcsolatos elképzeltetések.

Eljárás. Egy kockát mutatunk. — *Hogy hívják ezt a testet? Nevez meg egyéb olyan tárgyat, melynek ugyanilyen alakja van.*

Milyen részeket lehet a kockán megkülönböztetni? (Él, lap, sarok.) A kockát eltesszük. (Kétszer mutatni és mondani.) — *Most gondolj egy olyan kockára, mely kívül piros színű. A kocka minden éle 3 cm. hosszú. Ezt a kockát sok kicsi kockára vágjuk. A kis kocka élének hossza 1 cm.*

1. *Hány kis kockát kapunk a nagy kocka széjjelváágásából?* 2. *Hol helyezkednek el azok a kockák, melyeknek 3 oldallapjuk vörös?* 3. *Hol helyezkednek el azok a kockák, melyeknek 2 oldallapjuk vörös?* 4. *Hol helyezkednek el azok a kockák, melyeknek 1 oldallapjuk vörös?* 5. *Hol helyezkednek el azok a kockák, amelyeknek nincs vörösre festett oldallapjuk?* 6. *Hány kockának van 3 vörös oldallapja?* 7. *Hány kockának van 2 vörös oldallapja?* 8. *Hány kockának van 1 vörös oldallapja?* 9. *Hány olyan kocka van, amelynek nincs vörös oldallapja?*

Értékelés. Minden helyes megoldás: 1 p.

A megoldás a következő: a 2. kérdésnél: a sarkoknál, a 3. kérdésnél: az élek közepén, a 4. kérdésnél: az oldallapok közepén, az 5. kérdésnél: a kocka belsejében.

4. 1. Alakelemzés és kombináció.

Cél: elvont alakkombinálóképesség vizsgálata.

Eszköz: a Moede—Piorkowsky—Roloff-féle átlós vizsgálat.

Eljárás. *Képzeld el egy négyszöget, azután képzeld el, hogy a négyszög minden oldalán kívülről egy egyenlő oldalú háromszög van rajzolva. Gondolatban húzd meg a következő négy összekötő vonalat: 1. A két egyenest, amelyek a négyszög szembenlevő sarkait köti össze. 2. A két egyenest, amelyek az oda-illetett háromszögek szembenlevő csúcsait köti össze. Most rajzold le a négy összekötő egyenest, helyzetben és hosszúságban pontosan, de semmi egyebet! Sem a négyszöget, sem a háromszöget ne rajzold!*

Értékelés. Mint az alakemlékezetnél.

5. 1. Matematikai kombinálóképesség.

Cél: matematikai gondolkodás és kombinálás vizsgálata.

Eszköz: Terman-féle literpróba.

Eljárás. a) Vezető: *Anyád elküld a kútra vízért, hogy hozz pontosan 7 liter vizet. Itt van a méréshez 5 literes és 3 literes edény. Kezd a mérést az 5 literrel! Előkészítésül megmondjuk, hogy kiöntheti és újra megtöltheti stb.* b) Vezető: *Hozz 8 liter vizet pontosan, 5 és 7 literes edényben! Kezd az 5 literessel! Előkészítés, mint fent.*

Értékelés. Önállóan fejt meg helyesen pusztán következtetéssel: 10 p. Első mérés és átöntés közlésével: 5 p. Második fázis közlésével: 2,5 p.

5. 1. Matematikai gondolkodás.

Cél: a számtani gondolkodás fokának megállapítása.

Eszköz: számtani haladványsorból a törvényszerűség felismerése (megállapítása).

Eljárás. Vezető mondja:

$$1=1 \times 1=1$$

$$1+3=2 \times 2=4$$

$$1+3+5=3 \times 3=9 \text{ kísérleti személy folytassa!}$$

Ellenőrző kezelések 10 szám összege = 100.

Ellenőrző kezelések 100 szám összege = 1000.

Értékelés. 2 példán után helyes megfejtés: 10 p. 3 példa után helyes megfejtés: 8 p. 4 példa után helyes megfejtés: 2.5 p. Mechanikus helyes megfejtés: 2 p.

Minőségi megfigyelések. Ahol csak lehet, meg kell kérdezni a gyermeket, hogy hogyan fejtette meg a feladatot? Csúpan iskolaszerűen számtani okoskodásra képes-e? Képes-e önálló gondolatokat produkálni? Matematikailag reprodukív-e? Produktív-e?

6. 4. Analógiaképzés.

Cél: ítélő- és következtetőképesség vizsgálata.

Eszköz: analógiák képzése. Az egymás mellé írott fogalmak analógiájára, egy megadott új fogalomhoz másik két fogalom megkeresése.

Eljárás. I. Próbaanalógiák.

Hibák javítása és magyarázata.

II. Analógiaképzés.

1. Kocsi — kerék — küllő.	Udvar .....
2. Mezőgazdaság — ipar — kereskedelem.	Állattenyésztés ....
1. Asztal — fiók — zár.	Fej .....
2. Éró — gép — munka.	Villamosáram .....
3. Szőlő — must — bor.	Csecsemő .....
4. Megy — fut — rohan.	Elismerés .....
5. Betegség — orvosság — gyógyulás.	Szárazság .....
6. Nappal — éjjel — szürkület.	Vidámság .....
7. Meleg — hideg — langyos.	Szenvedélyes .....
8. Oroszlán — ragadozó — emlősállat.	Grafológia .....
9. Gondolat — akarat — cselekedet.	Baleset .....
10. Politika — ökonomia — kultúra.	Választójog .....

Értékelés. Minden helyes fogalom: 1 p., valamint időmérés.

3. EGY VIZSGALAT RÉSZLETES JEGYZŐKÖNYVE.

Nem túlzunk, mikor azt állítjuk, hogy Nagy László írtó-zott a csoportvizsgálatoktól. Csak nagyon ritkán nyult ehhez az eljáráshoz néhány átlagérték megállapításával és a hasonlókörű jelentkezők néhány képességének (emlékezet, figyelem, stb.) vizsgálatával kapcsolatban. Egyébként felfogásának egyik sarktétele volt az egyéni kezelés és ehhez legtöbbször ragaszkodott is. Minden vizsgálat a megvizsgálandó részletes kikérdezésével kezdődött. Ezt a szülő vagy tanító kikérdezése egészítette ki. A feleleteket a jegyzőkönyv boríték-lapjára vezette rá a jegyző (mindig volt jegyző is a vizsgálá-

toknál), amelynek legutolsó formáját itt mutatjuk be (1930):

Kelet: 1930 április hó 3-n. Hová küldendő? szülőnek
 Név: P. Frigyes, vall.: róm. kat.
 Született: Budapest n, 1917. április hó 20-n.
 Atyja: idb. P. F. fogl.: főv. főszámtanácsos, kora: 55
 (Elhalt, milyen betegségben? .....)
 Anyja: K. J., fogl.: háztartást vezet, kora: 51
 (Elhalt, milyen betegségben? .....)
 Testvérek: András 26 é. hiv., Jenő 22 é. jogász., József 8 é. tanuló
 (Elhalt testvérek: .....)

Betegségeken átment: vörheny, kanyaró, tüdőgyulladás, stb., általában sokat volt beteg, majdnem minden gyermekbetegségen át-
 esett.

Testi fogyatékoságok: .....

Iskolai végzettség: Horánszky utcai reáliskola II. osztálya
 Iskolai előmenetel: Hittan 2, magyar 3, német 4, számtan 3, föld-
 rajz 3, természetrajz 2, rajz 3, írás 3, ének 2, testgyakorlás 2, maga-
 viselet 1. — Legkedvesebb tárgya a természetrajz, mert szereti a
 természetet. — Tanárai nincsenek vele megelégedve. Feledékeny,
 elfelejti a dolgokat. Nem kedvel tanul. Első évben a piaristáknál
 járt néhány hónapig. Nem bírta. Számolásban gyenge. Magán-
 tanítója is volt.

Lakik: Budapest, X. ker., Pongrácz -u. 43. sz.
 Megjegyzés: Otthoni foglalkozása: célbalövés. Szeret villannyal,
 rádióval foglalkozni. Csinált kapcsolótáblát, rádiót. Olvasni na-
 gyon szeret, főleg útleírásokat. — Allatokkal (nyúl, selyemhernyó)
 szeret foglalkozni. — Egy verebet lelőtt, elaltatta éterrel és meg-
 gyógyulva elengedte.

A vizsgálat befejezve: 1930. április 5.
 Feldolgozta: Bajnok Ellenőrizte: Nagy
 Elküldte: 1930 július hó 1 -n. B. Felhőssy

Csak sokirányú kikérdezés után — amely a hiányzó meg-
 figyelést volt hivatva pótolni — kezdődött a vizsgálat. Ezek
 három csoportba tagolódtak, mint ezt az e pont végén közt
 pszichogramma is mutatja: 1. antropometriai, 2. pszicho-
 mechanikai és 3. speciális mérésekre, illetőleg vizsgálatokra.
 A pszichomechanikai mérések adatai (I. profil) első pillanatra
 mutatják, hogy nem törekszenek teljességre, mint pl. azt
 Rossolimonál¹ mondhatjuk. A speciális vizsgálatok szabad, az
 egyénhez szabott összeállítása fejezi ki leginkább Nagy
 László az egyéniséget mindennél jobban szem előtt tartó fel-
 fogását. Gyakran előfordult, hogy a profilból nem vett végig
 mindent, ezzel szemben a speciális vizsgálatok számát növelte
 az egyéniség beállítottságának megfelelően.

¹ Das Psychologische Profil stb.

Az egyes kísérletek feljegyzései és eredményei:

1. Az önálló cselekvésre való készség vizsgálata a Lippmann—Bogen-féle kalitkapróbával. Az utasítást kérdő hang-súllyal ismétli, majd figyelmesen szemléli az eszközöket és a kis kampót választja. Először függőlegesen kezeli, majd az egyenes pálcát hozzáveszi segítségül. Csendesen dolgozik, majd az egyenes pálcát leteszi s csak a kis kampóval folytatja. Siker: az első rekeszből a másodikba 1-re sikerült. A másik rekeszben a kampó íve elé veszi a golyót, óvatosan gördíti a küszöb felé, de kiejti. Ekkor hozzáveszi még az egyenes kampót, a görbével fogja a golyót, az egyenessel pedig biztosítja, majd ugyanezzel áthajítja az árokba. Siker: a másodikból a harmadikba 2-ra. Az árokból az egyenes kampóval akarja kipiszkálni a golyót. Biztos kiszámítással dolgozik, szerszámot cserél, újra a kis görbe kampót veszi, majd még az egyenes pálcát és ezzel kiperdíti a golyót.

Megjegyzés. Erős, kitartó akarat van benne és a cél által vezetett cselekvésvágy, amely a cél eléréséig meg is marad. A próbálgatásból nincs benne semmi, munkája mindig célszerű és a pillanatnyi helyzetekhez alkalmazkodik. Nagyon éles elmét nem árult el, lassan saját tapasztalatai alapján jut a helyes eljárásokra. Értelmes fiúnak látszik, de nem nagyon eszesnek. Idő: 4 perc 51 mp.

2. A mechanikus cselekvésre való készség vizsgálata a Moede-féle fonaltáblával, mind a két utasítással. (L. fentebb.) Már a feladás előtt figyelmesen szemléli az eszközt. Lassan, óvatosan dolgozik.

Megjegyzés. Pontos, megbízható munkás. Értelmesen, meggondolva, kitartó figyelemmel dolgozik, nem pedig ösztönösen próbálgatva. Előre megcsinálja a tervet. Közepes energia. Lelkiismeretesen utánanézi a hibának. (15 mp-ig szemléli munkáját). A második kísérlet megerősíti az elsőt. Csendes, higgadt és lelkiismeretes fiú, a gyors munkára való felszólítás nem zökkenti ki a pontosságból. Energiája elég kitartó, de figyelme, valószínű, könnyen eltéríthető. Az első kísérlet ideje: 1 p 40 mp, hiba: 0, javítás: 1. A második kísérletnél: 1 p 10 mp, hiba: 0, javítás 0.

3. A szó- és gondolat-kombinálóképesség vizsgálata szövegkiegészítéssel. (2. számú szöveg, l. fentebb.) Általában nagyon jól oldotta meg a következő eltérésekkel: „szenvető kifejezést“ helyett „szenvető alakot“; „szívesen vette“ helyett „jól vette“, a „horgolt“ üresen maradt; „együtt mentem“ helyett „szépen mentem“. Értékelés összesítve: 26 helyes kiegészítés = 260 pont, két nem pontos, de értelmes kiegészítés = 10 pont, egy elszigetelt = 2.5 pont, összesen: 272.5 pont. Ez az eredmény osztva az esetek számával (a 100-zal való szor-

zás után) 30-cal = 90%. — Megjegyzés: logikusan gondolkodik.

4. A logikai emlékezet vizsgálata a Ranschburg—Nagyféle szópárokkal. Hibás reprodukciók: az I. sorozatban: körom helyett régi; a II. sorozatban: szőlő kimaradt; a III.-ban: erő helyett vas, mélység kimaradt; IV.-ben: kezdet kimaradt. Összérték: 11.50 pont. Százalékban: 72.

5. Rajzolás. („fuj a szél“). Nyugodt vonalvezetés, zárt formák, de primitív. Az objektív-fok határán van. Értékelés: 2 pont.

6. Képleírás (szociális érzék vizsgálata). A kísérleti személy felelete írásban: „Nagy hófúvás van. Távolról apró házak. Egy cigányasszony jön a lopott gyerekekkel s biztatja őt. Az ölében egy csomó fával.“ — Megjegyzés: Szóbeli és írásbeli leírásban gyenge. Nem reprodukív, hanem produktív természetű. Nem értette meg. Összefüggés nincs.

7. A szellemi munkateljesítőképeség (figyelem tartósága) vizsgálata. Teljesítmény: első percben: 11 művelet, hiba: 0; másodikban: 8 művelet, hiba: 1; harmadikban: 12 művelet, hiba: 1; negyedikben: 6 művelet, hiba: 0; ötödikben: 12 művelet, hiba: 3. Összteljesítmény: 49, hiba: 5. — Megjegyzés: fáradékony.

8. A műszaki felfogás és kombinálóképesség vizsgálata. Felfogás: Ha A-t forgatom, az egész forog. A-nál B gyorsabban forog, mert kisebb a kerülete (10 pont). B és C egyforma gyorsan forog, mert egyforma a kerülete. C gyorsabban forog, mint D (10 pont). Összefoglalás: teljesen helyes (10 pont). A forgásszám viszonyának megítélése is helyes. (10 pont). — Kombinálás: Feladat: A-t és B-t úgy összekötni, hogy B kétszer olyan gyorsan forogjon; azután B-t C-vel, hogy a C ellenkező irányban forogjon. Az első részt helyesen oldotta meg, a másodiknál bevallása szerint, az akasztotta meg, hogy azt hitte csak egy szíjat szabad használnia. Megoldás: 100%.

9. Az alakfelfogás és kombinálás vizsgálata. A kockamintákból a negyediket 6 mp, az ötödiket 6 mp, a hatodikat 2 mp, a hetediket 14 mp, a nyolcadikat 7 mp, a kilencediket 8 mp alatt számlálta meg. Csak a hetesnél javított. Összefoglalóan számlál, sokszor kilencet is egységnek lát. Megjegyzés: Alakfelfogása fejlett, de azért inkább részleteket lát.

A kirakásban szintén a részletekhez tapad és a cselekvések során könnyedén rájön a köbtartalomszámításra.

Az esztétikai feladatokat is könnyedén, gondolkozás nélkül oldja meg, úgyszintén az emlékezeti kirakásokat is. Megjegyzés: Alakérzék és emlékezet nagyon jó; izlése is fejlett. A matematikai oktatásban a lehetőséghez képest mindent szemléltetni kell. A cselekvésekkel szerzett ismeretei maradandók.

I. Testi mérések.

Magasság: 156 cm.

Szemmérték: átlag

Súly: 40·4 kg.

Színérzék: ép

Kitartó testi erő:

Tapintás: átlag

Látás, jobb: 5/6 bal: 5/6 együtt: 5/5 Mozgás gyorsasága:

II. Pszihomechanikai profil.

Fokozat	Ónálló cselekvés	Mechanikus munkateljesítő képesség	Szöveg-kiegészítés	Logikai emlékezet	Rajz	Szociális erkölcsi felfogás	Műszaki fellógás és komb. képesség	Figyelem
Igen jó			■				■	
Jó		■	■				■	
Átlag		■	■	■			■	■
Gyenge		■	■	■	■		■	■
Igen gy.	■	■	■	■	■	■	■	■

Különleges képességek:

Alakfelfogás és kombináció: 75%

Tanulás-próba: 43%

III. Orvosi vélemény.

IV. Pszihogramma.

Intelligens fiú, de értelmének iránya gyakorlati és produktív. Ebből származnak tanulási nehézségei. Maradandóvá csak az válik lelkében, amihez saját tapasztalatai alapján jut el. Nehezen fogja fel a dolgokat, de mélyen gondolkodik s azok a képzetek, amelyeket magának megalkotott, jók és pontosak. Emlékezete nem kiváló, figyelme sem az, de gondolkodása aránylag iskolázott és logikus. Matematikai gondolkodása nem kiváló, de alakfelfogása és esztétikai érzéke fejlett. Alakokkal gondolkodik és nem mennyiségekkel. De a mennyiségeket sem mellőzi, számképzeteit is feldolgozza ott, ahol alakkombinációkról van szó. Ezért műszaki felfogása kiváló s ebből a műszaki felfogásból nem hiányzik a számelem. Sőt sok esztétikai elem is van alakfelfogásában, ami számára előnyt jelent a gyakorlati életben.

Egyszóval önálló gondolkodásra hajlandó s az elméleti oktatásokhoz kevésbé alkalmazkodó fiú. Érdeklődése is eredeti és önálló. A szabad természet s az állatok felé fordul most az ő teljes érdeklődése. Itt is ellentétek vannak benne. Ur akar lenni a természet felett, de mélyen érző szívet is tanusít az állatok iránt. Egyáltalán minden állati és emberi szenvedés mélyen megihatja őt. Ezek orvosi szempontok az ő lelkületének fejlődésében. Csak fejlődjenek tovább a fiúban az erkölcsi szempontok. Ezek meg fogják reparálni értelmének hiányait. Fő, hogy hassanak az ő nemes irányú képességére.

Jó neki a reáliskola. De még jobb volna a reálgimnázium. Arra kell számítani, hogy később műszaki vagy orvosi pályára léphessen.

Bp., 1930 június.

Olyan pályára való, ahol alakokkal kell foglalkozni és ahol esztétikai érzékét alkalmazhatja. A számolási mód kitalálásában gyenge.

10. Eseményemlékezet. (1. szöveg). Írásbeli felelete: „1925 május 13-án Franciaországban borzalmas vasúti szerencsétlenség történt (1 p.). A fürdőhelyhez közel a vezető nem vette észre, (0.5 p.), hogy egy helyen a sín meglazult. (1 p.). Azon a helyen a mozdony átrohant (1 p.), de a szeneskocsi kisiklott (1 p.) s három kocsi összetörött (0.5 p.). Tizenhárom halottat húztak ki a romok alól. (1 p.). Százötven sebesült volt.“ (2 p.) Pontok összege: 8. Százalékban: 44. (Pszichogrammát 1. 98—99. l.)

4. A SZEMÉLYISÉG MEGFIGYELÉSÉT SZOLGÁLÓ „EGYÉNI LAP“.

A kérdések a következő csoportokra tagozódtak: 1. figyelem, 2. érdeklődés, 3. feleletek, 4. dolgozatok, 5. rajzolás, 6. kézimunka, 7. torna, játék, sport, 8. a gyermek magatartása társaival szemben, 9. a gyermek magatartása a tanítójával és a felnőttekkel szemben.¹

B. Gyakorlati munkásság.

Nagy László egész beállítottsága a gyermek és az ifjúság problémáinak megoldására irányult. Soha semmit sem tett tisztán tudományos érdekből. Minden tevékenységének végén a gyakorlati cél világított: hogyan lehetne a nevelést és a szorosán hozzátartozó pályaválasztást a fejlődésbeli és *egyéni* adottságok megismerésével az ifjú nemzedékre nézve a legkedvezőbbben kialakítani?

Az eredményeket gyakorlati szempontból a következő területeken alkalmazta:

5. NEVELÉSLELEKTAN.

a) A normálisok kísérleti vizsgálatának eredményei a már régebben leszögezett gyermekfejlődéstani felfogásán nem változtattak. E vizsgálatokban legnagyobb részét kísérletileg is igazolva látta azokat az eredményeket, amelyekhez korábban inkább rendszeres megfigyelés révén jutott. Egyet talán azért mégis leszögezhetünk: a szeme előtt megforduló sokféle gyermekegyéniség még inkább megérlelte benne azt a meggyőződést, hogy a nevelés csak akkor válhat mindinkább eredmé-

¹ A részletszempontok közlése nem áll módunkban. Nagy Lászlónak ez a kézírata is, mint sok más, betegeskedése alatt és halála után sajnálatos módon eltűnt a laboratóriumból, úgyhogy nemcsak ennek a pontnak, hanem az egész ismertetésnek az összeállítására nagyrészt rekonstrukció.

nyesség, ha a lehetőséghez képest igyekszik eljárását a gyermeki egyéniséghez szabni. Elengedhetetlen előfeltételnek tartotta azonban a gyermek igazi megismerését. Ezért fáradozott minden erejével azon, hogy mind a kísérleti, mind a megfigyelő eljárást a tanítóság számára használhatóan kidolgozza.

b) Az átlagtól felfelé eltérők vizsgálata kedvenc munkaterülete volt Nagy Lászlónak. Már laboratóriumi munkássága előtt is foglalkozott a tehetségesekkel s később is mindig nagy elevenséggel és körültekintéssel foglalkozott a tehetségesség címen vizsgálatra hozott gyermekekkel. Ivancsó Imrének, a kis számolótéhetségnek a vizsgálatát általános érdeklődés közepezte ismertette is egy előadásában s „A tehetség kifejlődésének fő tényezői“ c. előadásában (Majest: Révész Margit dr.: Tehetségproblémák. 1930. 81. s a k. l.) is felhasználta laboratóriumi kutatásának eredményeit.

c) Az átlagtól kedvezőtlen irányban eltérők vizsgálatában is találunk már újabb eredményeket. Igen sok esetben nyújtott nevelési tanácsot (l. az erre vonatkozó közleményeit), amellyel tulajdonképpen megindítója volt a laboratóriumban a fővárosi nevelési tanácsadásnak. Továbbá érdekes eredményeket mutatott fel az érzékszervi fogyatékosok vizsgálatának területén, amelyről „Adatok a siketnémák lélektanához“ címen számolt be. (L. irodalom.)

6. PÁLYAVÁLASZTÁS ÉS KÉPESSÉGVIZSGÁLAT.

Tagadhatatlan, hogy mindezek mellett legtöbb idejét a pályaválasztási tanácsadásra és a képességvizsgálatra fordította. 1929 január óta, mikor Bálint Antal az Országos Társadalombiztosító Intézethez való kinevezése következtében megvált a laboratóriumtól, ahol addig a pszichotechnikai szakosztály vezetője volt, maga vette át e szakosztály vezetését, sőt mondhatni: az egész laboratóriumot csaknem teljesen ennek a szolgálatába állította. 1929-ben megújította a még Bálint Antal által a Magy. Kir. Állami Munkaközvetítő Hivattal kötött megegyezést, amelynek értelmében a laboratóriumban ejtették meg a közvetítésre kerülő tanoncok képességvizsgálatát. Ezenkívül néhány ipartestülettel is megegyezés történt a tanoncok pszichotechnikai vizsgálatát illetőleg (szakszorosítók, szakácsok, kárpitások, könyvkötők ipartestülete, stb.). Ezenkívül ő végezte a postai műszerésztanoncoknak, a Máv. elszámolási osztályába felvett számológép-kezelőknél és a székesfővárosi tűzoltó-sofőröknek az alkalmassági vizsgálatát.

A pályaválasztással kapcsolatban nagy tervei voltak, amelyekről a főváros tanácsához benyújtott tervezetek tanuskodnak. Meg akarta teremteni a főváros pályaválasztási ta-

nácsadóját, ahol a nép- és polgári iskolát elhagyó tanulókat szándékozta részletes egyéni vizsgálatok alapján a nekik legmegfelelőbb pályára tanácsolni. A legnagyobb elismerést érdemlő törekvése volt ez neki, amellyel újabb dokumentumát adta a modern problémák iránt való fogékonyságának. A terv természetesen kivihetetlen volt a laboratórium mai keretein belül. A pályaválasztási tanácsadás folyton növekvő munkája már így is erősen veszélyeztette az intézet eredeti programjának megvalósítását: a neveléslelektani kutatásokat és a fővárosi tanítószág lélektani továbbképzését.

Több foglalkozás vizsgálati eljárását kidolgozta „speciális vizsgálatok” címén. Ezeknek a közlésétől eltekintünk, részben terjedelmük miatt, részben azért is, mert ezeknek az ellenőrzésére sem elég idő, sem elég vizsgálat nem volt. A néhány bevált képességvizsgáló eljárás közül a tűzoltó-gépkocsivezetők próbái — tudtunkkal — még ma is használatban vannak a tűzörség laboratóriumában. Ezeknek a *speciális* vizsgálata — tehát a pszichomechanikai profilvizsgálatokon kívül — a következőképen történt:

1. A megoszló figyelem és fegyelmezett reagálóképesség vizsgálata egy kisebb eszközzel, amelyben három különféle színű lámpa és kétféle hangú csengő közül kettőt egyidejűleg tetszésszerűen változtatban bekapcsolhatunk. A jelöltnek minden ingerre megfelelően kell reagálnia a két kezével és a jobb lábával. Az ingereket kettesével, kiszámíthatatlan sorban és változtatban, 2 mp-ként, 60-szor egymásután kapja. A hibákat %-ban fejezzük ki.

2. Az áttekintőképesség vizsgálata időben rövide szabott munkával. 12 rekeszre osztott doboz (4×3), amelynek a fedelén perselyrések mellett számok vannak (15, 23, 44, 12; 30, 17, 25, 14; 35, 42, 18, 39;) és a jelölt 2 mp-ként kap egy-egy ebonitkorongot a fenti számokkal (mindegyikből ötöt, természetesen összevissza), amelyet a megfelelő rekeszbe kell ejtenie. A tévedést %-kal fejezzük ki, a fennmaradó korongok arányszáma pedig a munkatempóra jellemző.

3. Eseményemlékezet — l. az eljárások ismertetésénél.

4. Gépszerkezetek összerakásában tanusított ügyesség. Egy szabadonfutó csapágyat széjjelszed, majd műszaki rajz alapján össze kell raknia. Értékelés időméréssel történik.

5. A sebességbecslőképesség vizsgálata egy nagy asztalon történik, ahol a kísérletvezető egy lököeszközzel egy piros golyót indít el hosszában az asztalon. A jelölt az asztal végén áll s ugyanolyan lököeszközzel egy másik golyót indít el az asztalon keresztben, amelynek a mozgó golyót el kell találnia, vagy közvetlen előtte, vagy közvetlen mögötte kell elfutnia (mindegyik feladatot tízszer ismétli). Eredmény %-ban.

6. A kézbiztonság és önuralom vizsgálata a vízpróbával történik. Egy literes lábos színültig van vízzel. A jelöltnek egy teremben körül kell vinnie, ahol székekből épített torlaszokon is át kell kelnie. Középuton feltöltik a kifolyt vizet, az út végén pedig, ahol két szék magasságyra kell felkapaszkodnia, a lefelé ereszkedés pillanatában riasztó lövéssel teszik próbára önuralmát. Időméréssel, a kicsurgott víz mennyiségével értékelik, valamint előtte és utána pulzust számlálnak.

Az ajánlott jelöltekről a laboratórium — már Nagy László halála után — minősítést kért s igen kedvező véleményt kapott a tűzoltófőparancsnokságtól. Egy beigazolódás azonban még életében megtörtént. A tűzoltóságnak sürgősen szüksége volt az ajánlottakon kívül még egy sofőrre és egy olyat is beirattak a vezetői tanfolyamra, aki alkalmatlannak bizonyult a mi vizsgálatainkon. A jelölt megbukott. A főparancsnokság a legnagyobb elismeréssel adózott ez alkalommal Nagy Lászlónak.

C. Tanító munkássága.

7. Különösen az első években hangsúlyozta a laboratórium tanító szerepét. Mint a laboratórium vezetője, egyben előadó is volt a Székesfővárosi Pedagógiai Szeminárium tanítókat továbbképző tanfolyamain; még pedig mind az ú. n. állandó, mind a már működő tanítók tanfolyamán. Az 1930—31. tanév állandó tanfolyamán az alábbiakat szándékozta előadni:

Gyermektanulmány különös tekintettel a iskolás gyermek lélektanára. Heti 1 óra.

I. félév: A gyermek fejlődéstana. A lelki fejlődés főtenyezői: öröklés, alkalmazkodás. — Az öröklés törvényei, pedagógiai jelentőségük. — A külső hatások (alkalmazkodás) törvényei: azonos hatások (kongruencia), együttműködő és ellentétes (konvergens és divergens) funkciók törvénye. — Az elemi iskolás gyermek lélektana: a 6—8 éves kor, a 9—10 éves kor, a 11—12 éves kor, a 13—14 éves kor. — A gyermek érdeklődésének fejlődése és didaktikai jelentősége. — Az iskolás gyermek vizsgálatának elvei és módja gyakorlati bemutatásokkal. — A gyermekek egyéniségének szabad megfigyelése: egyéniségi lapok.

II. félév: Az iskolás gyermek karakterológiája. — A karakterológia ágai: kraniológia, fiziognómia, grafológia. — A típusok tana: fiziológiai, felfogási, szellemi működési, munkatípusok. — Kretschmer—Jung—Spranger—Hoffmann-féle karakter típusok. — A típusok tanának s a tanuló egyénisége ismeretének fontossága. — A gyermekek szabad megfigyelése: egyéniségi lapok. — A gyermekek kísérleti vizsgálata gyakorlati bemutatásokkal.

Nagy László e téren is többre gondolt. Egyik felterjesztésében (1927) többek között a következőket mondja:

1. A Pedagógiai Szeminárium lélektani laboratóriuma a tanítói továbbképző tanfolyam hallgatói közül az arra alkalmasoknak minden évben nyújtson kiképzést a gyermekek módszeres megfigyeléséről és a lélektani kísérletezésről, hogy iskoláikban a laboratórium vezetése és útmutatása szerint végezhesenek lélektani és pedagógiai megfigyeléseket: kívánatos, hogy a lélektani laboratórium ez általános érdekű feladatot ne csak a leendő, hanem a már működő s ne csak az elemi iskolákban, hanem a polgári és középiskolákban működő tan személyzettel szemben is teljesíthesse.

2. A lélektani laboratórium feladata továbbá évenként néhány gyógypedagógus kiképzése a rendszeres lélektani kísérletezésre abból a célból, hogy a kislétszámú osztályok tanulmányának a kijelölésében a lélektani laboratórium útmutatásai szerint résztveghessenek s egyes tanítványaik egyéniségének fejlődését kísérleti vizsgálataik útján is figyelemmel kísérhessék.

Ezek a valóban nivót jelentő gondolatok mindmáig tervek maradtak.

Tanítói munkásságot végzett azzal is, hogy laboratóriumában minden érdeklődőt szívesen látott. Élvezet volt vizsgálataiban segédkezni. Minden vizsgálatnál lépésről-lépésre megkérdezte a segédkezők véleményét és a megokolást is. Azután tette hozzá a maga megjegyzéseit. Néha kíméletlen volt az ellenvéleményezővel szemben és mégis tiszteletben tartotta az önállóságot. Akkor, mikor tudományt művelő intézményeinkben alig lehetett szó a gyermek- és ifjúkori lélektani vizsgálódásokról, csaknem egyedüli interpretálója volt a világszerte oly dúsan virágzó pszichológiának. Egyik volt a magyar pszichológiában ama nagyon kevesek közül, akit a háború utáni évtizedben a nemzetközi kongresszusok szorgalmas látogatásai révén a világ pszichológusai *személyesen* ismertek és elismertek.

D. Összefoglalás.

1. A laboratórium számára felállított célkitűzései nemhogy elévülnének, hanem hovatovább nő a törekvés, hogy ezek és hasonlóak mind nagyobb méretekben valóra váljanak. (A többi ezirányú hazai törekvésekre gondolunk itt elsősorban.)¹ — Az

¹ E sorok sajtó alatt voltak, mikor megjelent Benedek László, Boda István és Mitrovics Gyula szerkesztésében „A Magyar Pszichológiai Társaság Előadása”, (Budapest, 1932.), amely Nagy Lászlónak és ezzel a Pedagógiai Szeminárium Lélektani Laboratóriumának e téren való szerepét, valamint a többi eddigi ezirányú hazai törekvéseket kellő figyelemre nem méltatja.

talán kifogásolható, hogy túlságosan a pályaválasztás és képességvizsgálat felé tolódott el érdeklődése, de ezt főleg két körülmény menti: a háború utáni gazdasági átrendeződés és fellendülés egészen a divatosságig népszerűsítették a pszichotechnikát, másfelől Nagy Lászlóban a jövő nemzedék gyakorlati érdekeit szolgáló érzék oly erős volt, hogy nem tudta függetleníteni magát e kétségtelenül leggyakorlatibb irányú ágazattól. Az bizonyos, hogy a személyiség vizsgálata és a pályaválasztás a legszorosabban összefügg egymással, hiszen a pályaválasztási tanácsnak a nevelés egyik legfontosabb mozzanatának kellene lennie. Az intézet keretei miatt azonban nem tudott teljes mértékben a neveléslélektani és pályaválasztási feladatoknak megfelelni, az egyiknek szenvednie kellett s kár, hogy Nagy László alatt éppen a pedagógiai-pszichológia vált mostohagyermekké.

A. A tudományos munkásságot illetően teszt-sorozatai hű kifejezői azoknak az elveknek, amelyeket ebben az időben több helyütt leszögezett. Az elvek a következők:

1. természetesség;
2. totalitás,
3. a kvantitásbeli értékelés mellett a minőségbeli hangsúlyozása;
4. az egyéniség szem előtt tartása (részletesen lásd: fentebb említett munkáit.)

Vitathatatlan, hogy ez elvekkel világviszonylatban is az elsők között volt Nagy László és az utrechti IV. pszichotechnikai kongresszuson (1928)¹ általános érdeklődés közepette elő is adta.² Az ú. n. pszichológiai profilt és pszichogrammat is ő alkalmazta — tudunkkal — először nálunk.

A vizsgálatokban, mint az a teszt-sorozatokból is kitűnik, a cselekvési próbákra fordította a legnagyobb gondot. Az értelmes magatartásból vélt a legtöbbet következtetni, éppen úgy, mint mikor annak idején az érdeklődés fejlődésének lélektanát tanulmányozta. Méltán mondhatjuk, hogy Nagy László e felfogásával az első behavioristákhoz tartozott.

Természetesen vannak kifogásolható pontjai is a sorozat-

¹ Zweck und Methode der pädagogisch-psychologischen Prüfungen. 1928.

² Annál érthetlenebb, hogy Charlotte Bühler, aki legutóbb megjelent művében (Kleinkindertests. Entwicklungstests vom I. bis. 6. Lebensjahr. Von Dr. Charlotte Bühler und Dr. Hildegard Hetzer 1932. J. A. Bart, Leipzig) a természetesség és személyiség elvét Arnold Gesell után (The mental growth of the pre-school child. New-Haven, 1925.) szintén elsősorban hangsúlyozza, következetesen elhallgatja Nagy László nevét. Ugyanígy tett az 1928-ban megjelent „Kindheit und Jugend“ c. művében is, holott a fejlődéslélektan többi neves képviselői: Meumann, Tumlirz, Kroh, Kerschensteiner, stb. mind foglalkoznak vele.

toknak — főleg a kvantitatív értékelésekben és az általa „zsinórmérték“-nek nevezett átlagértékek elhanyagolásában, de ez természetes hátránya az egyéni vizsgálatoknak, ahol ez a munka, különösen kisebb keretek között, csak lassan haladhat előre.

A megfigyelési ívek, „egyéniségi lapok“ szerkesztésében sajátos felfogásával alkotott újat.

B. Gyakorlati munkássága a neveléslélektanra és a pálya-választási tanácsadásra, valamint a képességvizsgálatra terjedt ki és az ifjúság gyakorlati érdekeit szem előtt tartó beállítottsága révén e téren sokat dolgozott. 1926-tól 1930-ig 1683 személyiségvizsgálatot végzett.

C. tanítói munkássága a tanfolyamokon kívül mozgó hatá-
sában fejeződött ki legjobban. A kísérleti differenciális lélektan egyik első rajongó tanítója volt. Gyakran mentek el látogatók a laboratóriumból azzal, hogy a látottak nyomán a legnagyobb lelkesedéssel állnának a lélektan művelői közé, ha írásban magukkal vihetnék a vizsgálás technikáját. Ilyenkor mindig mosolyogva rázta a fejét: „Ezt nem lehet írásból megtanulni!“ Ebben volt igazság. Míg a kísérlet, eredmény és a kísérleti személy magatartása mint szokatlan jelenség *érdekesen* hatott a laikus érdeklődőre, ugyanakkor Nagy László mélyreható intuitív erejű pillantásával már a lélek strukturájának szövevényét bogozta. Ezekben a levetített, „leképezett“ jelenségekben való olvasni tudást a tulajdonképpen életről való *írásból* valóban nem lehet azonos módon elsajátítani, főképpen nem megfelelő tudományos tájékozottság nélkül.

Meglátásainak közvetlen átélésével sokat tanulhattak munkatársai, de magát az intuitív erőt nem sajátíthatták el, mert hiszen ez természeténél fogva eltanulhatatlan. Még kevésbé lehet ezt a maga teljességében *leírni*. Mi mégis megkíséreltük laboratóriumi munkásságának a fenti szempontok szerint való ismertetését, mert kötelezett bennünket a *tanítvány hálája*, hogy mindazt megörökítsük, ami élete e munkás szakának eddig ismeretlenségben maradt eredménye volt; továbbá az *örökös lelkiismerete*, hogy a reánk bízott hagyatékok a legjobb tudásunk szerint megőrizzük s vele igaz módon sáfarkodván Nagy László útján, de új meglátásokkal induljon el az új sereg, hogy a régi alapokon, eleven és ható tudománnyal emelje a legméltóbb monumentumot a magyar gyermektanulmányozás nagy apostolának.¹

¹ E helyütt is meleg köszönetet mondok a laboratóriumi munkatársainak, de főképpen B. Felhőssy Máriának, aki mint Nagy László egyik legrégebbi asszisztense nagy segítségemre volt e kegyeletes és kedves kötelességem teljesítésében.

Nagy László műveinek jegyzéke.

Összeállította: *HAMVAI VILMOS.*

Saxa loquuntur. Az ókori kőbevésett sírfeliratokról mondják, amelyek tömör jelentésben számolnak be a sírban nyugvó kilétéről. Aki a lakonikus könyvcímekből olvasni tud, fogalmat szerezhet magának Nagy László egyéniségének összetevőiről, munkásságának körvonalairól. A címrengetegből szinte kikívánkozik a rendszer. Műveinek egyrésze — főleg pályája elején a Magyar Tanítóképzőbe írottak — a tanítóképzés, a tanítóság, valamint a hazai gyermektanulmány megteremtése érdekében vívott agitatórius tevékenység termékei. Egyesületi és társadalmi mozgalmak szóvivője, a pedagógia propagálója az ifjúi, az enthuziaszta Nagyot mutatják. Nemcsak izgatott a gyermektanulmány érdekében, ő maga lett e tudomány első, önálló kutatásokkal dolgozó művelője. A gyermek érdeklődéséről, rajzáról, fejlődéstanáról szóló művei a férfikor ciklusát teszik ki, ez Nagy László, a tudós. Az ötvenéves, tudásban, tapasztalásban gazdag tudós nem áll meg a tudomány határán, átlép az életbe s eszméit látható intézményekbe önti; beszámolóik laboratóriumokról, Gyermektanulmányi Társaság és Múzeum alapításáról, az Új Iskoláról, kongresszusokról, kiállításokról, fiókkörökről Nagy Lászlót, a nagyvonalú szervezőt állítják elénk. Enthuziaszta, tudós és szervező egyszemélyben.

Az időrendben bemutatott művek más, mélyreható kinyilatkoztatást is tartalmaznak. Természettudománnyal kezdődik és természettudománnyal zárul. Mintha szellemfejlődése dialektikája bontakozna ki. Thézise: geológiai cikkei és pszichológiai exact adatgyűjtése. Az érdeklődés, a rajz pszichológiája a gyermekfejlődéstan több munkálatának a pedagógia területén való alkalmazása: az antithézis. Pszichológiának, pedagógiának végső irányelvekben való kicsúcsosodása (Pedagógiai biológia, 1928.), mely egyszersmind zenitjét jelenti pályafutásának: a szinthezis.

Mit mondanak a számok? Ötven éves munkássága alatt mintegy kétszáz munkája jelent meg; hozzáátve, hogy nagyobb munkája mindössze egynéhány van, a többi kisebb-nagyobb cikkből áll, termékenynek nem mondható. Amit írt

azonban, saját eszével formált, lelkiismeretes, önálló munka.

Nagy László bemutatott bibliográfiájában legjobb tudásunk szerint minden munkáját regisztrálni törekedtem, bár lehet, hogy néhány, különösen olyan, amelyről szerzőségét biztosan megállapítani nem lehet, kimaradhatott.

1878.

A földrengések nemei, jelenségei, okai. A természet. 1878.

1880.

Adatok a dobsinai dioritól. Földtani Közlöny. 1880.

1890.

Tájékoztatóul. Magyar Tanítóképző. 1890. V. évf. 1. o.

Szemle. Magyar Tanítóképző. 1890. V. évf. 62. o.

Mire volna szükségünk? Magyar Tanítóképző. 1890. V. évf. 219. o.

A segédtanárok ügye a kultuszminiszterünk előtt. Magyar Tanítóképző. 1890. V. évf. 243. o.

Törekedjünk hatni a közvéleményre. Magyar Tanítóképző. 1890. V. évf. 289. o.

Remények és sóhajtások. Magyar Tanítóképző. 1890. V. évf. 354. o.

Titkári jelentés. Magyar Tanítóképző. 1890. V. évf. 467. o.

A vallás- és közoktatásügyi miniszternek a népoktatás állapotáról szóló XIX. jelentése. Magyar Tanítóképző. 1890. V. évf. 502, 570. o.

Egy szó a népoktatási irodalomról. Magyar Tanítóképző. 1890. V. évf. 128. o.

A tanfelügyelők mozgalma alkalmából. Magyar Tanítóképző. 1890. V. évf. 490. o.

A tanítók szava. Magyar Tanítóképző. 1890. V. évf. 534. o.

Lapszemle. Jelentés az újabb művekről. Magyar Tanítóképző. 1890. V. évf.

A vallás- és közoktatásügyi minisztériumba intézett kérvény. Magyar Tanítóképző. 1890. V. évf. 19. o.

1891.

Hazai lapszemle. Magyar Tanítóképző. 1891. VI. évf. 461—527. o.

Adatok a német tanítóképző tanárok és népiskolai tanítók fizetési viszonyairól. Magyar Tanítóképző. 1891. VI. évf. 587. o.

Tájékoztató. Magyar Tanítóképző. 1891. VI. évf. 230. o.
Folyamodvány a miniszterhez. Folyamodvány a képviselőházhoz. Magyar Tanítóképző. 1891. VI. évf. 496—543. o.
Táblázatos áttekintése a tanítóképző intézet tanterve és órarendjére beküldött fontosabb javaslatoknak. Magyar Tanítóképző. 1891. VI. évf. 431. o.

1892.

Folyamodvány a fizetés ügyében. Magyar Tanítóképző. 1892. VII. évf. 150. o.
A tanítóképző tanárok fizetésrendezése. Magyar Tanítóképző. 1892. VII. évf. 254. o.

1893.

A háromszáz forintos minimumról. Magyar Tanítóképző. 1893. VIII. évf. 49. o.

1894.

Báró Eötvös József és a közoktatásügyi törvény. Magyar Tanítóképző. 1894. IX. évf. 9. o.
Kossuth Lajos a köznevelésről. Magyar Tanítóképző. 1894. IX. évf. 249—258. o.
Elmélkedés két fontos miniszteri rendeletről. Magyar Tanítóképző. 1894. IX. évf. 378. o.
Hettyei Gábor. Magyar Tanítóképző. 1894. IX. évf. 426. o.
Jelentés a debreceni országos tanszerkiállításról. Magyar Tanítóképző. 1894. IX. évf. 652. o.
Az internátusokról beadott javaslatok táblázatos összeállítása. Magyar Tanítóképző. 1894. IX. évf. 111. o.

1895.

Indítóanyag az elemi és polgári tanítóképző és kisdiedóvóképző tanárok anyagi helyzetének javítása ügyében. Magyar Tanítóképző. 1895. X. évf. 588. o.
Az elemi és középfokú tanítóképzés egysége. Magyar Tanítóképző. 1895. X. évf. 549. o.
A tanítóképzésről szóló törvények módosítása. Magyar Tanítóképző. 1895. X. évf. 77. o.
Az alsó és felsőfokú tanítóképzés Franciaországban. Magyar Tanítóképző. 1895. X. évf. 600. o.

1896.

A gyermekpsychologia Olaszországban. Irtta Lombroso Paula. Fordította: N. L. Magyar Tanítóképző 1896. XI. évf. 5. füzet.
Tanulságok. Magyar Tanítóképző. 1896. XI. évf. 417. o.

1897.

Tanítóképző tanárjelöltjeink az egyetemen. Magyar Tanítóképző. 1897. XII. évf. 481. o.

Tanítóképző tanárok képesítése. Adatok az ügy multjából. Magyar Tanítóképző. 1897. XII. évf.

1898.

A II. Orsz. és Egyetemes Tanügyi Kongresszus naplója. Szerk.: Beke Manó, Kovács János, Hajós Mihállyal Nagy László. 1—3. kötet 1898.

Kérünk szolgálati szabályzatot. Magyar Tanítóképző. 1898. XIII. évf. 404. o.

A tanítók egyesületének fejlesztése. Magyar Tanítóképző. 1898. XIII. évf. 451. o.

Erzsébet királyné. Magyar Tanítóképző. 1898. XIII. évf. 387. o.

1899.

A tanítóképzés a párisi világkiállításon. Magyar Tanítóképző. 1899. XIV. évf. 145. o.

Mult és jövő. Magyar Tanítóképző. 1899. XIV. évf. 635. o.

A tanítóképző intézetek igazgatósága. Magyar Tanítóképző. 1899. XIV. évf. 394. o.

A gyermekek korarépttségéről. Magyar Tanítóképző. 1899. XIV. évf. 467. (Különlenyomatban is.)

Luttenberger Ágost. Magyar Tanítóképző. 1899. XIV. évf.

1900.

Tanítók háza. Magyar Pedagógia. 1900. IX. évf. 171. o.

A pedagógiai tárgyak tanterve. Magyar Tanítóképző. 1900. XV. évf. 458. o.

A tanítóképesítő vizsgálatok megosztása. Magyar Tanítóképző. 1900. XV. évf. 383. o.

Fővárosi tanítóképző intézet. Magyar Tanítóképző. 1900. XV. évf. 107. o.

A tanítóképesítés reformja. (Javaslatok.) Magyar Tanítóképző. 1900. XV. évf. 37. o.

1901.

A tanítóképesítő vizsgálatok módosítása. Magyar Tanítóképző. 1901. XVI. évf. 546. o.

Szakmaszerű-e a tanítóképzés? Magyar Tanítóképző. 1901. XVI. évf. 510. o.

Megfigyelések a gyermek társaséletéről. Magyar Tanítóképző. 1901. XVI. évf. 405. o.

Új célok, új törekvések. Magyar Tanítóképző. 1901. XVI. évf. 459. o.

Hozzászólás a tanárképzés ügyéhez. Magyar Tanítóképző. 1901. XVI. évf. 82. o.

A gyermeki lélek megfigyelése. Néptanítók Lapja. 1901. évf. 16. 17. 18. szám.

A tanítóegyleti „felolvasások”. Néptanítók Lapja. 1901. 39. szám 4—5. o.

Az úttörők. Magyar Tanítóképző. 1901. XVI. évf. 31. o.

1902.

A tanítóképző tanárok szünidei tanfolyama. Magyar Tanítóképző. 1902. XVII. évf. 559. o.

Fizetésügyi mozgalmak. Magyar Tanítóképző. 1902. XVII. évf. 518. o.

A gyermek megfigyelése. Magyar Pestalozzi. 1902. XVII. évf. 27. sz.

A gyermek tanulmányozása. Népmvelők Lapja. 1902. 27. szám.

Király Pál. Magyar Tanítóképző. 1902. XVII. évf. 441. o.

Schwarz Gyula mint kultúrpolitikus. Magyar Pedagogia. 1902. XI. évf. 65. sz. 145. o. (Külön lenyomatban is.)

A gyermek képzelete. Magyar Tanítóképző. 1902. XVII. évfolyam.

Tanítóképző intézeti tanárok képzése. (Indítvány) Magyar Tanítóképző. 1902. XVII. évf. 402. o.

A tanítóképesítő vizsgálatok reformja. Magyar Tanítóképző. 1902. XVII. évf. 322. o.

1903.

A gyermektanulmányozás mozgalmi külföldön és hazánkban. Budapesti Orvosi Ujság. 1903. évf.

A gyermekrajzokról. Kisdidnevelés és Népoktatás. Eperjes. 1903.

Rajongás és szerelem. Magyar Pestalozzi. 1903. évf.

Néhány szó a tanítóképző-intézeti tanárok képzéséről. Magyar Tanítóképző. 1903. XVIII. évf. 488. o.

A gyermektanulmányozás módja és szempontjai. Magyar Tanítóképző. 1903. XVIII. évf. 266. o.

Gyermektanulmányozások az amerikai tanítóképző intézetekben. Magyar Tanítóképző. 1903. XVIII. évf. 57. o.

A tanítóképző tanárok hivatása. Magyar Tanítóképző. 1903. XVIII. évf. 8. o.

1904.

- A gyermek játéka.* Magyar Tanítóképző. 1904.
- A gyermektanulmányozás a tanítóképző-intézetekben.* Magyar Tanítóképző. 1904. XIX. évf. 395. o.
- A gyermektanulmányozás mozgalmái külföldön és hazánkban.* Kisdednevelés. 1904. 33. évf. 112. o.
- A tanítóképző-intézetek felügyelete.* Magyar Tanítóképző. 1904. XIX. évf. 542. o.
- A népoktatási törvényjavaslat IV. fejezet, különösen a képzők felügyelete.* Magyar Tanítóképző. 1904. XIX. évf. 477. o.
- Gyermektanulmányozás a tanítóképző-intézetekben.* Magyar Tanítóképző. 1904. XIX. évf. 283. o.
- A tanítóképző-intézeti tanárok képzése és képzése.* Magyar Tanítóképző. 1904. XIX. évf. 38. o.
- (Gömöri Sándorral): *A lelki élet ismertetése.* I. kiadás 1904. U. a. II. kiadás 1909. Budapest, Athenaeum.

1905.

- A gyermekművészet.* Magyar Tanügy. 1905 novemberi szám. Bp. 1905.
- Fejezetek a gyermekrajzok lélektanából.* Bp. Singer és Wolfner. 1905. 96. o.
- A gyermekrajzok és a gyermek értelmű fejlődése.* Magyar Tanítóképző. 1905. XX. évf. 309. o.
- A tanítóképző-intézeti tanárok kiképzése és képzésének rendje.* Magyar Tanítóképző. 1905. XX. évf. 145. o.
- Lecketervezetek a természettudományból.* 1905. XX. évf. 420. o.
- Javaslatok a tanítóképzőbe való felvétel tárgyában.* Magyar Tanítóképző. 1905. XX. évf. 518. o.

1906.

- Gyermekművészeti kiállítás.* Népművelés. 1906. I. évf. 96. o.
- Gyermek és felnőtt közötti különbség.* A Nagyküküllőmegyei Ált. Tanítóegyesület 1906. évi közgyűlésén tartott előadás.
- A Tanítóképző Tanárok Országos Egyesülete körének szervezete.* Magyar Tanítóképző. 1906. XXI. évf. 375. o.
- Pósa Lajos gyermekvers költészete.* Magyar Tanítóképző. 1906. XXI. évf. 574. o.
- Új korszak.* Magyar Tanítóképző. 1906. XXI. évf. 218. o.
- Fejezetek a gyermekrajzok lélektanából.* Kisdednevelés. 1906. 35. évf. 245., 273. old.

1907.

A Magyar Gyermektanulmányi Társaság története. A Gyermek. 1907. I. évf. 9. sz. 64. o. (Gyermekvédelmi Lap melléklete.)

Apróságok a gyermek életéből. A Gyermek. (Gyermekvédelmi Lap melléklete.) 1907. I. évf. 11. szám 93. o.

Die Entwicklung des Interesses des Kindes. Lpzg. Nemnich. (1907. 198-218 p.) Sonderabdruck: Zeitschr. für experimentelle Paedagogik. 1907. Bd. 5. Heft 3-4.)

A gyermektanulmányozás mai állapota. Budapest, Franklin 1907. 67. p.

1908.

A gyermek érdeklődésének lélektana. Bp. Franklin 1908. 172. sz.

A Magyar Gyermektanulmányi Társaság története. A Gyermek. 1908. II. évf. 1. szám. (A Gyermekvédelmi Lap melléklete.)

Jelentés az adatgyűjtőosztály 1907. évi működéséről. A Gyermek. 1908. II. évf. 4. szám. 77. o. (A Gyermekvédelmi Lap melléklete.)

A gyermek rokonszerői érdeklődése. A Gyermek. 1908. II. évf. 2. sz. 21. o. (A Gyermekvédelmi Lap melléklete.)

Lélektani laboratórium. A budapesti VI. ker. tanítóképző-intézet 1908-9. évi értesítőjében.

1910.

A lélektani laboratórium célja és berendezése a tanítóképző-intézetben. A budapesti áll. VI. ker. tanítónőképző-intézet 1909-10. évi Értesítőjében.

(és Ballai K.) *A Gyermektanulmányi Múzeum szervezete és az anyaggyűjtés módja.* Budapest, 1910.

(und Karl Ballai) *Organisation des pädagogischen Museen u. Vorschriften für die Stoffsammlung.* Budapest, 1910.

A gyermektanulmányozás a családban és az iskolában. Előadás a nagyváradai fiókkör alakuló ülésén, 1910.

A művészi nevelés kérdése. Népevelés. 1910. 13. évf. 24. oldal.

(és Urhegyi Alajos) *Vezérkönyv az Új Ábécé használatához.* Bp. Egyetemi ny. 1910. 36. p.

(és Urhegyi Lajos): *Új Ábécé.* Fonomimikai rendszer szerint. 1910. Egyetemi könyvnyomda. Bp.

A lélektan tanításának módszere. A budapesti VI. ker. tanítóképző-intézet 1910. évi Értesítője.

1911.

A pedagógusok, orvosok és jogászok kiképzése a gyermektanulmányból. Pécs 1911. A M. Gyermektanulmányi Társaság pécsi fiókkörének 1910—11. évi Évkönyve.

(Farkas Irénnel): *A gyermek esztétikai érdeklődéséről.* Bp. 1911. Hungária könyvnyomda. 8. o.

A művészi nevelés kérdése. (Hozzászólás.) Népművelés. 1911. VI. évf. 24. o.

Az induktív módszer a pedagógiai tanításban. A bp. VI. ker. tanítónőképző-intézet 1911—12. évi Értesítője.

Kísérleti lélektani tanfolyam. A bp. VI. ker. tanítónőképző-intézet 1911—12. évi Értesítője.

Vezérkönyv a magyar nyelotan tanításában a népiskolák I—II. és III—IV. osztálya számára. Átdolg.: Komáromy Lajos 1—2. kötet. Bp. Egyetemi nyomda. 1911. 96. 223. o.

A Gyermektanulmányi Múzeum története. A Gyermek. 1911. V. évf. 213.

1912.

A pedagógia reneszánsza. A Gyermek. VI. évf. 411. o.

Psychologie des kindlichen Interesses. Übers. v. K. G. Szidon, Leipzig. Nemnich 1912. 191. p. Meumann: Paedagogische Monographien. Bd. 9.

A serdülő korú fiúgyerek. — *Az ifjúkor.* A gyermeknevelés kiskátéja. Budapest, 1912.

A pedagógiai pszichologia kísérleti eszközök gyűjteménye. A bp. VI. ker. tanítónőképző-intézet 1912. évi Értesítője.

Enseignement de la Pédologie pour les Pédagogues, les Médecins et le Personnel des Tribunaux pour l'Enfance. Discours tenu dans la 1er Congrès International de Pédologie a Bruxelles, du 12—18 Aout. 1911. Libraire Misch et Thron. 1912.

1913.

Tételek a gyermek nyelvének fejlődéséről. A Gyermek VII. évf. 1913. 599. o.

Babarczy Schwartzter Ottó. A Gyermek 1913. VII évf. 590. o.

A brüsszeli nemzetközi gyermekvédő kongresszus. A Gyermek VII. évf. 1913. 427. o.

Irányok és törekvések az alkotó munka terén. A Gyermek. 1913. VII. évf. 172. o. és Az Első M. Orsz. Gyermekt. Kongr. Naplója. 280. o. Bp. 1913.

Gyermektanulmányi kongresszus és kiállítás Boroszlóban. A Gyermek VII. évf. 1913. 559. o.

A gyermek szellemi munkabírása. A Gyermek. VII. évf. 1913. 250. o.

Az értelmi fejlődés egyik alapvető problémája. A Gyermek VII. évf. 1913. 23. o.

Adatok a serdült korú lányok testi fejlődéséhez. A bp. VI. ker. tanítóképző-intézet 1913—14. évi Értesítője.

1914.

A Remete-Munkaiskola Brüsszelben. A Gyermek VIII évf. 1914. 195. o.

Pósa Lajos. A Gyermek 1914. VIII. évf. 448. o.

A gyermektanulmányi mozgalom eredményei hazánkban. A Gyermek 1914. VIII. évf. 357. o.

Kapcsolat a különböző fokú iskolák tanítási rendszere között. A Gyermek. 1914. VIII. évf. 507. o.

Tételek a gyermek nyelvének fejlődéséről. A Gyermek 1914. VIII. évf. 65. o.

Nevel-e az iskola? Az Ujság, 1914. ápr. 12.

1915.

Egy sebesült agyú katona lélektani vizsgálata. A Gyermek. 1915. IX. évf. 87. o.

Kármán Mór. A Gyermek. 1915. IX. évf. 419. o.

Meumann Ernő. A Gyermek. 1915. IX. évf. 208. o.

Uj módszertani meghatározások. A beszéd- és értelemgyakorlatok tárgya, célja, módszere. Magyar Tanítóképző. 1915 január.

Adatok a gyermek fejlődésének történetéhez. A Gyermek. 1915. IX. évf. 171. o. U. ez kivonatosan: Beitrage zur Geschichte der seelischen Entwicklung des Kindes. Bp. 1915. 14 oldal.

A lélektani laboratórium fejlődésének története. A budapesti VI. ker. tanítóképző-intézet 1915—16. évi Értesítője.

1916.

A háború és a gyermek lelke. Adatok a gyermek értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődéséhez. Gyermektanulmányi Könyvtár. 5. kötet. 1916. 145. o. Eggenberger Budapest.

Az Uj Iskola tanterve. A Gyermek. 1916. X. évf. 285. o.

Az ifjúság erkölcsi nevelése a háború tanulságai alapján. A Gyermek 1916. X. évf. 149. o.

Az Uj Iskola célja, pedagógiai és didaktikai alapelvei, tantervének megokolása. A Gyermek. 1916. X. évf. 22. o.

Ergebnisse einer Umfrage über die Auffassung des Kindes vom Kriege. Übers. K. G. Szidon. Sonder-Abdruck: Zeitschrift für Angewandte Psychologie, 1916. Bd. 12.

1917.

A gyermek lelki fejlődésének típusai az iskolák szerint. A Gyermek. 1917. XI. évf. 145. o.

Gróf Teleki Sándor. A Gyermek. 1917. XI. évf. 419. o.

Münsterberg Hugó. A Gyermek. 1917. XI. évf. 117. o.

A balkézzezzel való írástanítás és az ambidextria. A Gyermek. 1917. XI. évf. 175. o.

Kérdőív a gyermek felfogása a háborúról és kenyérkereseti gyermekmunka tárgyában. 1917. 8. o. Magyar Gyermektanulmányi Társaság. Fritz-nyomda Bp.

Neményi Imre. Magyar Tanítóképző. 1917. XXXII évf. 217. oldal.

A kilenc katonanadrág. Jó Pajtás. IX. évf. 7. száma.

1918.

Testnevelés és gyermektanulmány. Testnevelés. 1918. I. évf. 2. szám. 47. o.

Takácsné Berényi Ilona. A Gyermek. 1918. XII. évf. 177. o.

Az iskolai egyéniségi lapok (jellemlapok) célja, módszere, szerkesztése. A gyermekmentés útjai. Bp. 1918. 27. o. (A II. Orsz. Gyermektanulmányi Tanácskozmány naplója.)

Káldorné Ferencz Ella. A Gyermek 1918. XII. évf. 175. o.

Tanulmány Meumann művének második kiadásáról. A Gyermek. 1918. XII. évf. 291., 409. o.

Nagy célok felé. A Gyermek. 1918. XII. évf. 382. o.

Irányító elvek a testnevelés számára. (Az elemi isk. testnevelés tanításának tanterve és utasítása) 1918.

1919.

A kölcsönös egymásrahatás törvénye a gyermek lelki fejlődésében. A Gyermek. 1919. XIII. évf. 1. o.

Ugyanaz különnyomatban. Budapest, Bethlen-nyomda, 1919.

A magyar közoktatás reformtervezete. A Gyermek. 1919. XIII. évf. 210. o.

A testnevelés pedagógiai elvei. Testnevelés. 1919. évf.

1920.

A nyolcosztályú egységes népiskola tanterve és főbb didaktikai problémái. A Gyermek. 1920. XIV. évf. 29. 130. o.

1921.

A gyermek erkölcsi és szociális fejlődése. A Gyermek. 1921. évf. 33—40. o.

Didaktika, gyermekfejlődéstani alapon. (A nyolcosztályú egységes népiskola tanterve) Az 5—8. osztály tanterve és didaktikai problémái. Magyar Gyermektanulmányi Társaság. 1921. 115. p. (Gyermektanulmányi Könyvtár 8.) Bp.

1922.

A gyermek rajzolókéességének fejlődése. A tehetséges gyermek, mint A Gyermek. 1922. évf. 30—40.

Az egyes tehetséges gyermekek rajz és szobor kiállítása. Adatok a tehetségek fejlődéséhez. 52. o. U ott.

1924.

A tanulók pályaválasztása. A pályaválasztás. A Magyar Gyermektanulmányi Társaság. 1924. 45 o.

Egyéni irány a kisednevelésben. Kisednevelés XLIX. évf. (Különlenyomatban is.)

1925.

Miként szoktassuk gyermekeinket az engedelmességre. A Gyermek. 1925. 1—10. 30—37. old.

A tehetséges ifjak kiállításán a női kézimunkákból szerzett tapasztalatok. A Gyermek. 1925. 1—10. 159—160. o.

A tehetséges gyermekek és ifjak II. munkakiállításának s a vele kapcsolatos kongresszus leírása. A Gyermek. 1925. 1—10. 149—156.

1926.

Az új nevelés pozitív alapjai. A Jövő Utjain 1926. I. évf. 11—12. oldal.

Die Wirkung des Sexualtriebes auf die Entwicklung des sozialen Lebens der Kinder und Jugendlichen. Übers. G. K. Szidon. 1926, o. 155—165. Internazionaler Kongress für Sexualforschung, Berlin.

1927.

A tehetséges gyermekek és ifjak munkakiállítása. Tehetségvédelem és pályaválasztás. Budapest, 1927.

A tehetségvédelem és pályaválasztási tanácsadás ügyének fejlődése a kongresszus után. Tehetségvédelem és pályaválasztás. Budapest, 1927.

A kiállítás, a kongresszus és a kapcsolatos mozgalmak története a tehetséges ifjak II. kiállításának ismertetésében. Tehetségvédelem és pályaválasztás. Budapest, 1927.

1928.

A személyiség elve az utrechti pszichotechnikai kongresszuson. A Gyermek. 1928. XXI. évf. 1—10. szám.

Mit akarunk? Család és gyermek. 1928. I. évf. 1. sz. 1. o.

Nem bírok a fiacskámmal. Család és gyermek. 1928. I. évf. 2. sz. 6. o.

Az aranykorszak. Család és gyermek. 1928. I. évf. 3—4. szám. 27. o.

Roszzul viseli magát a fiam. Család és gyermek. 1928. I. évf. 5—6. sz. 9. o.

Roszz a kicsi fiam! Család és gyermek. I. évf. 1. sz. 15. o.

Zweck und Methode der Paedagogisch-Psychologischen Pruefungen. Vortrag. Comptes- Rendus de la Cinquième Conférence I. Internationale de Psychotechnique Utrecht. 1928.

Adatok a siketnémák lélektanához. Siketnémák és Vakok Oktatásügye. 1928. XXX. évf. 52. (Különlenyomatban is.)

Pedagógiai biológia. Előadta a magyarországi elmeorvosoknak 1928-ban tartott országos konferenciáján. A Gyermek. 1928. XXI. évf. 1—10. (Különlenyomatban is.)

1929.

Experimentelle Untersuchungen über die Entwicklung der Gedächtnis und Denkformen der Knaben und Mädchen zwischen 7—19 Jahr. XI. Kongress für exp. Psychologie in Wien. 1929. 113. oldal.

A pedagógiai-pszichológiai vizsgálatok célja és módszere. Ranschburg Pál Emlékkönyv. Budapest, 1929. A M. Gyógyiped. Társaság kiadása.

1930.

A tehetség lélektani problémái. A Gyermek. 1930. XXII. évf. 1-6. sz. 8-16. o.

A tehetség kifejlődésének főtényezői. „Tehetség problémák”. Budapest, Merkantil, 1930.

Újabb pedagógiai és lélektani irányok. Polgári Iskolai Kis Enciklopédia. Szerkesztette: Molnár János, Budapest, 1930.

1931.

Neuere Richtungen bei den Pädagogischen und Heilpädagogischen Prüfungen der Kinder und Jugendlichen. Bericht d. V. Kongress f. Heilpäd. 1931.

A gyermek életrajza. Nógrády László dr.: Az anyai szeretet aranykönyvében. Budapest, 1931.

A pedagógiai-pszichológiai irányú munkaterv s a továbbképzés ügye. Hátramaradt kéziratból közli Cser János: A lélektani laboratórium feladatairól c. cikkében. Pedagógiai Szeminárium. 1931. I. évf. 2. sz. 16. o.

(Posthumus)

A Nagy László Emlékbizottság.

Folyóiratunk következő számában részletesen beszámolunk Nagy László halála után történt eseményekről. Itt csak röviden megemlítjük, hogy mikor Nagy László betegsége miatt a Társaság ügyeit intézni nem tudta, *Ballai* Károlyt bízta meg az adminisztráció vezetésével. Nagy Lászlóval az utolsó időkben a Társaság újjászervezéséről, új munkaprogramjáról sokat tárgyaltunk s minthogy ezeknek részbeni megvalósítására törekedett *Ballai*, meghívta *Nógrády* Lászlót, *Tuszkai* Ödönt, *Kemény* Gábort, *Fodor* Márkust, hogy ezeket a terveket közösen vitassák meg és hajtsák végre. Nagy László halála után pedig a tisztújító közgyűlés előkészítésén fáradoztak, amely 1931 október 12-én meg is történt. Minthogy elnökiünk, *Kenéz* Béla dr. közben kereskedelemügyi miniszter lett, az elnökségről lemondott, a közgyűlés elnöknek *Imre* Sándor drt választotta meg. Főtitkár *Kenyeres* Elemér drt, titkárrá *Cser* Jánost választották. A többi tisztségekre, az igazgatóság és a választmány tagjaivá megválasztottak névsorát ugyancsak a következő számban közöljük.

Ezek előrebocsátása után beszámolunk a *Nagy László Emlékbizottság* megalakulásáról.

1931. október 20-án tartott igazgatótanácsi ülésen *Ballai* Károly a következő indítványt terjesztette elő:

„I. Határozza el az igazgatótanács: A Magyar Gyermektanulmányi Társaság néhai alapító elnöke és felvirágoztatója, Nagy László emlékének maradandó megörökítésére „*Nagy László Emlékbizottság*“-ot szervez. Az emlékbizottság lehetőleg mindazon egyesületek tagjaiból állítandók össze, amelyekben Nagy László működött. Munkatársait és tanítványait különösen szükséges a bizottság munkájában való részvétellel megnyerni.

II. E bizottság tagjainak feladata az országos mozgalmat megindítani és a gyűjtést megszervezni, amelynek anyagi eredményéhez képest a bizottság gondoskodik a) Nagy László emlékünnepegy megrendezéséről, b) Nagy László sírhelyének méltó megörökítéséről; c) mellszobrának a főváros valamely közterén, lehetőleg a Mária Terézia téren való felállításáról; d) válogatott irodalmi műveinek — családtól megszerzendő jogosítvány alapján — kiadásáról.

III. A bizottság „*Nagy László Emlékbizottság* Buda-

pest" címen a postatakarékpénztárnál csekkszámát nyit és bevételeiről külön számadást vezet, amelyet időnként az elnök felülvizsgál. A bizottság feladatainak elvégzése után külön felszámoló bizottságot alakít, amely a végleges elszámolást készíti elő.

IV. Az ügyvezető az elnökkel egyetértésben vezeti az adminisztrációt, a propagandát, a gyűjtést.

V. Időnként, legalább negyedévenként, a bizottság összehívandó, hol az ügyvezető a mozgalom állásáról, a gyűjtés eredményéről beszámol és a szükséges javaslatokat megteszi.

VI. Minden elhatározó lépés (pl. emlékműre való megbízás stb.) a bizottság előzetes hozzájárulásával történhetik.

Ezt a javaslatot az igazgatótanács egyhangúlag elfogadta és Imre Sándor dr. elnök javaslatára *ügyvezetőnek Ballai Károlyt* választották meg.

Az Emlékbizottságnak első teendője Nagy László halálának első évfordulóján tartott emlékülés megrendezése volt. A Pedagógiai Szeminárium nagy előadótermében, Nagy László sok-sok sikerének helyén, 1932 február 27-én tartottuk meg az emlékülést. A terem, a régi gyermektanulmányi ülések képét mutatta, zsufolásig megtelt Nagy László hiveivel. Az emlékülés előadói Imre Sándor elnök köszöntője után *Ranschburg Pál dr.*, *Domokos Lászlóné*, *Nógrády László dr.* (e két utóbbi dolgozatát, minthogy betegségük miatt nem jöhettek el, *Cser János* és *Tuszkai Ödön* olvasták föl) *Máday István dr.* voltak. Jelen emlékszám gerince ezen előadások.

A további pontok megvalósításához már számottevő összegre van szükség. Ennek az előteremtése a legnagyobb gond, mert ugyancsak nehéz időket élünk, amelyet a tisztviselői fizetések alapos megnyírbálása még jobban megnehezített. Ebben az időben gyűjtésre gondolni sem lehet. Azért más módját kerestük a pénzszerzésnek. Segítségünkre jött azonban Nagy Lászlónak egy önzetlen tisztelője, *Havas Ödön*, a *Merkantil-nyomda* tulajdonosa, aki *Ballai Károly* „A magyar gyermek” című művéből 300 példányú második kiadást díjtalanul nyomott s azt felajánlotta az Emlékbizottságnak, hogy a Nagy László szobra javára árusítsa ki.

Ebből egyelőre 100 példányt küldtünk szét és érte eddig a következők küldtek Nagy László szobrára: *100 P-vel váltotta meg: N. N.*, *20 pengővel: Ranschburg Pál dr.*, *Ballai Károlyné*, *A Magyar Szakácsok Köre*; *10 pengővel: Biró Lászlóné*, *Schmid Antal*, *Farkas Irén* tisztviselő, *Havas Ferenc*, *Blasutigh Irma*, *Éltes Mátyás*, *Havas Miksáné*, ifj. *Ballai Károly* (Tatabánya), *Révész Margit dr.*, *Schneller István dr.*, *Weszely Ödön dr.*, *Domokos Lászlóné*, *Bors Jolán*, *Nemes Lipót*, *Máday István dr.*, *Nemes Aurélné*, *Nógrády László dr.*; *5 pengővel: Schmidt Ferenc dr.* (Soroksár), *Bognár*

Pál Cecil dr., Stalmár László dr., Vajkai E. Julia, Klug Péter (Szeged), Várkonyi Hildebrand dr. (Szeged), Vargha Béla (Győr). Ekamp Nándor, Juvancz Ireneusz, Boér Jenő, Frank Antal dr., Kempelen Atilla dr., Kemény Gábor dr., Lechnitzky Gyula, Lathwesen Gyula, Novák Ernő dr., Obermüller Ferenc (Észtergom), Meleghy Gézané, Stelly Gizella, Vértes O. József dr., Barcsai Károly (Győr), Fodor Márkus dr., Novágh Gyula; 3 pengővel: Ráth-Végh Istvánné; 2.50 pengővel: Herman Imre dr., H. Czinzer Alice dr.; 2 pengő adományt küldött: Focher László dr. *Eddig összesen befolyt 455 pengő.*

Céljainkra, Nagy László áldott emlékének méltó megörökítésére, ez bizony vajmi kevés, miért is ne vegyék zokon Nagy László tisztelői, munkatársai és tanítványai, ha ezúton is arra kérjük őket, hogy „A magyar gyermek” című munkát mielőbb váltsák meg egyrészt azért, mert annak a munkának a gerince Nagy László tudományos munkásságának eredményei, másrészt csekély áldozattal lerójják hálájukat és tartozásukat boldogult Mesterünk iránt.

Kérjük azokat is, akiknek már küldtünk könyvet, hogy annak megváltási összegét a Nagy László Emlékbizottságnak a postatakaréknál lévő 11.208. számú csekkszámájára mielőbb megküldeni kegyeskedjenek.

Nagy köszönettel és mélységes hálával adózunk Havas Ödön úrnak hathatós támogatásáért és testvéri köszöntésüket küldjük mindazoknak, akik már eddig is támogattak bennünket!

Übersicht.

Zum Gedächtnis Ladislaus Nagy's.

Von Universitätsprofessor, Minister a. D. *Dr. BÉLA KENÉZ.*

Sein Tod hat uns nicht nur als Freunde, sondern auch als Ungarn schwer getroffen. Wohl schuf er viel, doch blieb ein grosses Brachfeld auf seinem Forschungsgebiete übrig. Man nennt das 20-te Jahrhundert das Jahrhundert des Kindes, demgegenüber steht die schroffe Wahrheit, dass wir die Seele des Kindes bis zur neuesten Zeit kaum gekannt haben. Der ungarische Rassencharakter fordert eine eigenartige Erziehung und zu dieser hat Ladislaus Nagy auf Grund der Kenntnis der kindlichen Seele viel beigetragen. Vielleicht war sein erhabener Idealismus der ausgeprägteste Charakterzug seines Wesens. Dieser Idealismus weihte ihn zum fanatischen Apostel seines Berufes, dessen Glauben am Erfolg immer unerschütterlich blieb und der in seiner Ehrlichkeit den Menschen fast naiv vertraute. Seine Begeisterung liess ihn selbst in seinem vorgerückten Alter keine Mühe scheuen und wir können mit Recht von ihm behaupten: Es gab niemand in Ungarn, der an der Überbrückung der Kluft zwischen den Kindern und Erwachsenen mehr gearbeitet hätte. Er drang tief in die Kinderseele ein und brachte die so gewonnenen Schätze in Harmonie mit den Idealen der Nation. Er war ein begeisterter Vertreter des Strebens, den infolge des Friedenvertrages an Zahl eingebüsstem Wert ungarischer Kinder durch die Qualität wett zu machen. Denn das ungarische kulturelle und Wirtschaftsleben bedarf eines gebildeten Nachwuchses, das ungarische Heer eines klugen und kräftigen Geschlechts, die ungarische Gesellschaft einer edleren Moralität. Er gab sich viel Mühe, dieses Ziel durch eine neue Erziehung und durch die Unterstützung der Begabten zu verwirklichen. Er rettete viele Begabte und leistete der Nation durch die Berufsberatung grosse Dienste. Eine Menge wertvoller Gedanken! Und Ladislaus Nagy war ein puritaner Träger und Kämpfer all dieser für die Zukunft der Nation entscheidenden Ideen. Dem Banner, das seiner Hand entfiel, müssen Eltern, Pädagogen und Politiker mit vereinigten Kräften zum Siege verhelfen.

Ladislau Nagy's Lebenslauf.

Von K. BALLAI

Dir. des „Museums für Kinderforschung“

I. *Sein Leben.* — *Ladislau Nagy* stammte aus urwüchsiger ungarischer Familie der Theissgegend. Die Ahnen waren Landwirte, doch schon der Grossvater und besonders der Vater *Ladislau Nagy Senior* waren schon berühmte Pädagogen und bekannte Schriftsteller in der Fachwissenschaft. *Ladislau Nagy Junior* wurde in *Kisujszállás* am 7. Juli im Jahre 1857 geboren. In *Budapest* besuchte er die Mittelschule und auch die Universität. Eine Zeitlang war er Erzieher, aber schon im Jahre 1881 wurde er Professor des staatlichen Lehrerinnenseminars in *Budapest*, wo er in naturwissenschaftlichen Fächern unterrichtete, kürzlich auch in Pädagogik. Im Jahre 1886, heiratete er *Charlotte Lumniczer*, mit der er eine glückliche Ehe führte. Im Jahre 1908 wurde er in das andere *Budapester* staatliche Lehrerinnenseminar versetzt, wo er 1909 das erste Laboratorium für pädagogische Psychologie errichtete. Herr *Ladislau Nagy* war der Führer der ungarischen Teilnehmer auf dem internationalen Kongress für Kinderforschung in *Brüssel*, wo er viel Ehre der ungarischen Kinderforschung errungen hat. 1913 war eine Feierlichkeit anlässlich des 10-jährigen Jubiläums der Bewegung für Kinderforschung in *Ungarn*. Damals erschien das Gedächtnisbuch *Ladislau Nagy*. Auch im Krieg fand er einen passenden Wirkungskreis. Er sammelte eine Menge Daten, die sich mit der Wirkung des Krieges auf das Kind befassten. In derselben Zeit erörterte er die Fragen der intellektuellen, emotionalen und moralischen Entwicklung. 1916 hielt er Vorlesungen über experimentelle Pädagogik am *Apponyi-Collegium*. 1918 wurde er Schulinspektor. Bei dieser weitverzweigten Tätigkeit findet er noch immer Zeit, um für die Gesellschaft für Kinderforschung wirken zu können. In dieser Zeit hatte die Gesellschaft 10 Zweigstellen. Leider haben die Friedensverträge auch sein Lebenswerk vernichtet. Trotz dieser Zustände veranstaltete er zwei Ausstellungen, und einen Kongress, wo er Leistungen des begabten Kindes darbot. 1922 wurde er pensioniert. 1925 reorganisierte er das psychologische Laboratorium des pädagogischen Seminars, dessen Leiter er bis zu seinem Tode (25. Februar 1931) blieb.

II. *Die Anfänge seiner wissenschaftlichen Tätigkeit.* — Zuerst befasste er sich mit Geologie. Seine naturwissenschaftlichen Mitteilungen erschienen in verschiedenen Zeitschriften.

III. *Ein Vorkämpfer der Angelegenheiten der Seminarlehrer.* 1889 bei der Begründung des Landesvereines der

ungarischen Seminarlehrer wurde er zum Generalsekretär erwählt. Bald wurde er Redakteur der Zeitschrift „Magyar Tanítóképző.“ (Ung. Seminarlehrer). Seine erstgenannte Würde hat er bis 1896, die nachfolgende bis 1907 innegehabt. Ladislaus Nagy hat unermüdllich für die Gesellschaft für Kinderforschung gearbeitet. Zu dieser Zeit war die Gesellschaft die angeregteste päd. Gesellschaft Ungarns. Er nahm Anteil in der Zusammenstellung der Memoranden, die besonders die Fragen der Lehrerbildung, die Nötigkeit der Lehrplanreform und die materielle Lage der Lehrer erörterte. Seit 1906 war er Mitglied des Senats für Unterrichtswesen. Er war der fleissigste Mitarbeiter seiner Zeitschrift. Den mutlosen Gemeingeist hat er mit scharfen Worten verpönt. Dieses beliebteste Arbeitsgebiet verliess er auch dann nicht, als er sich ganz und gar der Kinderforschung zuwandte. Auf seinen Vorschlag hat man zur Fortbildung der Seminarlehrer Kurse veranstaltet und in den Seminaren wurden psychologische Laboratorien errichtet. Seiner Tätigkeit hat auch der damalige Unterrichtsminister Anerkennung verliehen.

IV. *Ladislaus Nagy in der Volksschullehrerkörperschaft.* Er entwickelte eine eingehende Tätigkeit in den Volksschullehrervereinen. An den Kongressen nahm er als Präsident, Vizepräsident und auch als Fachreferent teil. Seine Idee war die Errichtung der Lehrerheime. In jedem Jahr hat er einen Fachvortrag über Kinderforschung gehalten.

V. II. *Landeskongress für Pädagogik.* Er hat zu diesem Kongress jede Schicht der Lehrerschaft versammelt. Der Kongress hatte 4700 Teilnehmer und 19 Arbeitsgemeinschaften. Den Kongressbericht, der 1600 Seiten ausmachte, hatte Ladislaus Nagy mit drei Anderen redigiert. Nach dem Kongress hatte seine Majestät ihn zum Seminardirektor ernannt.

VI. *Die Anfänge der Bewegung für Kinderforschung und der Höhepunkt seiner Laufbahn.*

Der erste Aufsatz, der diesem Gebiete angehörte, war die Übersetzung von Lombrosos Werk (1895). Das war der Wendepunkt; von nun an hat er sich ganz der wissenschaftlichen Forschungsarbeit gewidmet. 1900 machte er eine Studienreise nach Deutschland. Die Idee, eine ungarische Kinderforschungsgesellschaft zu gründen, können wir dieser Reise verdanken. 1901 hat er diesbezüglich einen Vorschlag unterbreitet, aber ohne Erfolg. Die Schwierigkeiten haben ihn nicht mutlos gestimmt, im Gegenteil; 1903 hat er sich wieder an der Verwirklichung seiner Pläne betätigt.

Eine Gesellschaft kam zwar nicht zustande, dagegen bildete sich ein Ausschuss für Kinderforschung, dessen Vorsitzender Graf A. Teleki wurde.

Der Ausschuss arbeitete drei Jahre bis zur Gründung

einer ungarischen Gesellschaft für Kinderforschung. 1906 war das Gründungsjahr. Vorsitzende wurden Graf A. Teleki, Dr. A. Náray-Szabó, O. Babarcsi-Schwartzer und der Geschäftsführende Vizepräsident wurde Ladislaus Nagy.

Seine Tätigkeit spiegelt sich in der Zeitschrift „A Gyermek“ wieder, die er 1907 gegründet hat. 22 Jahre redigierte er das Organ, das auch im Auslande bekannt war. Die ersten zehn Jahre waren die Periode der Problemstellung, die nächsten zehn Jahre die Periode der Verwirklichung. Durch die Zeitschrift kam er mit den wissenschaftlichen Kreisen des Auslands in nähere Verbindung. Im Krieg lockerte sich das gute Verhältnis, aber nach Friedensschluss hat es sich wieder hergestellt. Sein Name steht mit goldenen Lettern in der Geschichte der ungarischen Kinderforschung.

VII. Trotzdem seine Frau keine aktive Tätigkeit entfaltete, hat sie doch grossen Einfluss auf ihren Mann ausgeübt. In den Kampfjahren stand sie ihm tapfer bei, tröstete und ermutigte ihn. Sie hat ihm ein trautes Heim und ein sorgenloses Dasein geschaffen. Ohne sie hätte sich vielleicht seine Laufbahn anders gestaltet. Es war die Gunst des Himmels, dass der Mann, der zur Verwirklichung hoher Zwecke berufen war durch ihr mildes Wesen und glückliches Familienleben seiner Aufgabe genüge leisten konnte.

L. Nagy's litterarische Tätigkeit. Zusammengesetzt von W. Hamvai, Assistent des Laboratoriums.

Seine Krankheit und sein Tod.

Von *Dr. L. NÓGRÁDY*

Schriftsteller, Dir. des „Kinderheimes.“

Im Juni des Jahres 1930 war Nagy noch frisch und gesund. Grosse Pläne beschäftigten ihn so in der Laboratoriumsarbeit, wie auf dem Gebiete der pädagogischen Biologie. Er reiste noch nach Köln und Wien, doch kehrte er schon recht müde nach Hause. Er beschäftigte sich mit der Moralentwicklung des Kindes. Aber nur ein Entwurf „Die Biographie des Kindes“ wurde fertig. Das war seine letzte Arbeit. Im November wurde er in die Klinik geschafft. Die hingebungsvolle Pflege verlängerte den Ablauf der schrecklichen Krankheit (Pemphigus). Er selbst hat den Glauben an seiner Genesung nicht aufgegeben. Er hoffte noch arbeitsfähig zu werden. Ausser seinem neuen Buche beschäftigte ihn die Neuorganisation des psychologischen Laboratoriums und der Gesellschaft für Kinderforschung. Doch jede Hoffnung war umsonst. Der scheinbaren Besserung folgte ein völliger Zusammenbruch. Da gab auch er die Hoffnung auf. Er ge-

dachte der Gesellschaft und vermachte ihr seine Bibliothek. Seine letzten Worte waren: „Hoffen wir . . .“

Am 25-ten Februar 1931 ist er nach langem Leiden hingschieden. Sein Grab schmückt noch keine Gedenktafel. Durch seine Werke hat er ein unvergängliches Andenken für sich geschaffen.

Ladislaus Nagy als Mensch.

Von Dr. L. NÓGRÁDY

Schriftsteller, Direktor des „Kinderheimes.“

Ladislaus Nagy war nicht nur Gelehrter. Sein wirkliches Seelenbild könnten wir nur dann kennen lernen, wenn wir ihn im Rahmen seiner Zeit betrachten könnten. Er gehörte den leichtdurchsichtbaren Charaktertypen an. Er führte kein Doppelleben. Die Möglichkeit seines Fortkommens beeinflusste keineswegs seine Handlungen. Er jagte weder nach Rang noch Titel, er wollte nur dem erhabenen Ziel selbstlos dienen. Er bemerkte kaum die Wüstheit des Lebens. Er arbeitete und schuf ohne Unterbrechung. Er lebte in dem ewigen Frühling des Idealismus; die Zeit hat keine Macht über ihn gehabt. Er blieb ewig das weise Kind, der glückliche Glaubige. Er war selten, beinahe nie, zaghaft. Er war berufen Erziehungsreformer zu sein. Auf diesem Gebiete etwas Neues zu wollen, ist eine schwere Aufgabe; der Weg des Reformers ist immer schwer. Mit Böswilligkeit, Gleichgültigkeit, Geringschätzung trat man ihm gegenüber. Er kümmerte sich um nichts, er ging seinen eigenen Weg. Das erzieherische Genie war das wertvollste seiner Persönlichkeit. Seine Erscheinung packte jeden schon im ersten Moment. Hochmütigkeit, Steifheit war ihm fremd. Die Einfachheit und Unmittelbarkeit seiner Person waren seine hervorragendsten Charakterzüge. Die höchsten Werte seiner erzieherischen Grösse waren Einfachheit, Liebenswürdigkeit, umfangreiches Wissen, Selbstlosigkeit, erhabener moralischer Sinn.

Ladislaus Nagy als Forscher aus dem Gebiete der Kinderkunde.

Von Universitätsprofessor Dr. PAUL RANSCHBURG.

(Auszug).

I. Das Arbeitsideal L. Nagy-s.

Gewesener Assistent am Institut für Geologie, diplomierter Lehrer, später Oberlehrer, bzw. Direktor an der Lehrerinnenbildungsanstalt, mit starkem Sinn für Naturwissenschaft, aber ohne Doktordiplom, voll fanatischer Liebe für

Kinder, dabei in kinderloser Ehe wurde L. Nagy ohne höhere psychologische Vorbildung eine der originellsten Persönlichkeiten und der berufensten nicht-offiziell geprägten Bahnbrecher einer schon vor einem Drittel Jahrhundert mehr biologisch und ganzheitlich gerichteten Paedologie und Kinderpsychologie. Sein *Arbeitsziel* war der Auf- und Ausbau der Wissenschaft des Kindes im Dienste der Erziehung desselben zu einem besseren, vollkommeneren, körperlich, geistig und ethisch höhergearteten und harmonischeren Menschen.

II. L. Nagy-s forschersche Berufenheit.

Diese wird erwiesen: 1. durch seine Fähigkeit, die wichtigeren Probleme in ihrer Ungelöstheit rechtzeitig wahrzunehmen; 2. die entsprechenden Methode ihrer Lösung zu finden; 3. die Probleme auch zu lösen, zum mindesten ihrer Lösung nahezu bringen und also; 4. zu wertvollen theoretisch-praktischen Ergebnissen im Dienste seiner Forschungsziele zu gelangen.

Ad 1. L. N. war einer der ersten, die die psychologische, paedologische, paedagogische und didaktische *Bedeutung der Gefühle für den Geist und den Gesamtorganismus* erkannt und ihre Erforschung als eines der wesentlichsten Wege zum Ziele erwählt hatten. Ad 2. Zu diesem Zweck verknüpfte N. die, von ihm meisterhaft gehandhabte *Fragebogenmethode* mit der mehr behavioristischen, objektiv-psychologischen Methode der *Prüfung des zeichnerischen Verhaltens* als einer das innerste Wesen des Kindes objektiv äussernder und genau analysierbarer *Ausdrucksbewegung*. Er vergass auch nicht den Einfluss von *Alter, Geschlecht und Rasse* festzustellen. Bei der *Erforschung des Entwicklungsfunges des kindlichen Interesses* bediente er sich auch der unauffälligen und von Zeit zu Zeit wiederholten *Beobachtung des spontanen Verhaltens* des in verschiedenste Situationen gebrachten Kindes. Daneben verwendete er die mündliche *Fragemethode* bei Kleinkindern, die schriftliche bei Schulkindern in Alter von 8—18 Jahren. Auch die *Analyse der Statuten von 33 geheimen Verbänden von Schulkindern* benützte er, um den *Einfluss des Geschlechtstriebes auf die sozialen Instinkte* der Kinder zu klären. Weitere Untersuchungen dienten der Klärung des *Entwicklungsganges des ästhetischen Interesses*, andere wiederum der Frage der *Bedeutung der geistigen Ermüdung* in ihrer Abhängigkeit von den Lehrfächern im Dienste der Ausarbeitung eines richtigeren Stundenplanes. Er liess die Kinder nach jeder Lehrstunde 5 Minuten addieren und suchte also einerseits den Lauf der *objektiven Leistung* von Beginn bis zum Schluss des Unterrichts, dabei aber auch das subjektive

Urteil der Kinder über ihr Gefühl der Müdigkeit von Stunde zu Stunde festzustellen.

III. Wie L. Nagy seine wissenschaftlichen Probleme löste?

Diesbezüglich müssen wir uns auf den kurzen Auszug einer einzigen seiner zahlreichen Forschungen, die Nagy bis über das 70-te Jahr hinaus, ja fast bis zu seinem Tode fortsetzte, beschränken. Zur Feststellung des *Entwicklungsganges der ethischen Gefühle* des Kindes (1914.—15) hatten 1661 Kinder von 8—19 Jahren zu beantworten: a) Was ist die Ursache des Krieges und b) Was hat dir aus dem Ereignissen des Krieges am besten gefallen? Es ergab sich aus den Reaktionen der Knaben folgendes: 1. Die Periode von 9—10 Jahren ist diejenige des *Realismus*; das Kind beurteilt die Handlungen seiner selbst und die anderer ausschliesslich vom Standpunkt des Erfolges, 2. Im 11—12 Jahre erreicht seine spontane Betätigung ihren Höhepunkt; aller Inhalt wird zur *Handlung*. Das Kennzeichnende ist: *Wertschätzung der Kraft und der sich an diese knüpfenden Autorität*. 3. Im Übergangsstadium vom 13—14 Jahre beginnen Gefühle, speziell *Sym- und Antipathie* eine grössere Rolle zu spielen und zwischen den vielerlei Motiven wird *Entscheidung und Handeln schwieriger und unsicherer*. 4. Mit 15—16 Jahren beginnt das Kind *passiver* zu werden, es spart nach Aussen mit den Kräften, *wendet sich mehr nach Innen zu*. Auch im Konkreten interessiert ihn mehr *das Allgemeine*, in den Handlungen *die Beweggründe*. Er schwärmt für *Ideale*. 5. Mit 17—18 Jahren tritt an Stelle der idealen Schwärmerei der Wunsch nach idealem *Handeln*. — Zu unterscheiden ist in allen Altersperioden *der subjektive Typus*. Derselbe ist vertreten mit acht J.-en in 40, mit zehn J. in 4,3, mit zwölf J. in 3,8, mit dreizehn J. schon in Null Prozent. Demgegenüber findet sich *der objektive Typus* mit acht Jahren in 60, mit elf J. in 82, mit vierzehn J. nur mehr in 63, mit fünfzehn J. in 42, mit siebzehn in 16, mit achtzehn in 10 Proz. Endlich ist *der abstrakte Typus* vertreten mit neun Jahren in 2,8, mit elf in 10,4, mit zwölf in 21,5, mit vierzehn in 36,5, hingegen mit fünfzehn schon in 60, mit sechzehn in 80, mit siebzehn in 84, mit achtzehn in 88,4 Proz. — Die *Häufigkeit gefühlsmässigen Urteilens gegenüber dem verstandesmässigen* ist bis zum 14 Jahre eine wesentlich geringere, nimmt sodann von Jahr zu Jahr zu, um vom 18—19 J. an wieder abzunehmen. Obwohl eine geringe Zunahme der pessimistischen Verarbeitung der für Ungarn zur Zeit der Untersuchungen ausserst kritischen Kriegsereignisse vom 14—19 Jahre festzustellen ist, sind dennoch 93 Proz. aller Antworten der 8—19 jährigen *optimistisch* d. h. von den Gefühlen der

Hoffnung, Begeisterung und des Vertrauens durchdrungen. Sie widerstehen ohne Resonanz den von den Erwachsenen ihnen überall zuströmenden Erscheinungen der Depression. — *Altruistische Gefühle höherer Art* sind im Kindesalter schwankend und unsicher und dabei hochgradig der Beeinflussung durch Gefühle ethisch niederer Stufe seitens der Umgebung unterworfen.

Wenn auch gegen manche dieser Untersuchungen *kritische Einwendungen* mit Recht zu erheben sind, so ergibt eine sorgfältige Prüfung derselben, dass sie eine Reihe für die Paedagogie wesentlicher in ihrem Kern unanfechtbarer biologisch-psychologischer Wahrheiten enthalten, deren genauere wissenschaftliche Klärung und endgültige Formulierung weiteren, strengen Untersuchungen vorbehalten ist.

IV. Die Bilanz der forschersichen Persönlichkeit bei L. N.

Der Wert des Wissenschaftlers hängt letzten Endes von der Bereicherung ab, die die Menschheit durch sein Leben und seine Tätigkeit erfährt. L. N., nicht für die Lehrkanzel geboren, ein schwerfälliger Sprecher und Vortragender, auch ansonst kein Diplomat in der persönlichen egozentrischen Ausbeutung seiner Werte und Leistungen hat sich oft durchaus wissentlich mit gröberen, vorläufigen Ergebnissen begnügt, um seinem Ziel, der Hebung der Menschheit im Wege einer besser begründeten Erziehungswissenschaft, näher zu kommen. Dieses Ziel hat er in seinen, von der Lehrerschaft und auch von manchen führenden Kreisen bei der Ausarbeitung der neueren Lehrpläne verwerteten Ergebnissen zu gutem Teil auch erreicht. Eine seiner bedeutendsten Schöpfungen nebst der *Gründung der ungarischen Gesellschaft für Kinderforschung* ist das *Museum für Kinderforschung* mit den vielen Tausenden der von ihm bezw. nach seinen Richtlinien gesammelten, geordneten, meist auch bearbeiteten, spontanen, Märchen illustrierenden und auch sonstigen kindlichen Zeichnungen, Handarbeiten, Puppen- und musikalischen Spielereien, sowie beantworteten Fragebogen, darunter besondere Sammlungen von Leistungen kindlicher Talente, die wo immer sie im Ausland (Brüssel 1911, Berlin 1912, London 1914.) zur Ausstellung gelangten, lebhaftes Interesse und höchste Anerkennung gefunden hatten. Auch führende wissenschaftliche Autoritäten der paedagogischen Psychologie im Auslande — vornehmlich *E. Meumann* — haben insbesondere seinen Forschungen über den Entwicklungsgang des kindlichen Interesses in ihren Werken gebührende Beachtung geschenkt.

Ladislau Nagy's Bedeutung für die Pädagogik.

Von Dir. der „Neuen Schule“ Frau L. DOMOKOS.

An der Tätigkeit des Ladislau Nagy merkt man nicht den Einfluss der gährenden, europäischen Erziehungsbewegungen seiner Zeit. Er ist radikaler. Sein Princip ist: die Schätzung der lebenlenkenden Kräften. Nach seiner Auffassung ist die Aufgabe des Erziehers: die vollkommenen und planmässigen Gesetze des Lebens zu befolgen. Die Erziehung hat also kein erdachtes Programm. Es ist die Würdigung des Lebens. Sie ist kein Eindringen, sondern die Sicherung der Ruhe und des Friedens, damit die inneren Kräfte ihre Arbeit vollenden können.

Warum haben die europäischen Neuerungen auf dem Gebiete der Erziehung Ladislau Nagy, den grossen Kinderforscher nicht befriedigt? Die Wurzel dieser Neuerungen war die Erhebung der Schwachen, der Zurückgebliebenen. Die Psychologie hat am Ende des Jahrhunderts auf dem Gebiete der Pathologie der Sinnenentwicklung beachtungswerte Ergebnisse erreicht. Mit ihrer Hilfe konnte eine erfolgreiche Erziehung der geistig zurückgebliebenen Kinder beginnen. *Itard* und *Séguin* französische Aerzte waren die ersten, welche ihre ärztlich-psychologischen Kenntnisse zur Schaffung und Verwendung psychopädagogischer Arbeitsmittel gebrauchten.

Itard u. *Séguin* waren die Bahnbrecher: die zwei führenden Geister der heutigen europäischen Erziehung: *Montessori* und *Decroly* sind gewissermassen ihre Nachfolger. Beide waren Aerzte und beide haben mit der Erziehung anormaler Kinder begonnen. Das Wesentliche ihres Vorgehens ist das Schaffen ausgezeichneter Arbeitsmittel und durch sie selbstständige, geistige Arbeit, ohne Führung und die Sicherung des individuellen Tempos der geistigen Entwicklung. Der Schwerpunkt dieser Erziehung ist die intellektuelle Bildung. Der ursprüngliche Zweck dieser Erziehung war also Verbesserung, Korrektion und nicht das Lenken der lebensvollen Kräfte.

In Amerika ist die Würdigung des gesunden Lebensinstinktes viel kraftvoller, als in Europa. Auf dem Gebiete der freien Aktivität und Erfahrung entdeckt das Kind seine persönlichen Kräfte und durch seine Erfindungskraft produziert es Arbeit. Diese dynamische Erziehung stellt die in Funktion stehenden, geistigen Kräfte in Arbeit.

Kurz gefasst: die europäische Erziehung kennzeichnet die Bildung des geistigen Mechanismus, des Intellekts, die amerikanische, Bildung sämtlicher bildenden Kräfte des kindlichen Lebens.

Ladislau Nagy hat der Erziehung der intellektuellen

Funktionen nur in dem Masse eine Bedeutung zugesprochen, wie sie notwendig sind, um die produktiven Kräfte des Individuums in ihren Funktionen zu unterstützen. Ladislaus Nagy war Anhänger der Totalitätsauffassung, er war von dem Glauben der produktiven Kraft des Individuums durchdrungen, in einer Zeit, in der überall die unantastbare Autorität der herbartischen Pädagogie herrschte.

Vor 25—30 Jahren, als es noch für eine Ketzerei galt, sagte schon Ladislaus Nagy den Leitsatz der heutigen Erziehung aus: die organische Kinderseele hat ihre eigenen Bedürfnisse und die Erziehung kann nichts anderes sein, als die Befriedigung der inneren Ansprüche. Die Psychologie des Interesses forschend kam er zu diesem Resultat. Er suchte das Problem des Interesses zu lösen und stiess dabei an Tatsachen der Kinderentwicklung, ohne auf diesem Gebiete fachliterarische Vorgänger gehabt zu haben. Er fand darin etwas anderes, als die späteren Forscher. Diese glaubten in dem Problem des Interesses nicht ein weiteres Gebiet zu erkennen: nur, wie es die individuellen Anlagen und Kräfte lenkt. Ladislaus Nagy sah darin die Entwicklungscharakteristik der in demselben Alter stehenden Kinder: die Phasen der Entwicklung. Diese Feststellung hatte bei ihm weite pädagogische und didaktische Folgen.

Der Leitsatz der heutigen Pädagogik ist das kindliche Bedürfnis. Die Weltbewegung der neuen Erziehung befriedigt stark die psychologischen Forderungen. Sie vernachlässigt aber beinahe vollständig die durch die Entwicklungslehre bedingten pädagogischen Forderungen, weil dazu die wissenschaftliche Begründung fehlt. Man kann die Verdienste Ladislaus Nagy's eines Reformers auf diesem Gebiete, auch in europäischer Relation nicht leugnen. Es ist staunenswert, dass seine grosszügige, wissenschaftliche Grundlage, die zu einer positiven Didaktik herauswuchs, nicht gewürdigt wurde und daraus keine spezielle ungarische Erziehungsorganisation entstand.

Von zwei Gebieten seiner Kinderforschungen zog er pädagogische Folgerungen: 1. aus der Charakteristik des sozialen Verhaltens und der Tätigkeit der gleichaltrigen Kindergruppen, 2. aus dem Entwicklungsaufbau und Nacheinander des spontanen Verhaltens.

Diese zwei Gesichtspunkte wurden weder auf dem Gebiete der praktischen, noch auf dem Gebiete der theoretischen Didaktik gewürdigt. Es entstehen Lehrpläne ohne Kenntniss der Anforderungen, die die Entwicklung des Kindes stellt. Es entstehen Arbeitsorganisaionen der Schulklassen ohne Kenntniss der Klasse als Sozial- und Entwicklungseinheit. Nach der Auffassung Ladislaus Nagy's soll man die Entwicklungsgesetz-

mässigkeit der intellektuellen, moralischen und Willenstätigkeit des Kindes kennen lernen, um die durch ihn erfordernten pädagogischen Leitsätzen: Interesse, Freiheit, Tätigkeit befolgen zu können. Diese Entwicklungsgesetze können nicht aus der Beobachtung einzelner Kinder gewonnen werden, wenn man die Kindergruppen einer Schulklasse befriedigen will. Er war der erste, der die Charakteristik der kindlichen Gruppentätigkeit, besonders der Gleichaltrigen suchte, um zu einer positiven Didaktik zu gelangen. Was die Psychologen von heute als Neuigkeit — „die Psychologie der Schulklasse“ — bieten, finden wir bei Ladislaus Nagy in seiner Didaktik (1919.), wo er die Schulklassen als psychologische Einheiten auffasst. Jede Klasse bedeutet eine spezielle Lebensforderung in Hinsicht auf seine Alterstufe und auf die daraus folgende homogene geistige Atmosphäre. Jede Gruppe der Gleichaltrigen erfordert eine spezielle pädagogische und didaktische Zielsetzung. Um die Forderungen der Entwicklung zu berücksichtigen, soll man die Lebensbedingungen in der Dynamik des zusammenlebens der Gleichaltrigen kennen und würdigen. In der Feststellung der Charakteristik der Gleichaltrigen werden natürlich die kleineren und grösseren Abweichungen des physischen Lebensalters berücksichtigt.

Ladislaus Nagy's Pädagogik wird durch das folgende charakterisiert:

1. Er sucht die zusammengesetzten lebensvollen Merkmale des spontanen Verhaltens: er baut auf die natürlichen Kräfte.

2. Er stellt zusammenfassende und entwicklungsgesetzliche Gesichtspunkte in der Erziehung gleichaltrigen Gruppen auf biologischer Grundlage auf.

3. Aus den Tatsachen der Erfahrung, welche die verschiedenen Altersgruppen charakterisieren und aus der Wechselwirkung der pädagogischen Einflüsse schafft er eine positive Didaktik.

4. Er gibt die entwicklungsgesetzlichen Bedingungen der Aktivität der Lebensalter.

Wenn man die Arbeit des Ladislaus Nagy mit der der ausländischen Forscher vergleicht, müssen wir feststellen, dass er spezielle Probleme mit originellen Methoden zu lösen suchte. Anfangs: naturwissenschaftlich-empirisch, beinahe an der Grenze des Positivismus des „Behaviorismus“ (Forschung des kindlichen Verhaltens 1904.) steht er in der Abstraktion seiner Konklusionen den Methoden der Strukturpsychologie nahe. In dem empirischen Stoff des kindlichen Verhaltens erkannte er die Struktur eines Entwicklungsaufbaus. Er kam dadurch dazu, dass er in den fremden geistigen Zusammenhängen die charakteristische innere Organisation erkannte. Bei der Er-

forschung der kindlichen Zeichnungen (1906.) des kindlichen Interesses (1904—1912), usw. richtet er seinen Blick auf eine innere Struktur: auf die Reihenfolge der Entwicklung, durch die er die Tatsachen erklärte und ordnete.

Unter den deutschen Forschern hat ihn besonders O. Tumlirz — der Ladislaus Nagy's Werk eine bio-pädagogische Erfindung nannte — besonders hochgeschätzt, bei den Franzosen würdigten seine Totalitätsauffassung und seine biologisch-funktionellen Gesichtspunkte Claparède und der junge Piaget (Genf). Wenn wir die positiven Tatsachen der Empirik in seiner Arbeit durchschreiten und zur Typisierung der Entwicklungsphasen gelangen, zeigt sich schon ein prinzipieller Unterschied zwischen der Genfer Schule und Ladislaus Nagy. Bei der Genfer Schule herrscht die reine positive Empirik. Man treibt exakte Experimente mit Tests und mit klinischen Methoden: man macht vorzügliche Diagnostik. Aber die Forschung der komplexen Erscheinungen wird vermieden. Der „Typus“ wird in Genf nach Piaget für mystisch und nebelhaft erklärt.

Demgegenüber war Ladislaus Nagy überzeugt, dass die Entwicklungsstufen typische Merkmale haben und gründete seine „Didaktik auf Grundlage der Etnwicklung (1921.)“ auf die Entwicklungstypen. Er baute darin die gesamte Arbeit des Schulwesens von der physischen Kultur bis zur Methode der schaffenden Arbeit und der kindlichen freien Arbeitsgemeinschaften auf die Entwicklungstypen.

Worauf baute er die Schularbeit auf? Auf die persönliche Beziehung des Kindes zu seiner Umwelt. Wodurch erkennen wir das Positive in dieser Beziehung? Durch das Interesse des Kindes. Sowohl der Gegenstand, wie auch die inneren bewegenden Motive des Interesses ändern sich mit der Zeit. Ladislaus Nagy kam zwischen den individuellen Bedingungen der sich verändernden Interessenphasen zu einem Faktor, den die Forscher des Interesses vernachlässigt haben: zum Lebensalter. Dieselben Erscheinungen (Ernte, Dreschen, Heuernte, als den Kindern exponierten Erlebnisse) riefen bei denselben Personen ihrem 7-ten, 9-ten, 11-ten und 13-ten Lebensjahre entsprechend, anderes Verhalten, andere Tätigkeiten, Gefühle und innere Bewegung vor. Aber bei allen 7, 9, 11 und 13-jährigen ist die Veränderung des Verhaltens in Bezug auf seine Motive ungefähr gleich. Er zog die Folgerung: Der geistige Mechanismus, dessen Bedürfnisse sich in dem Interesse zeigen, arbeitet während der Entwicklung immer mit wechselnden Arbeitsmitteln. Dieser Spur folgend arbeitet er auf Grunde des bisher vorhandenen empirischen Materials die einheitlichen zusammenhängenden stufenmässigen Konturen der 2—2-jährigen Entwicklungsperioden aus. „Die Entwick-

lungslehre ist keine theoretische Wissenschaft“ — schreibt er — „sie greift in die Praxis der Erziehung und des Unterrichts.“

Durch seine Forschungen erweiterte sich das Gebiet des Interesses: aus den Dokumenten der persönlichen Kräfte wurde ein Dokument des Gruppenverhaltens, nicht um sich Schemen zu bedienen, sondern um eine naturgemässe Arbeitsatmosphäre der gleichaltrigen Kindergruppen zu schaffen. In den Motiven des Verhaltens zeigt sich die Beziehung der Person zur Welt und das sich in der Tat dokumentierende, wertende Verhalten des Kindes. In dieser Bewertung zeigt sich die Richtung der Entwicklung, die der Erzieher kennen muss. Von diesen erkannten, auf das Lebensalter charakteristischen Tätigkeitsmotiven soll der Lehrer sich lenken lassen. Der Unterricht ist die Verbindung des Kindes mit der objektiven Umwelt. Diese Verbindung ist künstlich, wenn sie der Lehrer mit Gewalt hervorruft und natürlich, wenn sie auf kindlicher Auslese beruht.

In den didaktischen Folgerungen, die Ladislaus Nagy aus seinen Forschungen zog, stehen zwei Forscher ihm nahe: Ad. Ferrière und E. Köhler. Auf Grunde seiner didaktischen Theorien wurde in Budapest im Jahre 1914 eine Schule errichtet, die „Neue Schule“, in welcher seine Ideen in der Praxis durchgeführt werden. Diese Schule besuchte Ad. Ferrière, einer der bedeutsamsten Vertreter der genetischen Psychologie und schrieb dreimal in seiner Zeitschrift über seine Eindrücke und erklärte, dass diese Schule die einzige wäre, die ihre Arbeit auf die Entwicklungstypen aufbaut. In seinem unlängst erschienenen Buche schreibt er folgendes:

„1. Die ungarische „Neue Schule“ passt sich an die Tätigkeitsarten und an die geistigen Prozesse, welche sich mit dem Lebensalter ändern, an.

2. Von den Arbeitseinheiten bevorzugt es diejenigen, deren Dynamismus sich an das Alter der Schüler am meisten anpasst.

3. Sie fordert, dass der Erzieher die dominierenden Charakterzüge des Lebensalters kennt.

4. In dem Unterricht schätzt sie diejenigen Vorgehen am meisten, welche die Ganzheit der organisch-geistigen Entwicklungsstruktur beachten.“*

In der Einleitung eines Buches, in dem zwei Lehrer der „Neuen Schule“ ihre Erfahrungen beschrieben haben, drückte er seine Hochachtung vor Ladislaus Nagy's Tätigkeit mit folgenden Worten aus: „N'est-pas Ladislaus Nagy, qui, voici

*) Ad. Ferrière: École sur mesure à la mesure du maître. 1931. S. 146—148.

trente ans, a su diagnostiquer les intérêts dominants des différents âges? N'at-il pas été un des grands précurseurs de l'École active, qui est en voie de conquérir le monde. L'intérêt, moteur central de la vie de l'enfant, l'intérêt, foyer affectif, animateur de l'intellect, stimulateur de travail, voilà sa grande „invention.“ Voilà ce qu'a vu Ladislaus Nagy mieux que quiconque à son époque“ etc.

Durch seine Didaktik steht Ladislaus Nagy zweifellos in enger Verbindung mit E. Köhler. In ihrem im Jahre 1931 erschienenen Buche: „Entwicklungsgemässer Schaffensunterricht“ drückt sie zwei, sich in ihrer Praxis bewiesene Gedanken prachtvoll systematisch aus: die Entwicklung der geistigen Kräfte und die schaffende Tätigkeit. Die beiden Ideen hatte Ladislaus Nagy schon im Jahre 1915 und 1919 in seinen ersten Lehrplanentwürfen für die „Neuen Schule“ erörtert. Die Versuche E. Köhlers beziehen sich nur auf ein einziges Lehrfach (Französisch) im Lebensalter vom 15-ten bis zum 18-ten Lebensjahre. Hingegen entwirft Ladislaus Nagy einen, die ganze Schulorganisation umbauenden Plan von ausserordentlicher Bedeutung, in welchem er den Gedanken der Entwicklung und des Schaffens zur Grundlage des Unterrichts und der Erziehung vom zweiten Zahnwechsel bis zur Pubertät (6—14 Jahre) stellt. Durch die Verbreitetheit der deutschen Sprache wird die Welt den Entwicklungsgedanken im Unterrichtswesen durch E. Köhler kennen lernen, obwohl Ladislaus Nagy auf diesem Gebiete viel früher und weitgreifender gewirkt hat.

Ladislaus Nagy und die ungarische Sozialentwicklung.

Von Professor a. D. Dr. G. KEMÉNY.

Es kann sein, dass die Soziologie keine Kenntniss von ihm nimmt, das verändert aber daran nichts, dass er einer der selbstbewusstesten Arbeiter des ungarischen sozialen Lebens war. Er war Wissenschaftler, aber kein „Zimmergelehrter“, er betrachtete das Leben in seiner Ganzheit. Ohne Selbstzweck forschte er und stand im Dienste des ungarischen gesellschaftlichen Lebens. Die Details der Arbeit verschleierten nie das Endziel seiner Arbeit. Es waren viele vor ihm in der ungarischen Pädagogik, die nach den Erziehungsidealien forschten. Gegen diese Idealforscher gründet Ladislaus Nagy die Wegweiser-Pädagogik, was die immer zunehmende Kinderforschung ermöglichte. Er arbeitete planmässig und sah ganz richtig, dass dies ohne eine gut organisierte Arbeitsgemeinschaft nicht gelingen würde. Er fühlte

wohl, dass er, wenn er die Tiefe der Kinderseele erschliesst, gleichzeitig Beiträge zur ungarischen Völkerpsychologie liefert. Seine Tätigkeit gewann einen sozialen Horizont, als er nicht nur Erzieher, sondern auch verständnisvolle Eltern erziehen wollte. Im Jahre 1918 gründete er die „Schule der Mütter“ und im Jahre 1923 die „Schule der Eltern“, um durch Diskussionen und Ratschläge die Notwendigkeit der sozialen Wiedergeburt ins Bewusstsein der Gemeinschaft zu bringen. Der Gedanke der intensiven Volksbildung war ihm klar und der war das Leitmotiv des durch ihn im Jahre 1896 organisierten II. pädagogischen Landeskongresses. Um diese Ideale kämpfte er, der immer die Ganzheit des ungarischen Schulwesens betrachtete. Im Jahre 1921 erschien seine Didaktik, wo zum erstenmal der achtjährige Volksschullehrplan theoretisch ausgearbeitet ist. Auch die Beschäftigung mit den Problemen der Begabung und Berufsberatung beweist seinen praktischen Sinn. Das Zeichen seiner erhabenen Ansicht zeigen die folgenden Worte: das Kind soll nicht den Beruf wählen, wo es am meisten verdienen kann, sondern wo die Arbeit zu seiner Persönlichkeit am besten passt, nur so kann es das Beste leisten. Er wäre vielleicht mit den Ergebnissen auf diesem Gebiet nicht zufrieden. Wir können aber damit zufrieden sein. Die zukunftsreiche Pädagogik erkennt ihn vielleicht nicht als Propheten an, aber seine Ideen leben und warten auf die Auferstehung in den denkenden Menschen, in denen das soziale Gewissen noch nicht ausstarb.

Ladislav Nagy's Charakteristik.

Von Privatdozent Dr. St. v. MÁDAY.

Er war ein sogenannter Klassiker oder Arbeitertypus, ein Gelehrter mit konzentrierter Aufmerksamkeit, syntetischer und systematischer Denkweise. Demgegenüber hatte er ein lebhaftes Temperament u. wurde ein fanatischer Idealist, der aus der Isoliertheit des Laboratoriums austreten musste, um den Kampf und das Organisieren zu erlernen. So hat er sich zu Gelehrten- und gleichzeitig organisatorischen Persönlichkeit ausgewachsen. Ein naiver, sich wundernder neugieriger, für alles neues empfänglicher, echter Forschergeist. Daneben war er doch konservativ, seiner Familie, seinen Freunden, seinem Vaterland, seiner Religion unbedingt anhänglich. Diese gegensätzlichen Empfindungen führten oft zu inneren Konflikten. Er war Philantrop und schätzte die Menschen hoch. Da kannte er keinen Unterschied. In Gesellschaft war er bescheiden und zurückgezogen, aber vor der Öffent-

lichkeit spielte er gerne eine Rolle im Dienste seiner Ideen. Er erzog viele Schüler und sammelte ein grosses Heer von Pädagogen und Eltern um sich. Das Kind liebte er über alles. Er stand der menschlichen Vollkommenheit nahe. Für die ungarischen Pädagogen bleibt er ein ewiges Vorbild.

Ladislaus Nagy's Tätigkeit im psychologischen Laboratorium des Hauptstädtischen Pädagogischen Seminars in Budapest.

Von J. CSER, Leiter des Laboratoriums.

Im Jahre 1925 ist L. Nagy Leiter des Laboratoriums geworden. Dadurch entstand eine grosse Wendung in der Leitung des Laboratoriums, das sich bis dahin überwiegend mit der allgemeinen Psychologie beschäftigte (Géza Révész). Statt Untersuchung der einzelnen Funktionen wurden die „Menschenganzheit“ betrachtenden Persönlichkeitsforschungen getrieben (während dieser Zeit mehrere methodische Mitteilungen, s. Bibliographie). Da möchten wir über sein Prüfsystem und über seine Prüftechnik berichten, u. zw. besonders von der praktischen Seite.

1. L. Nagy's Zielsetzungen für das Laboratorium. — Er schreibt 1929 in einem, an den Stadtschulrat gerichteten Vorschlag:

Die Aufgaben des Laboratoriums:

1. Die Ausarbeitung neuer Prüfmethode und die Revision der alten Verfahren.
2. Die Untersuchung der begabten Schüler.
3. Die Untersuchung der schwachbegabten Schüler.
4. Die Untersuchung der in jeder Beziehung Anormalen.
5. Die Überprüfung der in die Hilfsschulklassen versetzten Schüler in zweifelhaften Fällen.
6. Die Beratung der Schüler in der Schulwahl.
7. Die Beratung der Schüler in der Berufswahl im 14. und 18. Lebensjahr (Ende der höheren Schule).

In einer anderen Unterbreitung (1927) betont er die theoretisch-praktische Ausbildung der hauptstädtischen Lehrer.

In dem Laboratoriumsbericht vom Jahre 1928 sieht er das wissenschaftliche Ziel im folgenden: 1. Die Ausarbeitung und Auswahl der Prüfmethode und die Umarbeitungen gemäss unserer Verhältnisse. 2. Die Feststellung der quantitativen Bewertungsmethode. 3. Die Aufstellung von qualitativen Beobachtungsgesichtspunkte. 4. Die Ausarbeitung der Bewertungstabellen.

A) Forschende Tätigkeit.

1. Mit ausführlicher Genauigkeit arbeitete er die Prüfserien aus. Er nahm 7 Altersgruppen an: Zwischen dem 3—4.,

4—6., 6—8., 8—10., 10—12., 13—16. und 16—20. Lebensjahre. Er untersuchte: 1. die Willenstätigkeit, 2. das Bemerkens-, 3. das Gedächtnis-, 4. die Kombinations-, 5. die Rechenfertigkeit-, 6. die Fähigkeit des Urteilens und der Schlussfolgerungen-, 7. die Natur- und Gesellschaftsauffassung und 9. die Organisationsfähigkeit.

2. Von jeder Untersuchungsperson wurde ein Persönlichkeitsbogen ausgestellt, wo Abstammung, Gesundheitszustand, Milieu, Schulergebnisse usw. in Betracht gezogen wurden. Aus diesen Ergebnissen, so wie aus den psychologischen und anthropologischen Messungen wurde das Psychogramm zusammengestellt, was noch ein psychologisches Profil ergänzte.

(3. Die Beschreibung einer Untersuchung mit Psychogramm.)

4. Auch ein Beobachtungsbogen stellte er zusammen. Wichtigere Fragegruppen sind: 1. Aufmerksamkeit, 2. Interesse, 3. Schulantworten, 4. Die einzelnen Schulfächer, 5. das Benehmen des Kindes gegen die anderen Kinder und gegen die Erwachsenen.

B) *Praktische Tätigkeit.*

Seine ganze Einstellung richtete sich auf die Lösung der Probleme der Jugend. Er arbeitet nie aus rein wissenschaftlichen Interesse.

5. In der päd. Psychologie untersuchte er a) die Normalen im Interesse der allgemeinen Entwicklung; b) die Schwachbegabten und die Minderwertigen, damit verbunden organisierte er die erste Erziehungsberatungsstelle in Ungarn; c) das Begabtenproblem war sein beliebtes Forschungsgebiet.

6. Seit 1929. wandte er sich mit grosser Energie zur Berufsberatung. Da hatte er grosse Pläne; er wollte eine städtische Berufsberatungsstelle ausbauen für die hauptstädtische Jugend. Das war natürlich unausführbar im heutigen Rahmen des Laboratoriums.

C) *Unterrichtstätigkeit.*

7. Besonders am Anfang betonte er die Unterrichtsrolle des Laboratoriums. Als Leiter des Laboratoriums war er gleichzeitig Dozent der Lehrerfortbildungskurse des Pädagogischen Seminars. Sein letzter Vorlesungsplan (1930—31) umfasste das folgende: I. Semester: Die Entwicklungslehre des Kindes. Die Faktoren der Entwicklung. Die Vererbung und die Anpassung. Aussere und innere Wirkungen (Konvergenz-Divergenz). Die Entwicklungsperiode des Kindes. — Die Entwicklung des kindlichen Interesses und dessen

didaktische Bedeutung. — Die Untersuchung des Schulkindes mit Demonstrationen. — Die Beobachtung des Kindes. — II. Semester: Die Charakterologie des Schulkindes. Die Richtungen der Charakterologie. — Typenlehre und deren Wichtigkeit. — Praktische Arbeiten.

Auch auf diesem Gebiete schwebte mehr vor Ladislaus Nagy. Im J. 1927 schreibt er: 1. Von den Hörern der Fortbildungskurse sollen jährlich die Geeigneten in der Beobachtung und in der experimentellen Persönlichkeitsuntersuchung ausgebildet werden u. zw. nicht nur die Volksschullehrer, sondern die Lehrer der höheren Schulen auch.

2. Die Aufgabe des Laboratoriums ist weiter die Ausbildung der Heilpädagogen in den Intelligenzprüfungen.

Diese Pläne sind noch bis heute Ideen geblieben.

Im Laboratorium hat er jeden Interessenten willkommen geheissen. Durch sein bei der Untersuchung gezeigtes Benehmen unterrichtete er in der Praxis am meisten. Er war bei uns wirklich einer der Allerersten, der die Jugendkunde an wissenschaftlichen Instituten am erfolgreichsten unterrichtete.

Die schönste Pflicht der Nachfolger ist, seine Ideen auszubauen und zu verwirklichen, um dadurch das wertvollste Monument dem ersten ungarischen Kinderforscher zu schaffen.

Ladislaus Nagy's litterarische Tätigkeit.

Zusammengestellt von *W. Hampai*, Assistent des Laboratoriums.

Utószó.

Az a kép, amelyet kitűnő munkatársainkkal Nagy Lászlóról fölváztunk, tudjuk jól, nem teljes. Szerettük volna még *gyógypedagógiai* vonatkozásban kiegészíteni azzal az emlékbeszéddel, amelyet *H. Révész Margit* dr. tartott Nagy Lászlóról a Magyar Gyógypedagógiai Társaságban. Kezeink között is van még Mesterünk néhány munkatársától, tanítványától pár cikk, amelyekben egy-egy vonásáról, tulajdonságáról emlékeztek meg. Im ezek:

Fetterné Farkas Irén: Nagy László a tanító, a tanár;

Fodor Márkus dr.: Levél Laci bátyánkhoz;

Frank Antal dr.: Nagy László a magyar tanítóképzés lelkes harcosa;

Nemes Lipót: Nagy László mint jó barát;

Schmiedt Ferenc dr.: Nagy László mint szervező, — azonban mind ezek, mind *H. Révész Margit* dr. nagyhatású emlékbeszédének közléséről *hely hiánya* miatt le kellett mondanunk. Nagyon fájjaljuk, mert mindezekkel Mesterünk képe egy-egy ecsetvonással, egy-egy színnel lett volna teljesebb!

. . . *Mesterünk emlékére* útnak bocsátjuk e kötetet, hirdesse emberi tulajdonságainak nemes vonásait, élete munkájának eredményeit, tudományos munkásságának értékeit, amelyek együttvéve — meggyőződésünk szerint — az idő múlásával mind nagyobbakká, mind becsesebbekké és mind általánosabb hatásúvá válnak.

Budapest, 1932. karácsony.

A SZERKESZTŐK.

TARTALOMJEGYZÉK

Oldal

<i>Kenéz Béla dr.:</i> Emlékezés Nagy Lászlóról	3
<i>Ballai Károly:</i> Nagy László élettörténete	5
<i>Nógrády László dr.:</i> Nagy László betegsége és halála	14
<i>Ranschburg Pál dr.:</i> Nagy László mint gyermekpszichológus	19
<i>Domokos Lászlóné:</i> Nagy László jelentősége a pedagógiában	37
<i>Kemény Gábor dr.:</i> Nagy László és a magyar szociális fejlődés	54
<i>Nógrády László dr.:</i> Nagy László, az ember	60
<i>Máday István dr.:</i> Nagy László rövid jellemzése	67
<i>Cser János:</i> Nagy László munkássága a Pedagógiai Szeminarium lélektani laboratóriumában	69
<i>Hamvai Vilmos:</i> Nagy László műveinek jegyzéke	107
A Nagy László Emlékbizottság	119
Utószó	140

ÜBERSICHT

<i>Dr. Béla Kenéz:</i> Zum Gedächtnis L. Nagy's	122
<i>K. Ballai:</i> L. Nagy's Lebenslauf	123
<i>Dr. L. Nógrády:</i> Seine Krankheit und sein Tod	125
— L. Nagy als Mensch	126
<i>Dr. Paul Ranschburg:</i> L. Nagy als Forscher aus dem Gebiete der Kinderkunde	126
<i>Frau L. Domokos:</i> L. Nagy's Bedeutung für die Pädagogik ..	130
<i>Dr. G. Kemény:</i> L. Nagy und die ungarischen Socialentwicklung	135
<i>Dr. St. v. Máday:</i> L. Nagy's Charakteristik	136
<i>J. Cser:</i> L. Nagy's Tätigkeit im psychologischen Laboratorium	137

A

MAGYAR GYERMEK

EREDETI MÉRÉSEK ÉS LÉLEKTANI ADATOK ALAPJÁN

IRTA:

BALLAI KÁROLY,

A GYERMEKTANULMÁNYI MŰZSEUM IGAZGATÓJA

MÁSODIK KIADÁS

NAGY LÁSZLÓNAK

A SZERZŐHÖZ INTÉZETT SORAI HASONMÁSÁVAL

Édes Basádom! Hát Ballainak kell élelet írnia a magyar gyermektanulmányok elvételébe? Ezt se gondoltam volna. A fiatalok körében elterjedt az a hiedelem, ahelyett érdekel a régi kéma. Ugyan, nem tudják elhárítani ugyan, de egyikről is érdekeltek. Öregkoruk nincs idejük. Hát Ballainak van? Heli éneke, de székelték ná. A magyar gyermek? Megtalálod azt, akit mi késon jótudó írók keresnek. Erre kála és kőszönet Ballai Károlynak. Szépen és csodálatosan beszél, elterjedt vagyunk. -
- Pórák: kékkel és vörössel megfestve

E mű második kiadása csak 300 példányban jelent meg a könyvkereskedői forgalomba nem kerül.

A kötet teljes árát Nagy László emlékének megörökítésére fordítjuk.

A MAGYAR GYERMEKTANULMÁNYI TÁRSASÁG
NAGY LÁSZLÓ EMLÉKBIZOTTSÁGA

Imre Sándor s. k.

Ballai Károly s. k.

A MAGYAR GYERMEKTANULMÁNYI TÁRSASÁG
NAGY LÁSZLÓ EMLÉKBIZOTTSÁGA

kiadásában
rövidesen megjelenik

A
CSELEKVŐ GYERMEK
AZ ÚJ ISKOLÁBAN

AZ AKTIVITÁS LÉLEKTANI FELTÉTELEI
A TÖRTÉNELEM ÉS IRODALOM-TANÍTÁS
ÚJ MÓDSZERE.

Irták:

DOMOKOS LÁSZLÓNÉ és BLASKOVICH EDIT dr
az Új Iskola tanárai

A könyvhöz előszót

FERRIÈRE ADOLF DR.

a „Cselekvő Iskola“ világhírű szerzője írta.

Ferrière ebben az előszavában melegen méltatja Nagy László úttörő munkását:

„Az előszóírás Nagy László feladata lett volna, mert hiszen nem ő volt-e az, aki már 30 évvel ezelőtt megállapította a fejlődéstani korok uralkodó érdeklődési köreit? Ő volt egyike a cselekvő iskola nagy előkészítőinek! . . .“

„Az érdeklődés, mint a gyermek életének középonti hajtóereje; az érdeklődés, mint a gondolkodás érzelmi mozgatója és a munka belső rugója — ime az ő nagy felfedezése. Rátapintott ezen megállapításaival a régi típusú iskolák minden lélektani bűnére . . .“

„Minden külsőleg erőszakolt foglalkozást, amely a fejlődés belső követelményeit figyelmen kívül hagyja, megteszi ugyan a gyermek, de csak kényszeredett alárendeltségből s alig leplezett rosszakarattal. Az ilyen munka erő- és időpazarlás, még ennél is több: lélektani eltorzulás . . .“

„Ezt látta meg Nagy László, jobban, mint bárki más az ő korában! . . .“

„Mikor a cselekvő iskola sikereiről beszélünk, a való életet kell szemünk előtt tartani és mindazt, amit ez az élet az iskolából kilépő ifjúságtól megkövetel. Mert nyilvánvaló, hogy a testben-lélektan egészségesen fejlett, ép idegrendszerű, tág látókörű, lelkesedni és céljáért kitartóan küzdeni tudó, egyszóval jellemes egyén, aki tetteiért vállalja a felelősséget és szükség esetén áldozatot is tud hozni a társadalomért, többet ér, mint az a magának élő könyvmoly, kiből ezek a tulajdonságok már elkoreszosodtak.

Mindezt Nagy László már kifejtette vagy legalább is érezte. És vajjon meghallgatták-e? Kevéssé vagy sehogy! Őt is, mint minden nagy kezdeményezőt, csak jóval a halála után fogják fölfedezni . . .“

„Ez a könyv mindenben Nagy László tanítását követi. Ez a munka tulajdonképpen utólagos hódolat a Mesternek, annak, aki tudós, kezdeményező és barát is volt egy személyben. Bevezetőül én sem tehetek mást, mint az egész gyermekvilág nevében ismételten őszinte köszönetet mondok Neki, aki értők annyit dolgozott!“

*

A könyv már is megrendelhető a *Nagy László Emlékbizottságnál* (Budapest, VIII., Mária Terézia tér 8). *A százoldalas könyv ára 2 P.*

